

ҚИРОНШОҲ ШАРИФЗОДА

(1958)

Қироншоҳ Шарифзода 10-уми январи соли 1958 дар деҳаи Порашти ноҳияи Фориш, ки марбут ба вилояти Қиззахи Ҷумҳурии Ўзбекистон аст, таваллуд меёбад. Соли 1974 мактаби миёнаи рақами 13, ба номи Рӯдакии зодгоҳашро хатм мекунад. Соли 1975 ба Душанбе меояд ва ба факултаи филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон дохил мешавад. Донишгоҳро соли 1980 бо ихтисоси филолог-журналист хатм мекунад. Дартар, то соли 2008 ба шакли ғоибона дар риштаи ҳуқуқшиносии Донишқадаи иқтисодии Тоҷикистон низ таҳсил мегирад.

Қироншоҳ Шарифзода баъд аз хатми донишгоҳ фаъолияти кории худро дар идораи рӯзномаи «Комсомоли Тоҷикистон» (ҳоло «Ҷавонони Тоҷикистон») оғоз менамояд. Дар ин ҷо то соли 1990 ба унвони хабарнигор ва мудири шуъба кор мекунад.

Соли 1982 дар ҳайати мушовирони КМ ВЛКСМ (Иттифоқи ҷавонони Иттиҳоди Шӯравии собиқ) ба Афғонистон меравад ва ҳамчун мутарҷим ифои вазифа менамояд.

Соли 1990 дар нашрияи парлумонии «Садои мардум» корашро бо муҳарририи шуъбаи иҷтимоӣ сар карда, баъдан мудири шуъба мешавад. Ва аз соли 1996 то соли 2008 ҳамчун шореҳи нашрия фаъолият мекунад.

Аз соли 1995 дар факултаи журналистӣ ва тарҷумонии Донишгоҳи миллии Тоҷикистон ба шакли соатбайъ ба кори муаллимӣ пардохта, аз соли 1996 инҷониб муаллими калони кафедраи матбуоти факултаи журналистикаи ДМТ мебошад.

Қироншоҳ Шарифзода соли 2012 раёсати Шӯрои расонаҳои гурӯҳии (васоити ахбори оммавӣ – ВАО) Тоҷикистонро ба уҳда мегирад. Дар замони роҳбарии ӯ расонаҳои гурӯҳӣ дар Тоҷикистон хеле фаъол мешаванд. Нахустин бор бо ҳаракату ибтиқори рӯзноманигори варзида нашрияҳо аз

лиҳози садоқат ва мизонҳои ахлоқӣ ба гурӯҳҳои солим, носолим ва калаванда тақсимбандӣ мешаванд. Ин гуна меъёри арзёбӣ, албатта, на ба ҳама масъулини рӯзномаю маҷаллаҳо хуш омада буд. Ба вижа, расонаҳои заифу сусткор саъй мекарданд ба ӯ ва ҳамкорунаш пешпо зананд. Агарчи дар поёни соли 2014 муҳлати роҳбарияш дар Шӯрои ВАО ба итмом мерасад, ӯ ҳамоно аз хушномтарин коршиносони расонаии тоҷик аст ва пайваста аз рӯзноманигорони мустақил пуштибонӣ мекунад.

Қироншоҳ Шарифзода соҳиби чанд китоб, муаллифи дастурҳои илмию методӣ, бештар аз 700 очерк, мақола, гузориш ва мусоҳибаҳои матбуотӣ мебошад. Номгӯии китобҳои ӯ ба шарҳи зер аст: «Асосҳои ҳамкориҳои иҷтимоӣ» (Душанбе: «Шарқи озод», 2002), «Аввалин рӯзномаи тоҷикӣ» (Душанбе: «Ирфон», 2006), «Мушкилоти озодии суҳан» (Душанбе: «Деваштич», 2009), «Экспертизаи лингвистӣ» (бо ҳаммуаллифии Бринев К., Душанбе: «Интишор», 2011), «Озодӣ ва масъулияти суҳан» (Душанбе: «Ирфон», 2014), ««Бухорои шариф»: Назаре пас аз 100 сол» (Душанбе: «Ирфон», 2012), «Дар ҷустуҷӯи шахсият» (Душанбе: «Ирфон», 2017), «Чаҳор мақола: аз таъриху осори нахустрӯзномаи тоҷикии «Бухорои шариф»» мебошанд.

Қироншоҳ Шарифзода донандаи хуби забонҳои русӣ, узбекӣ ва олмонӣ аст. Ӯ аълоҷии матбуоти Ҷумҳурии Тоҷикистон, барандаи Ҷоизаи Иттифоқи журналистони Тоҷикистон ба номи Лоҳутӣ мебошад. Ҳамроҳ бо ҳамсари азизу меҳрубонаш панҷ нафар фарзандро поку ораста ва дар ниҳояти одобу хислатҳои ҳамида ба камол расондаанд. Ӯ инсони наҷиб, муҳбири содиқ, ватандӯсти ҳақиқӣ ва яке аз маъруфттарин чехраҳо дар муҳити расонаии Тоҷикистон мебошад. Дар се самт: ҳуқуқи журналист, одоби журналист ва таърихи журналистика пурсамар фаъолият мекунад. Баррасӣ ва таҳқиқи таърихи нахустнашрияи тоҷикии «Бухорои Шариф» аз ҷумлаи шуғлҳои асосии ӯст.

Қироншоҳ Шарифзода Аълочии матбуоти Ҷумҳурии Тоҷикистон (2000), барандаи Ҷоизаи Иттифоқи журналистони Тоҷикистон ба номи Абулқосим Лоҳутӣ (2008) аст.

МАҚОЛАҲО

ПАЙВАНДИ ДИЛУ ДИДА

Чанд сухани ошноӣ аз зиндагиномаву корномаи ҳамкасбу ҳамнишини солорманди ҷавонрафта Пайванди Гулмуродзода

Аҳли назар дар бораи хӯю хислат ва сифатҳои олимӣю одамии Пайванди Гулмуродзода бисёр гуфтаанду навиштаанд. Дар тақвияти он катибаҳо, бо нияти поре чанд аз паҳлуҳои камтар зикршудаи зиндагиномаи Пайванди шодравон қалам ситурданием.

Пайванд дар оғӯши деҳаи дурдаст ва хушманзари Ёхм, яке аз рустоҳои тоҷикнишини доманаи қаторкӯҳҳои Нурато ба дунё омада, айёми тифливу наврасиро чун дигар ҳамсолон, ҷузвдони дафтари китоб дар даст, досу табару арғамчин дар китф, сипарӣ намуд. Рӯзгори бачагии деҳистон аслан чунин ду ранги ҷилдор дорад: яке бо олами беташвиши пуртахайюли мактабхонаву дигарӣ бо дунёи ташвишу гирумони хонаводагӣ оганда²¹. Вале вазъи оилавӣ овони бачагии Пайвандро аз дигар ҳамсолон тафовут мебахшид. Падар, амаки Гулмурод хаткашони минтақа, аз саҳари солеҳон то шом аспасавору харсавор ба ҳар бунаи Ёхму дигар 5-6 деҳи ҳамсоя рӯзномаву маҷалла, номаву пули нафақа мерасонд, гоҳо нимашаб ё дами субҳ ба хона бармегашт. Дар ин гуна ҳолат Пайванд – писари калонӣ, аълоҳони мактабу сардори синфро мебоист қисме аз бори рӯзгор – нигоҳубини чорпо, долу дарахти боғ,

---

²¹ **Оганда** – пур, мамлу

шикастурехти дару девори ҳавлиро ба дӯш бигирад, мактабравию дарсхонии ду додару чор хоҳари хурдашро низ назорат карда бошад.

Обутоби рӯзгори бачагӣ Пайванди мактабхонро «барвақт ба воя расонд». Дар маърақаҳои мардумии Ёхму деҳаҳои атроф Пайвандро, ки бинобар аксар расидагӣ карда натавонистани падар ширкат медошт, дар қатори калонсолон мепазирuftанд, балки дар ғайбаш тавсиф ҳам мекарданд: «Писари Гулмурод ҷавони бамаънӣ аст», «Улашбойи амаки Гулмурод бачаи одамшаванда аст». Дар воқеъ, номи айёми тифлию навҷавонии Пайванд Улашбой буд, ки қиссаашро поёнтар хоҳем гуфт.

«Ҷавони бамаънӣ» будани Пайванд боре дар қувваозмоии варзишии байни мактабҳо, ки дар доираи Спартакиадаи мактаббачагони ноҳияи Фориш баргузор мешуд, мо – варзишгарони мактаби деҳаи ҳамсоҷро аз сангборону калтакборони бачаҳои соҳибони майдон раҳонид. Мо танҳо бозии волейболро бохта, дар дигар намудҳо (варзиши сабук) ғолиб омадем, пас аз истироҳати нимрӯзӣ бозии асосӣ – футбол дар пеш буд.

Бозигарони дастаи футболи мактаби мо дар се бозӣ бар дигар мактабҳои минтақа ғолиб омада, дар воҳӯрии охирин низ пирӯзиро аз даст додани набуданд. Чун интизор мерафт, мизбононро бо ҳисоби калон мағлуб сохтем ва бо рӯҳи болида роҳи деҳаро пеш гирифтем. Пас аз каме роҳ паймудан дарёфтем, ки дар хамгашти паси теппа мухлисони «ранчида»-и соҳибони майдон бо чӯбдаставу сангмайдаҳо дар бағал роҳи моро мепоидаанд, то «алами бохтро бароранд». На танҳо мухлисони соҳибмайдон, ки аз мову мухлисони мо бамаротиб зиёд буданд, ҳамчунин чанд тан аз футболбозоне, ки соате пештар бозиро бой дода, бо мо хайрухуш карда буданд, онҳоро шӯр меандохтанд. Табиати мухлисон чунин аст, ки ба якдигар сар ҳам кардан намехоҳанд, дар баҳсу мочарои онҳо шумораву мусаллаҳӣ бо «асбоби ҷанг» камтар нақшу аҳамият дорад. Яъне, бархурди мухлисон ногузир менамуд. Дар ҳамин лаҳзаи барои мо ногувор аз кучое Пайванд ва ду ҳамсинфаш, бачаҳои тануманд, пайдо шуданду аввал чӯбдастаҳои мухлисонро барчида,

«одоби баъзеашонро дода», ба қафо гардониданд ва он чанд тан футболбозбачаи нисбатан калонсолро хеле гӯшмол ҳам доданд.

– Бозиро бой дода, зӯрии рақибро тан гирифтанд ҳам ҳунару ҷавонмардӣ аст! – ба ҷойи хулоса гуфт Пайванд ва бо табассум сӯйи мо рӯй овард: – Мо бозиро бой додем, лекин одамгариро не-ку. Гардед, ҳамакаса дар хонаи мо меҳмон мешавед, парво накунед, ҳавлиамон калон аст.

Ҳарчанд медонистем, ки ӯ на аз рӯйи сипоҳгарӣ, балки самимона даъват дорад ва ҳавлии калони амаки Гулмурод дар сарғаҳи деҳаи Ёҳм ҷойгир аст, дару дарвозааш барои раҳгузарон ҳамеша боз, вале бо пеш овардани сабаби «беғохирӯзӣ шудаву торикӣ нафуромада, ба манзил расем», даъвати меҳмониро напазируфтем.

Дар воқеъ, пас аз ду ҳафта, дар қувваозмоиҳои қисмати финалии футбол, ки дар маркази ноҳия баргузор шуд, мактаббачаҳои Ёҳм бо сардории Пайванд дастаи то бозии нимниҳой расидаи моро мухлиси карданд.

– Шумо, пораштиҳо, аз панҷ мактаби тоҷикии ноҳия намояндагӣ доред, бурди шумо обрӯйи мо ҳам ҳаст, – мегуфт Пайванд ва ин гуфтаи ӯ дар рафти мусобика ба шиори мактаббачагони деҳоти ҳамсоя табдил ёфта буд.

Дар талоши илму маърифат

Барои хатмқунандагони солҳои ҳафтод интихоби касби оянда ва мактаби олий ба мисли имрӯза кори мушкил ва «дарди сар» набуд, ҳангоми хатми мактаб ҳар нафар барои худ равшан медонист, ки аз пайи кадом касбу пеша, кучо хонданӣ меравад ва ё хизмати аскарӣ. Аз ҳамсинфон чанд нафар озими донишгоҳу донишкадаҳои Самарқанд шуда, Пайвандро низ ташвиқ ба ҳамроҳӣ доштанд, лекин ӯ аз раъяш гаштанӣ набуд, мегуфт журналист шуданӣ аст, Душанбе меравад. Падари хаткашон аз азми писар кайҳо огоҳ буд, дар дил таҳсинаш меҳонд, ки писар дар қавлаш устувор аст. ӯ аз номафиристонҳои писар унвони нашрияҳои «Ҳақиқати Ёзбекистон»,

«Пионери Тоҷикистон»-у «Машғал» огоҳ буду хабару мақолаҳои чопшудаи ӯро пештар аз дигарон мехонд. Ба ҳар ҳол, рӯзе пас аз шомхӯрӣ дар ҳалқаи фарзандон, барои озмуд буд магар, сӯйи Пайванд гуфт:

– Беҳтар намешавад, ки ҳамроҳи ҳамсинфон Самарқанд хондани раӣ, мактабҳои олии он ҷо ҳам факултети забон ва адабиёти тоҷик доранд, роҳаш ҳам наздиктар аст. Самарқанд маркази фарҳангӣ аст, навис-нависро дар он ҷо ҳам ёд мегири, баъди донишгоҳ метавонӣ ба Тошканд раӣ, ба «Ҳақиқати Ўзбекистон», назди Қонибек. Қонибек дар ҳар дидор такрор мекунад, ки «аз Улашбой умеди зиёд дорем, қаламкаши хуб мешавад».

– Дуруст мегӯед, додо, лекин ҳоло Душанбе пойтахти илму маърифати тоҷик аст, дар он ҷо таҳсили касбу илм кардан беҳтар нест магар? – ба саволи падар саволомез гуфт Пайванд. – Дигар, ваъдаи ба ҷӯраҳои душанбегӣ додаатонро фаромӯш кардед магар?

Амаки Гулмурод лабҳанде карду сар чунбонд:

– Ҳа, ҳа, албатта.

Модар ва додару хоҳарон ба маънои ин муколама дуруст сарфаҳм нарафтанд, вале падарро ваъдаи 13-14 сол пештар ба «ҷӯраҳои душанбегӣ» додааш ба ёд омад.

Охириҳои солҳои 50-ум муҳаққиқони фолклоршинос Баҳром Шермуҳаммад, Рӯзӣ Аҳмад, Фарруха Зехниева, Маҳвашхон Ҳодизода аз Душанбе ба деҳоти тоҷикнишини Форишу Нурато омада, тӯли чанд моҳ аз мӯйсафедон намунаҳои эҷодиёти даҳонии мардумро ҷамъоварӣ карданд. Азбаски Ёхм дар миёнароҳи рустоҳои тоҷикнишин мавқеъ гирифтааст, амаки Гулмурод ба хотири осонии рафтуомад ва бароҳати будубош меҳмонхона ва як хонаи ҳавлии дарунро ба ихтиёри ҳайати фолклоршиносон вогузошт ва додару ҷиянҳояшро, ки дар ҳамсоягӣ мезистанд, муваззаф сохт, то ба навбат аз ҳолу аҳволи меҳмонон хабар гиранд, зарур ояд, улов барояшон пайдо кунанду онҳоро ҳамроҳӣ намоянд.

Амаки Гулмурод фурсат ёфта, аксаран шомгоҳон, аз таассуроти меҳмонон мепурсид, ба пурсишҳои пайдошудаи муҳаққикон посух медод, худ донандаи хуби таъриху фарҳанги диёр ки буд, қиссаву ривоят, байту ҳикматҳои чолиб мегуфту нақл мекард. Пайванди хурдсол рӯйи зонуи падар, гӯш ба суҳбати омехта бо байту суруди калонсолон медод, мазмуни суҳбатро бо фаҳми кӯдаконаи худ қабул мекард ва он замон як пора гуфтумони меҳмонон дар ёдаш нақш баста буд.

– Аҳо, худатон ин қадар тоҷикпарасту номи писарро ғайритоҷикӣ мондаед-дия, – ба номи Улашбой ишора намуда, хушгӯйӣ кард Баҳроми Шермуҳаммад.

– Ҳа, аввалписар ки буд, бибию холаҳояш бо нияти боз писар таваллуд ёфтанд гузоштанд номи ӯро, вале баҳс накардам, Худо хоҳад, калон шавад, худаш ислоҳ мекунад-дия, – ором ҷавоб дод падар.

– Илоҳо, ҳамин тавр шавад, лекин мактабро тамом кунад, писарро ба Душанбе хонданӣ мебаред, бо ҳамин баҳона аз намаки мо ҳам мечашед.

– Саломат бошед, мактабро нағз хонад, бачаи хуб шавад, албатта, мебарем, бо шумоён робитаро канданӣ нестем.

Амаки Гулмурод марди соҳиблафз буд, дар ҳақиқат, то дами вопасини умр аз «ҷӯраҳои душанбегиаш» алоқаро нақанд, дар арафаи ҳар иду айём тавассути мактубу телефон ҳолу аҳвол мепурсиду табрику таҳният арз медошт. Дар воқеъ, Баҳроми Шермуҳаммад низ дар рафти сафару дидорбинӣҳо ба Самарқанду атрофи он, сари роҳ ба дидори амаки Гулмурод мешитофт.

Амаки Гулмурод ниҳоят, тобистони соли 1973 номаи камол ва дигар хуччатҳои Улашбойро ҷузвбандӣ карда, ҳамроҳи писар ба Душанбе омад. Ҳафтае, ба гуфти худаш, «пойтахтро тамошо карда, армон шикаста», аз дидори «ҷӯраҳои душанбегиаш» баҳраманд гардида, ба писари довталаби донишҷӯяш дар кӯчаи Чехов иҷорахонае ёфтаву дуои кушоиши қор дода, ба деҳа баргашт.

Дар азми худчӯйиву худшиносӣ Пайванд чор имтиҳони дохилшавиро бо баҳои «4» супорида, ба сафи донишҷӯёни факултети филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон (ҳоло ДМТ) пайваст. Ин гӯё як сатри хушк аз ҳолномаи ӯст, вале дар асл, молмоли ташвишу хаяҷон, умедвориву дудилагиҳоест, ки даҳ соли пурорзуи мактабиро бо марҳилаи бачагию наврасӣ гӯё чамъбаст карда, ба марҳилаи нави умри одамӣ – навҷавониву ҷавонӣ навбат медиҳад.

«Писари амаки Гулмурод ба Университети давлатии Тоҷикистон дохил шудааст». Ин гап он шабонарӯз гӯё сархатти хабару навигариҳои деҳоти атрофи Ҷхм буд, ки дар чамъомаду маърақаҳои хурду калон садо медод. Ману ҳамсинфам Тӯймурод Ибодов (равонаш шод бод!) низ дар қатори чанд тан аз муаллимони мактабамон, ба табрики Пайванд, ки як синф пеш аз мо мехонд ва «аввалин донишҷӯи Душанбе аз ҳамсоядеҳа» гардид, рафта будем. Лек он эҳсоси воқеии фараҳмандиву ифтихори Пайвандро пас аз ду соли дигар, бо дохилшавӣ ба факултети филологияи тоҷики УДТ дар ҳисму ҷони худ санҷидам. Ҳамакнун мо ду тан аз хатмкардагони мактабҳои тоҷикии ду деҳаи дурдасти кӯҳистони Фориш ҳамфакултет шудему дар баробари часпу талоши илму маърифатомӯзӣ, масъулияти дигареро низ ба унвони «роҳкушоёни макотиби олии Душанбе», ихтиёран ба дӯш гирифтем. Дар омади гап, бояд гуфт, ки то ба ҳамин 15-16 соли охир аз хатмкардагони мактабҳои деҳаҳои зодгоҳамон ҳудуди 12-15 нафарӣ таълиму тарбияи муассисоти таҳсилоти олии шаҳри Душанберо гирифта, ҳоло дар соҳаҳои мухталифи хоҷагии халқи ноҳияву вилоят қору фаъолият доранд.

Дар соли аввали таҳсил мо як гурӯҳ наводонишҷӯён Пайванд ва чанд тан аз ёрони ӯро ба сифати донишҷӯёни серҳаракати ташаббускор, собитқадаму толибилм шинохтаву ба онҳо пайравӣ мекардем. Гӯё инро пай бурда бошанд, яке аз рӯзҳои охири сентябр Пайванд ва ҳамдарсонаш Олимҷон Салимзода, Отамуроди Бекмурод, Бобочон Икромов ва Обидҷон Шукурзода, ки ангуштнамои факултет буданд, ману шарикдарсони ҳамнишинам Назар

Одинаев, Латиф Ҳадяев, Абдуманнон Маллаев ва Умариддин Холовро дар чойхонаи бозори «Шоҳмансур» меҳмондорӣ карда, ба қавлашон, дарси кушоди «рафтору гуфтор, муоширату муносибати донишҷӯӣ» гузаштанд. Хулосаи суҳбати кушодашон ин буд, ки мо айёми донишҷӯӣро бо ҳадафу мақсади муайян гузаронем ва худро аз тадобиру чорабиниҳои сиёсӣ фарҳангии факултету донишгоҳ канор нақашем.

Мо то донишгоҳро хатм кардани онҳо то кучо пайравашон шудем, қазоват аз дигарҳост, вале охириҳои моҳи апрели соли 1980, Пайванди аспирант ва мани донишҷӯӣ соли охир, ҳамчун ғолибони конфронси илмии апрелии донишгоҳ, ба конфронси умумииттифоқии илмии аспирантон ва донишҷӯён ба шаҳри Киев роҳхат гирифтём ва бо роҳбарии устоди равоншод Воҳид Асрорӣ сафари хидмати панҷрӯза насибамон гардид. Баъди бозгашт аз сафар Пайванд дар ҳузури Олимҷону Отамурод, ки дар редаксияҳои «Тоҷикистони Советӣ» ва «Комсомоли Тоҷикистон» кор мекарданд, аз таассуроти сафар нақл кардаву бо ишора ба банда, бо оҳанги виқору қаноатмандӣ гуфт: «Дар панҷумкурсияи Киевро тасхир кард, насихатҳои мо барҳадар нарафта будааст».

Ростӣ, ҳамон вақт напурсидам, ки «мо-ку дар донишҷӯӣ кӯшидем пайрави шумо бошем, оё шумо низ ба қасоне пайравӣ доштед?». Шояд ҳолат ба пурсидан ҳам набуд, чун афкори андешаи ӯву ёронаш солҳои донишҷӯӣ дар рафтору амалашон тавассути саҳифаҳои нашрияҳои даврӣ, радиову телевизион худ аз пайравӣ ба устодони пиру ҷавон Шарифҷон Ҳусейнзода, Воҳид Асрорӣ, Соҳиб Табаров, Додочон Тоҷиев, Мукаррама Қосимова, Султон Воҳидов, Абдусаттор Нуралиев, Иброҳим Усмонов бозгӯӣ мекард.

Худи Пайванд тамоми умр аз сабақҳои илмию таълимӣ, накукорию накурафтори ин устодон ҳамеша мегуфту менавишт.

Солҳои баъд бо зумрае аз шарикдарсони Пайванд ба шарофати ҳамкору ҳамкасбӣ, ҳамнишину ҳамсафар шудаву риштаҳои рафоқат бастаём, вале ҳамонро хубгӯйиву самимигӯйӣҳои Пайванд дар ҳақи шарикдарсонаш, ба

мисли «Сафари Абдулло аз ҳама сермутолиа буду ҳаст», «Олимчон қаламкаши чиддинавис аст», «Отамурод марди хушилҳому хушкорест», «Бобочон табиатан барои телевизион офарида шуда», «Обидчон орифи замонавист», «Қиёмиддини Саттор кошифи шахсиятҳои таърихист»..., баҳри шинохти ёрони айёми донишҷӯӣ калиди муаррифист.

Аз шинохти имрӯзаи Пайванди Гулмуродзода метавон хулосаи дигаре ҳосил намуд, ки донишгоҳ ба ӯ на танҳо маълумоти олий, роҳхат ба фаъолияти касбӣ дод, балки эҳсоси фардии худҷӯйиву худшиносии донишҷӯӣ ташнакомро то ба Шахсияти худшиносу Худошиносу миллатшинос тарбия намуд. Ин тарбия дар марҳилаҳои навбатии илмомӯзию пажӯҳандагии ӯ бо гомҳову ибтикороти ибратангезаш аз худ дарак дод. Ӯ бо мададу дастгирии устодон аввал дар Душанбе, сипас дар Маскав таҳсили аспирантӣ дошт ва дар раванди пажӯҳиши илмӣ, ки соли 1989 бо дифои рисолаи номзадии «Ташаккули публицистикаи шӯравии тоҷик» анҷомид, самти ковишу пажӯҳиши илмию тадқиқотиро ба сарчашмаи падидаи миллатсозӣ – ҷараёни маорифпарварӣ мушаххас намуд.

Дар солҳои таҳсили аспирантура Пайванд бо истифода аз имконоти фароҳамовардаи даврони бозсозии горбачёвӣ, ки демократисозии давлату ҷомеаро ҳадаф дошт, талоши чандинсолааш дар мавриди тағйири ному насаб ба равиши миллиро амалӣ намуд.

Ниҳоят, тобистони соли 1989, дар таътили тобистонаи пеш аз Ҷимояи рисола, дар шӯъбаи сабти санадҳои шахрвандии зодгоҳаш шаҳодатномаи табдили ному насаби Улашбой Гулмуродовро ба Гулмуродзода Пайванди Гулмурод ба даст овард.

Дар ҳалқаи устодон

Меҳру эҳтиром ва қадршиносиву гиromидошти ёди устодон Воҳид Асрорӣ, Расул Ҳодизода, Муҳаммадҷони Шакурӣ, Баҳроми Шермуҳаммад ва

Баҳром Фирӯз аз ҷониби Пайванди Гулмуродзода метавонад як намунаи олии муносибати устодиву шогирдӣ, робитаву кадршиносии самимонаи тарафайн ба мисли падари маънавию фарзанд буда бошад.

Аз ин хислати ибратбахши Пайванд низ на кам гуфтаанд, бинобар ин, дар мисоли муносибати шогирдии ӯ ба устод Асрорӣ бо чанд ишора иктифо намуданием.

Аслан, пас аз ду соли хатми донишгоҳ аз журналистикаи амалӣ ба таҳқиқоти касбӣ баргаштани Пайванди Гулмуродзодаро маслиҳату дархости боисрори профессор Воҳид Асрорӣ сабаб гардида буд ва маҳсули пажӯҳиши илмии аспирант Гулмуродзода доир ба масъалаҳои таърих ва ташаккули матбуоти шӯравии тоҷик, дифои рисолаи номзадӣ дар ҳузури донишмандони Донишгоҳи давлатии Маскав ба номи Ломоносов гардид.

Роҳнамоии устод Асрорӣ Гулмуродзодаи муҳаққиқро ба дунёи пажӯҳишу тадриси журналистика ворид сохт ва устоду шогирд аввал дар шӯба ва минбаъд дар факултети таъсисёфтаи журналистикаи ДМТ паҳлуи ҳам буданд. Пас аз сари устод Асрорӣ Гулмуродзода буд, ки дар баробари мунтазам ба ҷо овардани суннатҳои миллию динии ёди устод Асрорӣ, дар факултет «Ганҷинаи профессор Асрорӣ»-ро таъсис дода, бо ризоияти завҷаву фарзандон китобхонаи шахсии устодро ба ихтиёри китобхонаи факултет вогузошт. Бо кӯшишу талошҳои Гулмуродзода ва ҳамкорони ҳамақидааш дар ҳамкорӣ бо Иттифоқи журналистони Тоҷикистон Ҷоизаи ба номи профессор Асрорӣ барои донишҷӯёни факултет ва шӯбаҳои журналистикаи муассисаҳои таҳсилоти олии ҷумҳурӣ таъсис ёфта, ҳамасола ба ғолибони озмуни ҳамном тақдим мегардад. Талошу заҳматҳои Гулмуродзода буд, ки дастнависҳои устод Асрорӣ дар бораи моҳият ва нақши журналистика дар ҷомеа, роҳу усулҳои таълиму тарбияи кадрҳои журналист дар донишгоҳ, аввал бо номи «Роҳнамо» ҳамчун дастури методӣ (соли 1997) ва пас аз чанд соли дигар бо иловаи хотироти ҳамкорону ҳамкасбон аз устоди равоншод, дар шакли маҷмӯае бо номи «Гуфтугӯ бо худ» (соли 2007) ба таъб расид.

Баргузори конфронси ҷумхуриявии илмию амалии ихтисосӣ ба ифтихори зодрӯзи устод Асрорӣ дар ҳар панҷ сол, ки дар факултети журналистикаи ДМТ ҳукми анъанаро гирифтааст, маҳсули ташаббус ва талошу қадршиносии Пайванди Гулмуродзода буд.

Барҳақ гуфта шоир:

Бузургонро бузургон зинда медоранд,

Бузургонро бузургони дигар поянда медоранд...

«АЙНӢ ПЕШВОИ МАЪНАВИИ ТОЧΙΚОН АСТ»

*Дар суҳбати донишсолор Муҳаммадҷон Шақурии Бухорӣ,
ки зодаи хокдону парвардаи мактаби устод Айнӣ аст²²*

– Шумо, ки устод Айниро беҳтар мешиносед, суҳбатро аз баҳси сари соли таваллуди устод Айнӣ шурӯъ намуданием. Оё соли 1875 эълон намудани соли таваллуди эшон зарурат дорад?

– Бояд бигӯям, ки худи устод Айнӣ медонистанд, ки таваллудашон 1875 аст, вале дар ин бора чизе нанавиштаанд, балки бо сабти соли таваллуди 1878 ҳуҷҷатҳо хонапурӣ кардаанду шиноснома гирифтаанд. Пас, барои тағйир додан ё баҳс намудани соли таваллуди устод Айнӣ ҳоҷате нест. Чӣ хеле ки мегӯянд, дар ин бобат «ихтиёр дар дасти бахтиёр аст». Синни банда ҳам, масалан, аз ҳуҷҷатҳои расмӣ 3 сол зиёд аст.

– Вақтҳои охир дар бораи Инқилоби октябрро бо чӣ рӯҳия пешвоз гирифтани устод Айнӣ ақидаҳои мухталиф пайдо шудааст. Аз асарҳои худи устод ва ҳамзамононаш хондаем, ки Айнӣ ҳамчун маорифпарвар, ҳатто зидди намоишҳои оммавии ислоҳотҳои будааст. Пас, чӣ шуд, ки

---

²² Бо ҳаммуаллифии шодравон Пайванд Гулмуродзода. (Наврӯзи с. 2008)

устод Айнӣ ба Самарқанд омаданду ба маслаки сиёсӣ рӯ оварданд, инкилобро бисёр ситоиш карданд?

– Домулло Айнӣ солҳои аввали фаъолияти маорифпарвариашон ба масоили сиёсӣ чандон таваҷҷуҳ надоштанд, фикру андешаи эшон ба чӣ роҳе ба саводомӯзию мактабхонӣ ҷалб намудани мардум, ба хусус ҷавонон, яъне ба таҳаввулотӣ афкор бештар банд будааст. Вале раванди ислохотҳои рӯшанфикрони Бухоро ва муносибати беэътиноёнаи аморат ба талабу дархости аҳли ҷомеа, ниҳоят, дар ин роҳ кушта шудани бародарашон Сирочиддин ва гурӯҳе аз ҳаммаслақонашон, ба фикрам, дар андешаҳои Домулло Айнӣ тағйирот ба амал овард. Дар ҳамин ҳол низ, Домулло Айнӣ ба инкилобҳои Бухоро, масалан, бо сарварони Ҳизби ҷавонбухориён Ф. Хочаев, Ҳамдӣ, Мунзим, ки шиносоии хуб доштанд, наздикӣ наҷустанд, шояд бо сабаби ҳамақида набудан дар мавриди шеваҳои мубориза. Аз навиштаҳоиашон, Домулло Айнӣ инкилоби февралу инкилоби октябрро нағз пешвоз гирифтанд, ҳол он ки на ҳамаи равшанфикрони Бухорову Самарқанд чунин ақида доштанд. Масалан, Бехбудӣ инкилоби октябрро напазируфтааст.

Домулло Айнӣ баъд аз инкилоб дигар ба Бухоро барнагаштанд, дар Самарқанд бо корҳои мактабдорию маорифпарварӣ машғул шуданд, ягон мансаби расмӣ низ қабул накарданд, ғайр аз Абдулқодир Муҳиддинов дигар бо ягон нафаре аз сарварони ҳам инкилоби Бухоро ва ҳам ҳукумати нав, муносибати дӯстонаи наздик надоштанд.

– Устод Айнӣ бо падари Абдулқодир Муҳиддинов – Мирзо Муҳиддин Мансурзода чӣ гуна муносибат доштанд?

– Дар нисбати Мансурзода эҳтироми зиёд доштанд, Мансурзода низ Домуллоро ҳурмат мекард.

– Пас чаро вақте Мирзомуҳиддин Мансурзода рӯзномаи «Бухорони шариф»-ро таъсис дод, устод Айнӣ бо «Бухорони шариф» ҳамкорӣ накарданд?

– Мансурзода ба Домулло Айнӣ ва ҳаммаслақонаш дар таъсиси макотиби нав ва баровардани ҳарҷоти мактабҳо бевосита ёрдам мекард. Лекин дар мавриди ҳамкориашон бо Мансурзода дар «Бухорои шариф» Домулло Айнӣ ишораи хаттӣ надоранд. Тахмин кардан мумкин аст, ки ин ду сабаб дошта бошад. Аввал, шояд муассисону муҳаррирони «Бухорои шариф» барои кумак ё ҳамкорӣ муроҷиат накарда бошанд. Дигар, Домулло Айнӣ шахси бисёр эҳтиёткор буданд, ҳарчанд мактаби нав кушодану муаллимӣ кардан дар он шароит худ часорат тақозо менамуд. Замона бисёр танг буд.

Агар тавачҷуҳ дошта бошед, дар шеърҳои пеш аз инқилобии Айнии шоир танқиди иҷтимоӣ, ҳамон гунае, ки ҷанбаи танқидии эҷодиёти Аҳмади Дониш ё ин ки дигаронро ташкил менамояд, дида намешавад. Танқиди иҷтимоӣ дар ашъори Айнӣ асосан баъди ҳодисаҳои саҳти ба сарашон омада, аз ҷумла, баъди кушта шудани бародар ва маҳбусии худашон рӯй задааст.

– Дар ин байн устод Айнӣ аз Бухоро ба Самарқанд кӯчида, аз дӯстонашон Мунзим, Ҳамдӣ, Меҳрӣ... дур афтада, ҳамроҳи кӣ буданд?

– Домулло Айнӣ дар Самарқанд бо дӯстони самарқандӣ ҳамкорӣ доштанд. Масалан, бо Шақурии Самарқандӣ, ки аз асосгузори мактаби нав буд, муаллимӣ карданд, дар рӯзномаю маҷаллаҳои давр – «Хуррият», «Шуълаи инқилоб» ва матбуоти ўзбекӣ иштирок доштанд. Аз дӯстони ҳамнабарди пешазинқилоб, ки дар Бухоро буданд, на бо ҳамаашон муомилаю муносибати ҳасана доштанд.

Ба Домулло Айнӣ муносибати пурихтилофи сарварони маҳаллии ҳизби болшевикону ҳизби ҷавонбухориён маъқул набуд. Ҳатто, баъде, ки комиссияи махсус бо роҳбарии Куйбишев дар Тошқанд болшевикону ҷавонбухориёнро оштан дод, Домулло Айнӣ ба самимияти «ҳамдигарфаҳми» ҳизбиён чандон бовар накарда, «онҳо гургоштан шуданд», навиштанд.

– То ҷое, ки огаҳӣ дорем, устод Айнӣ ба ягон ҷараёни сиёсӣ ҳамроҳ набуданд?

– Домулло Айнӣ дар «Таърихи инқилоби Бухоро» менависанд, ки моҳи июни соли 20-ум, бо даъвати коммунистони Бухоро ба Тошканд рафтаанд ва муддати як моҳ шиору даъватнома, баёнияву дигар навиштаҷоти онҳоро таҳия намудаанд. Аз ин мебарояд, ки Домулло Айнӣ хоҳишу илтимоси дӯстону шиносҳои қаринро рад намекарданд, ҳарчанд ба ягон ҳизб ё ҳаракати сиёсӣ ҳамроҳ набуданд.

– Устод Айнӣ то шумораи 23-юми ҳафтаномаи «Шуълаи инқилоб», ки бо маслиҳату машварати аҳли зиёи Самарқанд таъсис шуда буд, иштироки фаъол надоштанд, яъне ба ғайр аз шеърӣ «Самарқанду Бухоро» чизи дигар нанавиштаанд. Сабаби ин дар чӣ бошад?

– Ба фикрам, дар ин ягон сабаби маслакие, ки гуфтаниед, набудагист. Боз ҳам шояд кумаки Домулло Айнӣ лозим нашудааст, пас, Домулло аз пеши худ ба ҳамкорӣ наширофтаанд. Дар шурӯи фаъолияти «Шуълаи инқилоб» кумаки Домулло Айнӣ зарур набудааст, вале дар «Хуррият», «Оина», «Самарқанд» шеърҳои зиёд ба таъб расонидаанд. Дуруст дарёфтед, ки фаъолияти рӯзноманигории Домулло Айнӣ аз шумораи 23-юми «Шуълаи инқилоб» оғоз меёбад ва новобаста аз напайвастан ба ҳаракати сиёсӣ, мақолаҳову ниғоришоти сиёсии ҷиддӣ навиштаанд. Барҳақ, бедорӣ сиёсии Домулло Айнӣ дар ҳамон «Шуълаи инқилоб» сар зад.

– Баъд аз инқилоб устод Айнӣ дар Самарқанд мезистанд. Оё бо Бухоро робитаю рафтуомади мунтазам доштанд?

– Албатта, рафту омади доимӣ набошад ҳам, робита доштанд. Бино ба маълумоти Тӯракул Зехнӣ, барои навиштани «Намунаи адабиёти тоҷик» Домулло Айнӣ аз китобхонаи Садри Зиё 6 китоб гирифтаанд. Бори дигар барои навиштани мақола дар бораи Китобхонаи Садри Зиё ва аккосии он барои маҷаллае Домулло Айнӣ ва Тӯракул Зехнӣ ҳамроҳи фотографе ба Бухоро омадаанд. Зимистон будааст (ба сурати нодире, ки охири соли 1925 дар хонаи Садри Зиё аксбардорӣ шуда, дар девори хонааш овезон аст, ишора намуда), дар мобайн сандалӣ ҷойгир аст, гирдогирд рафҳои китоб. Мақола ба

табъ расида бошад ё не, намедонам, лек ҳамин сурати ягона бо Қиблагоҳ ба ёдгор мондааст. Дар воқеъ, асли сурат дар дасти Камол Айнӣ аст, ки нусхабардорӣ кардам. Худораҳматӣ Муҳиддин Олимпур аз рӯи он чанд нусха негатив сохта, ба ҳамин шакл чоп кард.

– **Шумо дар ин сурат чандсола ҳастед?**

– Ҳанӯз яксола ҳам набудам. Чун ман моҳи феввали соли 1925 таваллуд шудаам, ин ҳолат моҳи декабри соли 1925 аксбардорӣ шудааст.

– Баъди ба воя расидан, вохӯрии нахустинатонро бо устод Айнӣ ёд доред?

– Албатта. Дар як мақолача ҳам навишта будам, он вохӯрии фаромӯшношуданӣ аст. Дар Донишкадаи педагогии Душанбе таҳсил мекардем. Як рӯзи баҳор буд. Саидмурод ном додари Мирзо Турсунзода, ки бо мо мехонд (аз тақдири минбаъдааш огоҳ нестам), гуфт, ки Домулло Айнӣ омадаанд, дар дачаи ҳукуматӣ ҷойгир шудаанд, биёед, ба зиёраташ равам.

Дачаи ҳукуматӣ ҳамин бӯстонсарои имрӯзаи ҳукуматӣ буд, он вақт фақат ду бинои рӯбарӯи якошона ва миёни боғ фаввора дошт. Он солҳо меҳмонони олиқадр, ба мисли Брагинский, Павловский хангоми сафар ба Сталинобод дар ҳамин бӯстонсаро мезистанд.

Пас аз чанде баҳсу мунозира, ки оё ба назди Айнӣ барин шахси бузург рафтани мо, донишҷӯён, густохӣ намешавад, ману Саидмурод, се-чор шарикдарсон ва муаллими ҷавон Набичон Сатторӣ ба зиёрати Домулло рафтем.

– **Донишҷӯёни курсҳои гуногун будед?**

– Бале, аз курсҳои сеюму чорум. Моро ба як толори начандон калон дароварданд, ки курсҳо гузошта шудааст. Ман дар курсии аз ҳама охир нишастам. Домулло Айнӣ дар курсии рӯ ба рӯи мо нишастанд. Чун фаҳмиданд, ки мо шогирдони Донишкадаи педагогием, як-як аз кадом шахру ноҳия ба таҳсил омаданамонро пурсиданд. Навбати шиносӣ ба ман расид, гуфтам аз Бухоро ҳастам. Гуфтанд: «Э, аз кучои Бухоро?». Ҷавоб додам, ки аз гузари Чорхалоқсой. Пурсиданд: «Фарзанди кӣ ҳастӣ?». Гуфтам: «Фарзанди

Садри Зиё». Ҳамон лаҳза чашмонашон гӯё барқ заду бисёр хурсанд шуданд. Пурсиданд: «Номат чӣ?». «Муҳаммадҷон». Суол карданд: «Муҳаммадҷон, падаратон чӣ хел вафот карданд?». «Гӯё ки намедониста бошанд, албатта медонанд, хабарашон будагист», – аз дил гузаронидам, вале инро вонамуд накарда, ҷавоб додам, ки соли 32 ҳабс шуданд, барои тилло, маъракаи аз халқ тилло ҷамъ кардани ҳукумат. Модарам баъд озод шуданд, лекин падарам дар ҳамон ҷо вафот карданд.

Домулло Айнӣ бодикқат гӯш карданду баъд гуфтанд, ки «Муҳаммадҷон, фаромӯш накунад, ки падаратон бо айби сиёсӣ нарафтаанд, ана ҳаминро фаромӯш накунад».

Он вақт албатта, сарфаҳм нарафтам, ки ин гап чӣ маънӣ дорад. Лекин баъдтар маълум шуд, ки падарам гуноҳи сиёсӣ надоштаанд, зидди давлати Шӯравӣ ягон қор накардаанд, фақат барои мусодираи тиллорӯй, яъне, сармояшон, ба ҳабс маҳкум гардидаанд. Инро баъд фаҳмидам, ман дар ягон ҳолат, ҳангоми дохилшавӣ ба комсомол, дигар маҳфили маҷлисҳо, пинҳон накардаам, ки падарам дар зиндони Шӯравӣ вафот кардааст. Лекин ҳама вақт ҳамин гапи Домулло Айнӣ дар гӯшам садо меод.

Баъди ҷараёни ҳамон муколамаи мо дигар ҳамроҳон гӯё фаромӯш шуданд, Домулло фақат бо ман ҳамсуҳбат шуданд. Аз ину он хешу табори мо мепурсиданд, чун ман намешинохтам, худ нақл мекарданд, ки ин хел одам буду он хел қор мекард, бо фалонӣ он ҷо рафта будему фалонӣ ба шеърӣ шоирӣ ин хел муносибат дошт...

Хуллас, ҳамин хел хеле пурсиданд. Охир диданд, ки аз ман ҳеч гап намерӯяд, ҳудашон ҳам монда шуданд. Афсӯс, ки он вақт магнитофон гуфтагӣ чиз набуд, аз саросемагӣ бо худ қаламу қоғаз ҳам нагирифта будаем, ки он суҳбати муфассали Домулло Айнӣро сабт намоем.

– **Ба мулоқот ё суҳбати устод Айнӣ боз кай мушарраф гардидед?**

– Агар мулоқоти якумамон соли 1945 бошад, дидори навбатӣ бо Домулло Айнӣ соли 1948 ба вуқӯъ пайваст. Ба аспирантура дохил шуда будам, доир ба

осори Саидахмадхоҷаи Аҷзӣ мавзӯи тадқиқоти илмӣ интихоб намуда, бо ҳидояти роҳбари илмиам Холиқ Мирзозода озими Самарқанд шудам. Мирзозода маслиҳат доданд, ки дар Самарқанд шахсоне ҳастанд Аҷзиро хуб мешинохтанд, баъзеашон зинда, баъзеашон зиндон шудаанд, вале устод Айниро ҳатман бояд бубинам.

Пештар аз ин, ман ба Домулло Айни як нома навишта, дар бораи Аҷзӣ баъзе чизҳоро пурсида будам. Он кас ба мактуби ман ҷавоб доданд, ҳамон номаи Домулло Айниро баъдтар дар китоб ҳам ба табъ расонидам. Ҳамту гирем, дар Самарқанд ба ҷуз Домулло Айни касеро намешинохтам, бинобар ин, рост хонашон рафтам. Ҳамон ҳавлие, ки ҳоло Хона-музейи Айни аст. Дар мобайни хонаи калон, як мизи калон буд, паси ҳамон миз нишастем. Камолиддин – писарашон дар паҳлуям шишту чой дароз кард. Ҳамон вақт дидам, ки хангоми чой дароз кардан дасти Камолиддин андак меларзид. Баъд Домулло Айни берун баромаданд. Чашмам ба доруҳои қатору шишапеч афтод, ки рӯи ҳар кадом бо хати форсӣ чизе навишта. Яктоашро синча карда, «доруи нафас», «доруи нафаскашӣ» хондам. Яъне, Домулло касалии диққинафас доштаанд.

Баъд суҳбатамон асосан дар бораи Аҷзӣ шуд. Илова ба ҳамон номашон, ҳеч чӣ иловагӣ гап назаданд, фақат гуфтанд, ки фалон чой, пеши фалон кас меравӣ. Як ҳамкорамон, ки худ зодаи Самарқанд буд, маро роҳбаладӣ мекард. Ё маро ба назди як нафар бурд, ки мувофиқи гуфтаи Домулло Айни, дар бораи Аҷзӣ маълумоти зиёд дода метавонист. Вале саволҳои мо бечавоб монд. Гапи он шахс фақат «ман намедонам», «дар ин бора чизе гуфтан наметавонам» буд. Баъд фаҳмидем, ки ӯ аз ҳабс нав озод шуда будааст, бо таъсири руҳияи ҳамон солҳо ба шахси барояш ношинос бо шубҳа нигоҳ мекардааст.

– Устод Айни ба мушкилоти мавзӯи кори илмии шумо мароқ зоҳир накарданд?

– Дар ҳамон мактуби ёдрасшуда навишта будам, ки барои таҳқиқ ҳамин хел мавзӯро интихоб намуданиям, оё дар «Ёддоштҳо» доир ба Аҷзӣ чизе менависед? Умуман, дар бораи Аҷзӣ чӣ фикр доред, ӯ аз адибони ҳамзамонаш бо кӣ, чӣ гуна муносибат дошт?

Домулло Айнӣ аз нақли каси дигар нақл карданд, ки Аҷзӣ дар зиндагӣ шахси фаёлу шоири нағз буд, лекин бо Бехбудӣ муносибаташ чандон хуб набудааст. Он вақтҳо Бехбудӣ бо тамғаи «душмани халқ» бадном гардида буд, шояд барои сафед кардани Аҷзӣ инро махсус таъкид карда бошанд. Вале ин гап ҳақиқат ҳам дорад. Зеро Аҷзӣ шахси ҳам бо хешону дӯстон, ҳам бо ҳамкасбонаш, сахтгап будааст. Шояд ба ҳамин сабаб, Бехбудӣ ҳам ки одами доно, кордону забондон буд, мағрурӣ низ доштааст, аз Аҷзӣ паст омадан нахостааст.

Домулло Айнӣ аз мавзӯи кори илмиам пурсида буданд. Ман дар мавридаш боз пурсидам, ки оё Аҷзӣ ба «Ёддоштҳо» дохил мешавад? Гуфтанд ҳанӯз намедонам, ба ҳамон давра, ки омадам, шояд ба ягон муносибат чизе қайд намоям, лекин махсус дар бораи вай ҳеч чӣ наменависам.

– Устод Айнӣ бо Аҷзӣ шиносоии наздик доштанд?

– Аз рӯйи оҳанги гапҳои шиносоии он қадар наздик надоштаанд.

– Дар мавриди тақдири минбаъдаи ҳучраи барои устод Айнӣ харидаи Садри Зиё – падаратон, ки гӯё дар даврони Шӯравӣ вайрон карданӣ шудаанду баъди мактуб навиштани шумо нигоҳ доштаанд, метавонед равшанӣ андозед?

– Домулло Айнӣ дар ошонаи дуҷуми мадрасаи Кӯкалтош як ҳучра доштаанд, вале ориятӣ. Баъде, ки аз он ҷо Домуллоро пеш мекунанд, чанд вақт беҳонаву бечо мемонанд. Он вақт падарам дар Қаршӣ қозӣ будаанд, ҳамон ҷо мефаҳманд, ки Айнӣ дар кӯча мондааст, аз ҳамон Кӯкалтош як ҳучра харида медиҳанд. Домулло Айнӣ аз ҳамон вақт – соли 1917, яъне, аз зиндонӣ шудану 75 дарраҷӯб хӯрдан, дар ҳамон ҳучра будубош доштаанд.

Ҳар дафъа Бухоро рафта медидем, ки дари ҳамон ҳучра доим бо қуфл баста аст. Боре ҳангоми сафари Бухоро, хостам ҳучраи Домулло Айниро даромада бинем. Раҳимҷон (профессори Донишгоҳи давлатии Бухоро Р. Воҳидов), ки моро роҳбаладӣ мекард, ҳар бор иҷрои хоҳиши моро ба рӯзи дигар мегузашт. Рӯзи сеюм ноилоҷ моро сӯйи ҳучрае, ки директори музей менишастааст, роҳбаладӣ намуд. Баъди шиносонидани мо ба директори музей, гуфт, ки ин кас чойгиршавии ҳучраи Домулло Айниро аниқ медонанд. Ман гуфтам ҳамон, вай гуфт, ки не, ана хо, дар ошёнаи дуҷум. Китоби «Ёддоштҳо»-ро, ки дасташ буд, кушода, саҳифаҳои ба тасвири ҳучраҳои мадраси Кӯкалтош бахшидаашро қироат намудем. Баъд гуфтем, ки «Мухтасари тарҷумаи ҳоли худам» ва чилди якуми Қуллӣёти Домулло Айниро низ як назар кунем. «Лозим не, шарт не, ин кас фаҳмиданд», – безобита²³ шуд Раҳимҷон.

Баъд фаҳмам, ҳучраи аслии Домулло Айниро канда..., ташноб сохтаанд, бинобар ин, Раҳимҷон ин қадар кӯшиш доштааст, ки меҳмонони душанбегӣ нафаҳманд, ин аҳволро набинанд...

Ҳангоми дафъаи дигар ба Бухоро рафтанимон, дидем, ки ҳамаро тоза карда, баъзе чизҳои ҳучраи Домулло Айниро, ба мисли офтобаву коса, чойнику пиёла, ёфта мондаанд. Ҳамон ҳучраи Домулло Айни чун музей, ба фикрам, ҳоло ҳам ҳаст. Дар паҳлуяш як ҳучраи дигар, ҳучраи Иқромӣ буд, баъди вафоти Иқромӣ ҷӣ ҳол дошта бошад, намедонам.

– **Ҷӣ хел, ҳучраи Ҷалол Иқромӣ дар он ҷо?**

– Баъд аз инқилоб мадраси Кӯкалтош як гуна мактаби ҳунаромӯзӣ шуда будааст, ба мисли омӯзишгоҳ. Ҷалол Иқромӣ чанд вақт дар Бухоро таҳсил ва дар яке аз ҳамон ҳучраҳо чун донишҷӯ зиндагӣ кардаанд.

– **Оё он ҳучраҳо навиштаҷоти унвонӣ доранд?**

---

²³ **Безобита** – баташвишафта, бесаранҷом

– Ҳамааш не, дар хучраи Домулло Айнӣ ҳасту дар дигарҳояш не. Вале дар ҳамон музей суратҳову акси Садри Зиё ҳаст. Дар бораи Домулло Айнӣ, дар бораи таърихи мадраса навиштаҷоту аксҳо ҳастанд.

– **Вале оё шарҳи чӣ тавр соҳиби хучра гардидани устод Айнӣ дар он навиштаҷот ҳаст?**

– Не, ин гапҳо нест, танҳо навиштаанд, ки Садриддин Айнӣ аз фалон сол то фалон сол дар ин ҷо таҳсил дошт.

– **Баъде, ки устод Айнӣ аз Самарқанд ба Душанбе омаданд, оё шуморо суроғ кардаанд?**

– Ҳа, як бор худашон ҷеғ заданд маро.

– **Ин мулоқотатон бо устод Айнӣ кадом сол буд?**

– Соли 1946 рисолаи Домулло Айнӣ «Мирзо Абдулқодири Бедил» дар якҷанд шумораи маҷаллаи «Шарқи сурх» ба таъб расид. Вале аз байн қариб ду сол гузашту ҳеч не ки ба шакли китоб чоп шавад.

Тахминан тирамоҳи соли 1951 – 1952 буд. Дар Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ кор мекардем. Аз ҷониби маъмурият эълон карданд, ки китоби ба чоп омодаи Домулло Айнӣ «Мирзо Абдулқодири Бедил» муҳокима мешавад ва мо, кормандони Институт, мусаввадаи онро бояд хонем, то ки дар маҷлис фикру мулоҳизаҳоямонро баён дорем.

Муллоҷонови Шаҳристонӣ (падари Масъуд Муллоҷонов), ки аз идораи Главлит ба нафақа баромада, ба Институти забон ва адабиёт ба кор омада буд, ба дастнависи китоби мазкури Айнӣ тақризи манфӣ навишта будааст, бинобар ин, моро бисёр ташвиқ мекард, ки дар рӯзи муҳокимаи китоби Айнӣ камбудихои онро бигӯем. Муллоҷонов ба мо мегуфт, ки шумо, ҷавонҳо марксизмро медонед, реализми сотсиалистиро мефаҳмед, ин муйсафедони мо гапҳои замони навро дуруст сарфаҳм намераванд, масалан, ҳамин китоби Айнӣ дар фалон саҳифааш гапи нодуруст дорад, дар фалон саҳифааш ғалат рафтагӣ.

Баъди чунин суханони Шахристонӣ, ки дар як утоқи корӣ менишастем, мо чавонро таърифу мӯйсафедонро танқид кардани ӯ моро шердил сохт, ё кунҷковии ҷавонӣ боло гирифт, ҳаройина, бо қасди камбудӣ ёфта, ба мутолиаи китоби «Мирзо Абдулқодири Бедил» пардохтем.

Дар муқаддимаи ин китоби Домулло Айнӣ дар бораи Ҳиндустон ҳамчун ватани афсонаҳои Шарқ, сарзамини парвардаи намояндагони бузурги адабу фарҳанги дунё сухан меравад. Ман «камбудӣ ёфта», дар рӯзи муҳокима гуфтам, ки Домулло Айнӣ Ҳиндустонро ватани афсонаҳо номидаанд, ҳол он ки Ҳиндустон кишвари озоду мустақил шуд, акнун Ҳиндустон фақат ватани афсонаҳо нест.

– **Дар маҷлис китоби устод Айнӣро танқид кардед?**

– Ҳа-дия. Домулло Айнӣ дар Сталинобод буданд, вале ба маҷлис наомаданд. Дар маҷлис Абдусалом Дехотӣ, ки муҳаррири ҳамон китоб буданд, маъруза хонданд. Хуллас, он рӯз Дехотӣ китоби «Мирзо Абдулқодири Бедил»-ро бисёр таъриф карданд. Дар қатори бисёриҳо, ки аксаран китобро ҳамчун як асари арзишманд баҳо доданд, банди ҳам чанд сухан гуфтам, ба маъное, ки замона дигар шудаасту устод Айнӣ ҳануз аз Ҳиндустон фақат афсона мекобанд.

– **Ба ин эроди шумо Абдусалом Дехотӣ чӣ воқуниш доштанд?**

– Аз сухани ҷамъбасти Дехотӣ фаҳмидам, ки ин гап ба Дехотӣ маъқул нашудааст. Ҳангоми ҷамъбасти маҷлис, ки барои чопи китоби «Мирзо Абдулқодири Бедил» қарор шуд, ҳамчунин фаҳмидем, ки Шахристонӣ тақризи манфиате навишта, муқобили чопи китоб будааст.

– **Баъд китоби «Мирзо Абдулқодири Бедил» чоп шуд?**

– Албатта, эроду хурдагириҳои тақризро як-як дар ҳамон маҷлис рад карданд. Бо қарори ҳамон маҷлис китоби «Мирзо Абдулқодири Бедил»-и Домулло Айнӣ бо тиражи калон ба чоп расид. Лекин афсӯс, ки шояд бо сабаби эроди камина, сарсухани ин китоб партофта шудааст. Сарсухан бисёр муҳим буд, банди бисёр афсӯс мехӯрам, ки ба сабаби эроди ман ин сарсухан

дар китоб чоп нашуд (аммо дар маҷаллаи «Шарқи сурх», соли 1946 чоп шуда буд).

– **Пас аз танқидатон устод Айниро надидед?**

– Э, танқиди чӣ? Он вақт мо бача будаем, одамхоро намефаҳмидаем... Баъди чанд рӯзи ҳамон маҷлис Холида Айнӣ, ки дар Институт ҳамкор будем, ба ман гуфтанд, ки «Домулло мехоҳанд шуморо бинанд».

Бо худ гуфтам, бисёр хуб шуд, ки худи Домулло даъват мекунанд, зеро ба чанд савол мехостам аз Домулло Айнӣ ҷавоб пайдо намоям. Аз тарафи дигар, дилам хичил буд, ки ҳамон гапҳои маҷлис то Домулло расида бошад, чӣ мегӯянд?

Хуб, дар вақти таъйин намудаашон, қаламу дафтарамо гирифта, ба ҳузури Домулло Айнӣ рафтам. Домулло дар паси мизи барқади миёни хона, рӯйи диван дароз кашида буданд. Нимҳез шуда гуфтанд, ки «нотоб ҳастам, мебахшед, аз чой намехезам» ва баъди аҳволпурсӣ ба курсии рӯ ба рӯ ишора намуданд. Дар курсӣ нишаста, дафтарамо кушодаму суолхоямро додан гирифтам, Домулло ба суолҳо бисёр батафсил ҷавоб доданд. Гарчанд дафтар дар пешам буд, аз тарси он ки суҳбати Домулло халал наёбад, ба навиштан ҷуръат накардам, гӯшу ҳуш шуда нишастам.

Баъд пурсиданд, ки ҷавоби ин суолҳо ба Шумо чӣ даркор? Ман гуфтам, ки барои кори илмие, ки аз пасаш ҳастам. «Дар чӣ мавзӯ кор карда истодаед?» – боз пурсиданд. Номи мавзӯро гуфтам. Гуфтанд, ки ҳа, ҳа, нағз, вале мавзӯи хурд аст ин, худро бо мавзӯҳои хурд овора накунед, мавзӯҳои калони ҷиддӣ гирифтанд даркор, ҷиддӣ шишта кор кардан даркор, масъалаҳои калонро ҳал кардан даркор.

– **Устод Айнӣ аз танқиди шумо гила накарданд?**

– Рӯйирост гила накарданд. Аз ину он пурсиданду дар поёни суҳбат гуфтанд, ки «фақат²⁴, бо асобағал гаштанро ёд нагиред». Он лаҳза, албатта, сарфаҳм нарафтам, ки ин гап чӣ маъно дорад. Баъдтар фаҳмидам, ки ҳикмати

---

²⁴ **Фақат** – танҳо, дар ҳар сурат

ин сухан ба гапи ҳар кас даромада, фаҳмидаю нофаҳмида, ба ҳар кор даст назаданро доштааст.

– **Дар мавриди як масъалаи дигар низ андешаи шуморо фаҳмиданӣ будем. Чаро устод Айнӣ дар нисбати забони модариамон ду истилоҳ – «забони форсӣ» ва «забони тоҷикӣ»-ро истифода бурдаанд?**

– Албатта, то оғози солҳои 20-ум истилоҳи «адаби форсӣ», «забони форсӣ» маъмул буд. Бинобар ин, Домулло Айнӣ ҳам дар навиштаҳои ин истилоҳро истифода мебарданд. Баъде ки Ҳукумати Шӯро барқарор шуд, барои халқҳои Осиёи Миёна масъалаи тақсими ҳудуди миллӣ пеш омад ва пантуркистон соҳиби ҳудуди худ ва давлати худ гардидани тоҷиконро намехостанд. Даъвои онҳо ин буд, ки аз Рӯдакӣ то имрӯз, пештар дар ин ҷо забони форсӣ буд, ин моли эронӣ аст, тоҷикон ба ин ҳақ надоранд, тоҷикон ҳамон ўзбеконанд, ки бо таъсири эронӣ ва мадраса забони худро гум кардаанд.

Домулло Айнӣ вақте ба таълифи «Намунаи адабиёти тоҷик» пардохтанд, бинобар зарурати сиёсии масъала, дидаву доништа, истилоҳи «забони тоҷикӣ»-ро истифода бурданд, ҳарчанд чун донандаи закии забону адаб медонистанд ва то ҳамин солҳо «забони форсӣ» мегуфтанду менавиштанд. Ҳамчунин, ба тазкира танҳо адибони Мовароуннаҳрро дохил намуданд. Домулло Айнӣ бо ин таъкид намуданӣ буданд, ки тоҷикон мардуми бумии ин сарзамин ва соҳиби забону адабиёти худ ҳастанд.

Яъне, дар нисбати забони модарӣ истилоҳи «забони тоҷикӣ»-ро таъкидан истифода бурдани Домулло Айнӣ сирф²⁵ ғарази сиёсӣ дошт.

– **Дар рӯзҳои вопасини умри устод Айнӣ, ки бемор буданд, дидор надоштед?**

– Рӯзҳои охирини ҳаёти Домулло Айнӣ, ки дарҳақиқат, бемори вазнин буданд, ростӣ, ба аёдаташон нарафтаам, намехостем, ки эшонро ташвиш диҳем.

---

²⁵ **Сирф** – холис, соф

– Оё устод Айнӣ васият накардаанд, ки эшонро дар зодгоҳашон ба хок супоранд?

– Дар бораи васияташон аз Камолиддин (Камол Айнӣ, писари устод Айнӣ – П.Г., Қ.Ш.) пурсидан даркор. Соли 1949 Домулло Айнӣ сафари Бухоро пеш гирифта буданд. Дар ин сафар Чалол Икромӣ, Сотим Улуғзода, Борис Кимёгаров ва чанд нафари дигар ҳамроҳи Домулло Айнӣ буданд. Сотим Улуғзода дар очерки сафарномаи худ ҳикоя мекунад, ки устод Айнӣ чун ба Ғиждувон, ба деҳаи худ деҳаи Соктаре омаданд, манзараҳои зебои он чоро аз назар гузаронида, бо нимовоз гуфтанд, ки «кас хок шавад, дар ин гуна ҷойҳо хок шавад». Ин сухани устод, албатта, васият набуд, лекин ба ҳар ҳол, хоҳиши хок шудан дар зодгоҳи худро дар дил доштаанд. Вале дар Боғи марказии пойтахти Тоҷикистон, ки он солҳо Сталинобод мегуфтанд, ба хок мондан ва минбаъд ба мақбараи алоҳидае дар Боғи имрӯзаи Айнӣ интиқол додани ҷасади Домулло Айнӣ ташаббуси Бобочон Ғафуров буд. Аслан Домулло Айниро аз Самарқанд ба Душанбе, ба сифати президенти Академияи илмҳои Тоҷикистон овардан ҳам кори Бобочон Ғафуров буд. Домулло Айнӣ ва Бобочон Ғафуров ба ҳамдигар чунон ҳурмату эҳтиром доштаанд, ки яке гапи дигарро намегардонидаанд.

– Қабри устод Айниро чӣ хел интиқол доданд?

– Домулло Айнӣ 16-уми июли соли 1954, дар як гӯшаи Боғи марказии пойтахт, ки «Қабристонии қаҳрамонон» мегуфтанд, дафн шуданд. Ҷойи ин қабристон ҳоло ба маҷмааи Боғи Рӯдакӣ дохил шудааст.

Тибқи қарори ҳукумати ҷумҳурӣ, маросими ба Боғи ҳозираи Айнӣ интиқол додани ҷасади Айнӣ 3-юми октябри соли 1960 баргузор гардид. Фарзандону хешу табори Домулло Айниро даъват карданд, ёдам ҳаст, ки Камолиддин ҳузур надошт, дар сафари хидматӣ буд, ду духтари Домулло Айнӣ буданд. Намояндагони расмӣ, котибони обкому райком, раиси шаҳр, роҳбарони Академияи илмҳо омаданд. Маросим шабона, баъди соатҳои 12, бо камодам шудани кӯчаҳову рафтуомади мошинҳо шурӯъ гардид.

Маро вазифадор карданд, ки протоколро нависам. Боғ чароғон буд. Қабрро кушода, тобутро бароварданд. Часади Домулло Айнӣ то сари сина аз шишаи тобут метофт. Дар сар тоқӣ, дар тан кител, гӯё ки Домулло Айнӣ зинда бошанд. Доктор Мансуров, ҳамин Ҳомид Мансуров, барои якчанд сол балзам кардагӣ будаанд. Ҳамон чо фаҳмидем, ки Мансуров майнаи Домулло Айниро низ баркашида будааст, гуфтанд, ки аз майнаи Ленин вазнинтар аст. Лекин баъд бо расидани ҳаво, шишаи тобут арақ карду дида натавонистем. Акт тартиб дода, ба даруни як лӯлаи филизӣ гузоштанд. Баъд Вадуд Маҳмудӣ омаданду гуфтанд, ки як шеър навистам, таърихи вафоту таърихи ана ҳамин воқеаро. Он шеърро ҳам ба даруни лӯлаи филизӣ монданд.

Сипас тобути Домулло Айниро ба Боғи имрӯзаи Айнӣ бурда, зери мақбара, ки ҷойи калон будааст, гузоштанд. Лӯлаи филизиро низ дар паҳлуи тобут ҷой доданд. То қарибҳои сахар дар ҳамон чо будем.

Камолиддин ки набуданд, хошиш намуданд, интиқоли қабри Домулло Айниро батафсил нависам. Ман ҳамон вақт, ки ҳануз таассурот тоза буд, тафсилоти воқеаро навишта, баъд ба Камолиддин дода будам.

– Дар маросими интиқоли қабри устод Айнӣ аз роҳбарони ҷумҳурӣ кихо буданд?

– Котиби Сека (ЦК – центральный комитет) албатта, будагист, калоншавандаҳои бисёр буданд, ман он вақт калонҳоро намешинохтам.

– Дар кадом чашнатон Камолиддин Айнӣ ба шумо чома пӯшонданд ва шӯхиомез гуфтанд, ки чомаи қарзро бармегардонам. Ин ишора ба ҳамон чомае буд, ки дар вақташ падаратон ба устод Айнӣ дода буданд?

– Ҳамун-дия. Лекин Домулло Айнӣ чомаи тухфакардаи Садри Зиёро азиз медонистанд. Ҳар баҳор он чома аз сандуқ бароварда, офтоб меодаанду боз ба таги сандуқ мегузоштаанд. Камолиддин Айнӣ ба ман гуфта буданд, ки дар солҳои душворӣ устод Айнӣ маҷбур шуда буданд баъзе чизҳоро аз хона бароварда фурӯшанд, аммо ҳар бор таъкид мекардаанд, ки он чома тасодуфан ба бозор наравад. Домулло Айнӣ он чома хеле азиз медонистанд. Ҳангоми

кушода шудани музейи Домулло Айнӣ он чома чун нигораи таърихӣ овезон буд, холо намедонам, дар чӣ ҳол бошад...

– Ба фикратон, аз устод Айнӣ ягон чизи чоп нашуда монда аст ё ҳама дастхатҳои устод чоп шуд?

– Фикр мекунам, ки то имрӯз на ҳамаи дастхатҳои Домулло Айнӣ чоп шудаду ба хонандагон дастрас гардидааст. Барои мисол. Шунида будам, ки Домулло Айнӣ дар бораи Садри Зиё ба таври маълумотнома чанд саҳифа чизе навишта доранд. Аз музейи Айнӣ, пинҳонӣ аз Камолиддин, онро ба ман оварданд. Навишта ба забони ўзбекӣ буд ва маълум мешавад, ки Домулло Айнӣ ҷавобан ба саволҳои идораи ягон нашрия, дар бораи Садри Зиёву падарашу худашу китобхонаашон, якта-якта сарлавҳача монда ҷавоб гуфтагӣ.

Онро тарҷума карда, дар ҳамон китоби «Садри Бухоро» чоп кардам. Лекин матни ўзбекиаш, ба фикрам, чоп нашудааст. Чунин дастхатҳои Домулло Айнӣ ҳоло боз будагист.

Мисоли дигар. Домулло Айнӣ солҳои ҷанги Олмон мақолаи калоне ба мисли «Маънои калимаи тоҷик», барои Бобочон Ғафуров навиштаанд. Дар ин мақола фикру андешаҳои Домулло Айнӣ дар бораи таърихи халқи тоҷик ва муҳимтарин рӯйдодҳои он баён шуда буд. Ин мақолаи Домулло Айнӣ ҳанӯз чоп нашудааст. Чун Бобочон Ғафуров соли 1947 «Мухтасари таърихи халқи тоҷик» ном китобе чоп кард, Домулло Айнӣ тақриз навиштанд. Тахмин меравад, ки Домулло Айнӣ консепсияи таърихи иҷтимоии халқи тоҷикро дар он баён карда бошанд.

Банда навиштаам, ки консепсияи таърихи фарҳанги тоҷикро Айнӣ ба вучуд оварда бошад, назарияи таърихи иҷтимоиро Бобочон Ғафуров ба вучуд овард. Лекин дар он навиштаи Домулло Айнӣ гӯё ки асосҳои консепсияи таърихи иҷтимоӣ низ ҳаст. Ҳамон чизро ман аз Камолиддин пурсида будам, гуфт, ки ҳа, ҳаст. Ман гуфтам, ки агар бошад, чаро хоб кардааст, онро тайёр намуда, чоп кардан даркор. Лекин ҳанӯз натиҷа нест.

**– Омӯзиш ва интишори дастхатҳои устод Айни танҳо ба писарашон –
Қамолиддин Айни вобаста аст?**

– Бойгонии шахсии Домулло Айни дар дасти Қамолиддин аст. Эшон, мутаассифона, ба дигарон роҳ надод, ки ба он бойгонӣ дохил шаванд. Ман метарсам, ки бисёр дастхатҳои Домулло Айни бо мурури замон нохоно нашуда бошад. Масалан, Домулло Айни одате доштанд, ки рӯзномаю маҷаллаҳои давиро дароз кашада мехонданд ва бо қалам дар ҳошия шеър ё мақоларо ислоҳ мекарданд ё мулоҳизаашонро бо хати форсиашон, ба қавли худашон, хати бебези форсиашон, менавиштанд. Бар замми он, ки хати Домулло Айниро на ҳар кас дуруст хонда метавонад, он бо қалам навишта шудаасту имкон дорад, рангаш дар ин чанд даҳсола парда бошад.

**– Магар ҳоло барои ба чоп омода намудани осори ба таъри нарасидаи
устод Айни зарурат нест?**

– Албатта, зарурат ҳаст. Институти забон ва адабиёт вазифадор шуда буд ба муносибати 130-солагии Домулло Айни китоби дучилдаи мақолаҳои забоншиносӣ ва адабиётшиносии Айниро омода ва чоп кунад.

**– Ба фикри шумо, мо устод Айниро пурра шинохтаем ва ба таври
зарурӣ кадршиносӣ намудаем?**

– Аз кучо? Агар гӯем, одамони бо Домулло Айни ҳамроҳ кор кардаю ўро аз наздик мешинохта кам мондаанд, дар нисбат ба дигар бузургони миллат низ муносибат самимӣ нест. Масалан, дар бораи Бобочон Ғафуров, ки имсол дарвоқеъ, 100-сола мешаванд. Қори арзанда шуд, ки бо унвони Қаҳрамони Тоҷикистон кадр кардем. Бисёранд онҳое, ки бо Бобочон Ғафуров ҳамроҳ кор кардаанд, вале чаро аз хизматҳои бегобиқои ин шахсияти фарзона намегӯянд наменависанд? Ҳол он ки Бобочон Ғафуров бар замми навиштани шоҳкитоби «Тоҷикон», халқи моро дар ҳамон замони нозуки шӯравӣ аз парокандагӣ хавфи нестӣ наҷот доданд.

Як воқеаи шунидаамро, ки бофта нест, шояд дар архивҳои ҳизбӣ бошад, нақл кунам. Баъди Чанги Бузурги Ватанӣ, соли 1948 буд ба ҳаёлам, қарори

Кумитаи марказии Ҳизби коммунисти Шӯравӣ дар бораи сохтмонҳои бузурги коммунизм баромад. Дар он қарор баробари бунёди Канали калони Волгаю Дон, якчанд ГЭС, сохтмони иншооти азими Канали калони Туркманистон низ дар назар дошта шуда буд. Мақсад, бо роҳи қадимии рӯди Ому то резишгоҳаш ба баҳри Каспий канали калон ва тавассути оби канал обёрӣ намудани заминҳои дашт ва ба заминҳои пахтакорӣ табдил додани он будааст. Рӯзе вазири умури дохилаи Тоҷикистон, як марди рус, назди Бобочон Ғафуров – котиби якуми КМ Ҳизби коммунист, яъне роҳбари Тоҷикистон, даромада, супориши Берия дар бораи ба даштҳои Туркманистон сафарбар намудани қисми аҳолии Тоҷикистонро мерасонад. Гап сари кӯчонидани хешу табор ва авлодони онҳое, ки солҳои бистуму сиюм дар ҳаракати босмачигарӣ иштирок доштанд, меафтааст. Мазмун, Қарори КМ ҲК Тоҷикистонро бароварда, аз пайи супориши Маскав бояд шуд.

Бобочон Ғафуров ба вазири корҳои дохила мегӯянд, ки мо ин корро намекунем. Вазир низ ин гапро ба Берия мерасонад. Рӯзи дигараш вазир ба қабули Берия даъват мешаваду аз Маскав барнамегардад. Пас аз 3-4 рӯзи ин воқеа Бобочон Ғафуровро Сталин ҷеғ мезанад. Бобочон Ғафуров ба пойтахти Шӯравӣ рафта, дар меҳмонхонаи «Москва» мунтазири даъвати Сталин мешаванд. Рӯзи сеюм ҷавоне омада, Бобочон Ғафуровро пиёда аз Майдони Сурх гузаронида, ба кабинети Сталин мебарад. Бобочон Ғафуров ба кабинети Сталин ворид мешаванду салом медиҳанд. Сталин, ки сари миз нишаста, ҷизе менавиштааст, сӯйи Ғафуров нигоҳ ҳам намекунад. Пас аз чанд дақиқа сарашро бардошта, як дашноми русӣ мекунаду мегӯяд:

– Это с каких пор, ты не стал выполнять решение Политбюро?

– Товарищ Сталин, разрешите объяснить.

– Валяй!

Бобочон Ғафуров ба Сталин мефаҳмонад, ки дар бораи авфи босмачиҳои собиқ қарор баромада буд. Онҳое, ки дар Тоҷикистон ба ҳаракати босмачигарӣ алоқаманд буданд, ҳама ба ҳаёти озоштаи созандагӣ

пайвастанд, аз миёни онҳо бисёриҳо дар фронтҳои Ҷанги Бузурги Ватанӣ диловарӣ нишон дода, соҳиби ордену медалҳо гардиданд, бисёриҳо дар роҳи озодии Ватанамон қаҳрамонона ҳалок гардиданд. Акнун мо чӣ хел ҳамон иштирокчиёни ҷанг ва хешу табори онҳоро бо тамғаи босмаҷӣ аз макону манзилашон кӯҷонем? Дигар ин, ки ҳар касе ки босмаҷӣ шуда буд, чанд бародару хоҳар, амаку тағо ва чанд хешованди дигар дошт ва ҳар яке аз ин хешовандон чандин фарзанду набераву абера доштанд. Агар ҳамаи онҳоро аз Тоҷикистон бадарға кунем, дар Тоҷикистон кам одам мемонад ва ман нақшаи пахтаро бо кӣ иҷро мекунам?

Сталин гӯш кардаасту гӯшаки телефони бардошта, ба Берия фармудааст:

– Лаврентий Павлович, каҷетса, Гафуров прав, надо отменить данный пункт решения Политбюро.

– **Бобочон Гафуров ҳамон корҳои устод Айниро, ки дар солҳои 20-ум анҷом доданд, дар солҳои 40-ум идома додаанд...**

– Домулло Айни пешвои маънавӣ буданд, Абдулқодир Муҳиддинов, Абдурахим Ҳочибоев, Нусратулло Махсум пешвои сиёсии халқи мо гардиданд, афсӯс, ки умрашон вафо накард, бо тухмат ҳабс шуда, набуд шуданд, аммо Бобочон Гафуров даҳ сол котиби Сека буданд, боз беш аз 20 сол дар Маскав, барои Тоҷикистону халқи тоҷик хизмат карданд.

– **Агар тамоми дигар хизматҳои устод Айниро як сӯ ҳам гузорем, дар шароити солҳои 20-ум навишта шудани «Намунаи адабиёти тоҷик» магар кофӣ нест устод Айни дар сархати фарзонафарзандони миллат қарор дошта бошанд?**

– Бе шакку шубҳа. Ҳамин хизмати Домулло Айни ва Абдулқодир Муҳиддинов, ки таълифи «Намунаи адабиёти тоҷик»-ро маҳз ба Домулло Айни фармуда буд.

Имрӯз, дар ин шароити мусоиди худшиносӣ, воқеаву ҳодисаҳои гузаштаро баррасӣ намудан, ба онҳо баҳо додан, гоҳо ноҳақ танқид кардан, осон шудааст. Лекин солҳои бистум, ки замони хеле ҳассос, айёми тақдирсози

халқу миллатамон буд, барои Домулло Айнӣ, Абдулқодир Муҳиддинов, Абдурахим Ҳочибоев, Нусратулло Махсум, Шириншоҳ Шотемур, Чинор Имомов осон набуд, ки чонашонро ба каф гирифта, ба корҳои таърихгардонӣ ва миллатсозӣ даст зананд.

БОЗГҶҶҶИИ СУҲАНҶОИ БИКР

**(аз муҳтавои суҳбату муколамаҳои мунташира дар китоби «Дар
ҷустуҷӯи шахсият»: Душанбе, «Ирфон», 2017)**

Воҳид Асрорӣ:

« – Исто, ҳар дуи ту! Шумоён-ку журналист шуданӣ, пас чаро ин қадар бечуръатед?! Бо ман, ки муаллими худатон ҳастам, ин хел хоида-хоида гап мезанед, пагоҳ журналист шуда аз котиби райкому вазир чӣ тавр интервью мегиред?» («Муттақои шогирдон»).

Маҳмадшо Илолов:

« – Қонун таҳия намудан ҳам илм аст. Агар математика барои тамоми илмҳо забони таҳқиқ бошад, пас, ба Илолов осон аст, вале аз ҷиҳати дигар, чун илм охир надорад, ба қонуни таҳиянамуда нуқта гузоштан мушкил аст...» («Зиёҷӯву маърифатбахш»).

Иброҳим Усмонов:

«... Вақте ки мо дар бораи ваҳдату эҳёи миллӣ суҳан мегӯем, бояд сарнавишти ояндаи тоҷикони Осиёи Миёнаро дар назар бигирем» («Чун қалам ба фармони дил аст»).

Намоз Бердиев:

« – Фаъолияти чамбиятӣ – бемузд аз ҳисоби сарфаи вақт, ба кори асосӣ халал нарасонида, иҷро намудани амале аст, ки ба манфиати дигарон бошад. Яъне, ин фаъолияти муайянкунандаи муносибати шахс бо атрофиён аст» («Нони ҳалол ва номи баланд»).

Неъматуллоҳи Солеҳ:

« – Аслан, дар кадом нашрия кор кардани журналист аҳамият надорад. Сухани журналист зери паспорти чӣ гуна нашрияе, ки ба таъб расад, қудрату тавони баланд дорад, ба хонанда таъсир мерасонад, фақат росту воқеъ ва беғараз гуфтани он суҳан муҳим аст» («Ҷияни худӣ»).

Мурод Муродӣ:

« – Падар, охир худатон талқин мекардед, ки чавонмард бояд сари калобаи қору амалашро худаш дарёбад, пас, ҳоло ки имкону неру дорам, чаро шумо кумак мекардаед? Ёрдам лозим шавад, мурочиат хоҳам кард» («Профессор Муродӣ»).

Фаридуни Ҷунайдӣ:

« – Баъд, гавҳари дурахшон, ҳамворатобон, тоҷи ифтихори адабиёти мо «Шоҳнома» дар ихтиёри мост. «Шоҳнома»-ро бояд хонем, бо дили ибратбин бояд омӯзем, ба таъбири аврупоиён гӯш фаро надихем, ки ин асотиру афсона аст. Беҳтарин таърихи ҷаҳон «Шоҳнома» аст. Аҷабо аз мардуми мо, ки дурӯғҳои Ҳеродотро дар бораи таърих мехонанд, вале бо «Шоҳнома» бепарво ҳастанд. Масалан, Ҳеродот гуфта, ки дар Ҳиндустон мӯрчае ҳаст ба андозаи гов. Хандовар аст, вале хондаем» («Эрон маркази ҷаҳон аст, Тоҷикистон қалби Эрон»).

Ўлмас Ҷамол:

« – ... Мо дар байни ду чашмаи соф зиндагӣ дорем, пас чӣ хел мешудааст, ки аз оби яке нӯшиву аз дигар бебаҳра монӣ. Орзу дорам, ки на танҳо аҳли адаб, балки тамоми мардумонамон аз оби мусаффои ин чашмаҳо доим баҳрабардор бошанд» («Дар сари ду чашма»).

Лоиқ Шералӣ:

« – ... Тӯли бештар аз се ҳазор сол аз гирудорҳои шадида таърих гузашта, ҳамин забони модарӣ моро то ватандорӣ расонд ва месазад эҳтиромашро чун шири поки модар пос дорем. Мо набояд ҳамасола як ё ду рӯз чашни забон дошта бошем, балки ҳама рӯзамон бо эҳтироми худ, бо дилсӯзиву ғамхории худ нисбат ба лафзи модарӣ, нисбат ба таксиру тақдири он, иди забон бошад!» («Бе хайрия кори хайр натавон кард»).

Мусо Диноршоев:

« – Ман қимати умри инсонҳоро пеш аз ҳама дар хидмати онҳо ба мардум, баҷооварии ниёзмандиҳои аҳли чома медонам ва мавқеи инсонро низ аз ҳамин меъёр арзёбӣ мекунам. Як тан аз шоирони охири қарни нуздаҳ (Асирӣ – Ю.И.) ба ин маъно хуб фармудааст:

*Одамият чист? Худро дур аз шар доштан,
Хайрҳои халқ будан, нафъи безар доштан»* («Илм чароғи роҳ аст»).

Аскар Ҳаким:

« – Дар шеър ғаму шодии замон чудо аз шоир асар надорад. Мо ғаму шодии шоирро ғаму шодии замон мешиносем, зеро мо ба шоир рӯй меоварем, ки замонро аз аҳволи дили ӯ дарёбем, на ба рӯзноманигор ва ё ба таърихнавис, ки танҳо бо ахбор аз авзои замон қаноат бикунем. Мо гӯши дил мекушоему садои дил шунидан мехоҳем» («Дарди замон аз дили шоир бигзарад»).

Қироншоҳ Шарифзода:

«Бепарвотар бош, ки каме фарбеҳ шавӣ, – маслиҳат медиҳанд баъзе ҳамкасбони «дилсӯз». – Чӣ бигӯям охир, бепарвой роҳ сӯйи бетарафист, аз бетарафӣ то бешарафӣ – чанд қадами башумори дигар» («Аз гуфтаву навиштаҳо»).

ПАЙҒОМ

(1958)

Пайғом номи мустаори омӯзгор, рӯзноманигор ва адиби зуллисонайни ўзбекистонӣ – Тўхтамиши Боқӣ аст. Ў соли 1958 дар деҳаи Ҳисори ноҳияи Сайхунободи вилояти Сирдарё ба дунё омадааст. Фориғуттаҳсили факултаи филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии Самарқанд мебошад (1976 – 1981).

Пайғом пас аз хатми донишгоҳ чанде дар мактаби 19-уми зодгоҳаш омӯзгорӣ мекунад. Дар идома фаъолияти худро ҳамчун хабарнигори шуъбаи тоҷикии радиои вилояти Сирдарё, сармуҳаррири рӯзномаи «Сихат саломатлик», хабарнигори махсуси «Овози тоҷик» дар вилояти Сирдарё, ҷонишини сармуҳаррир ва мудири шуъба дар рӯзномаҳои «Шифо-инфо» ва «Адолат кўзгуси» (Оинаи адолат), омӯзгори фанни забону адабиёти тоҷик дар мактаби миёнаи рақами 25-уми ноҳияи Сайхунобод давом медиҳад. Алҳол танҳо бо кори эҷодӣ машғул аст.

Пайғом соли 2018 беҳтарин намунаҳои ашъор, ҳикояю эссеҳо, таронаҳо ва очерку мақолаҳои дар айёми мухталиф иншокардаи хешро гирдиҳам оварда, китоби «Шеваи пойиз»-ро ба таъб мерасонад. Сарсухани китоби мазкур ба қалами доктори илмҳои филологӣ, профессор Чумъакул Ҳамро мансуб аст, муҳаррири масъули он шоир Паймон мебошад. Ҳамон сол китоби ашъори ба забони ўзбекӣ таълифкардаи Пайғом таҳти унвони «Олтин кузим» (Тирамоҳи заррини ман) низ ба таъб мерасад.

Пайғом аз соли 2020 узви Иттиҳоди нависандагони Ўзбекистон аст.

ШЕЪРҲО

АЁ, ЭЙ МАРД!

(Барои Паймон)

Аё, эй мард!

Аё шоир!

Ғаматро чуз қалам як кас намедонад,

Дилатро чуз қарибони қарибат кас намехонад.

Дилатро дар раҳи шеъру шарафмандӣ қалам кардӣ,

Аламҳои ниҳонатро ниҳон дар шеър алам кардӣ.

Аё, эй мард!

Аё шоир!

Заданд арчи ба ҷони ҷони ту сӯҳон,

Сабур будӣ ба ҳар дарду ба ҳар бӯхтон.

Ҷафои даҳрро танҳо ту бо лаҳни қалам гуфтӣ,

Ҳама доғи дили абгори худро бо сухан шустӣ.

Аё, эй мард!

Аё шоир!

На ҳар шоир шавад хуш андар ин назм,

На ҳар шеъре барад ҷо андар ин базм.

Агар дар сина дарде нест пурсӯз,

Кучо ояд зи шоир байти пирӯз?

Аё, эй мард!

Аё шоир!

Гаҳе будӣ ба гармӣ, гоҳ ба сардӣ,

Мақоме то барӣ дар кӯйи мардӣ,
Ба килкат бас гуҳарро суфта кардӣ,
Басо ногуфтаҳоро гуфта кардӣ.

Аё, эй мард!
Аё шоир!
Ту ҳам шоир, ту ҳам мардӣ!

Саломат бош! Зихӣ бо шеъри волову чавонмардӣ!

ТИРАМОҲ

Тирамоҳ барбаста рахташ аз замин,
Ҷойи худро бар зимистон медиҳад.
Хуб медонад, ки фасли дай чунин
Тахти худро бар гулистон медиҳад.

Зиндагӣ бо навбату чархи фалак –
Ҳеч аз гардиш намонад, кошкӣ.
Зинда будан худ ачаб як неъмат аст,
Кулли ношукр ин бидонад, кошкӣ.

Шукр гуфтан бар баду неки замон,
Аз азал, охир, фазилат будааст.
Дасти хайр афрозу некӣ кун, ки он
Чавҳари ҳар панду ҳикмат будааст.

Зиндагӣ навбат, туро ҳам навбатест,
Даргузар он ҳамчу пойиз аз ҷаҳон.

Некномӣ, кош, мероси ту бод,
То бимонӣ решапайванди замон.

ВАСИЯТИ ОШИҚ

«Чанд рӯзе бо хумори ошиқӣ»²⁶,
Бо чаҳони рози ман ҳамроз шав.
Васли мо гарчи хаёле беш нест,
Фурсате бо ошиқат дамсоз шав.

«Дар фазои абрҳои нуқрафом»,
Пар кушо аз орзу парвоз кун.
Нозбардоре наёбӣ дар фазо,
Бар мазори ишқи мо овоз кун.

«Шомгоҳон дар ғуруби абрсӯз»,
Хандаи талхе ба хуршед ҳада кун.
Нақдҳои хеш бас гум кардаем,
Орзуи ишқи баҳти нася кун.

«Ҳарчи оташ дорӣ афрӯзаш баланд»,
Аз дили бирён кабобе мондааст.
Сӯхтему сохтем аз мо кунун –
Сад дарего! Чун хитобе мондааст.

«Баъд... баъди рӯзгори ишқи шеър»,
Мушти хоке бар сари сарвода рез.
Гар мазори ман зиёрат мекунӣ,

---

²⁶ Мисраъҳои аввали ҳар банд моли устод Лоиқ аст.

Ояти ишқе ба чоми бода рез.

МЕҲМОН ОЯД ҲАМЕ

Шоират чун меҳмон ояд ҳаме,
Муниси пиру ҷавон ояд ҳаме.
Қад-қади рӯди Зарафшон ашкбор,
Шодипири ғамҷавон ояд ҳаме.
Аз Бухоро кӯлвори ғам ба дӯш,
Гӯиё соҳибқирон ояд ҳаме.
Зодгоҳи ҷадди ман – Синтоби ман,
Сӯят, инак, корвон ояд ҳаме.
Корвони шеърӯ дастону ғазал,
Бо дарои рӯҳу ҷон ояд ҳаме.
Пеш-пеши қофила Паймони²⁷ ту,
Ин сафар чун сорбон ояд ҳаме.
То ба Сайхун як қадам Пайғом, лек
Сӯйи Акко²⁸ ташнаҷон ояд ҳаме.

ОЛИЧАНОБ АФТОДААСТ

Беҳудиҳоям, дарег, дур аз савоб афтодааст,
Ҳар гуноҳам ҳамчу доғе бар шубоб афтодааст.

Дар ситеза бо фалак дасту гиребон гаштаам,
Ҳар саволи хом ин чо бечавоб афтодааст.

---

²⁷ Паймон – шоири синтабӣ, узви Иттиҳоди нависандагони Ўзбекистон ва Тоҷикистон

²⁸ Акко – номи чашма дар зодгоҳи аҷдодии шоир (Синтоб)

Нармгуфторӣ ба мо буд ҳамчу ёрӣ бевафо,
Хотире озурда бошам, аз итоб афтодааст.

Манзиле ҷустам мувофиқ ин дили шӯридаро,
Ҳар сафар раҳгумзаниҳо аз шитоб афтодааст.

Сар ба девори надомат мезанам имрӯз агар,
Ин ҷазо худ баҳри мо оличаноб афтодааст.

Ҷустуҷӯ кардам агар умре чизе пайдо нашуд,
Дарки асрори худиям аз китоб афтодааст.

Мавлавию Носиру Иқбол ёри дилкашам,
Ишқи ман дар зери бори ин хитоб афтодааст.

Номаи Пайғом чӣ хуш гар боиси хушнудихост,
В-арна гавҳаррезии мо чун хубоб афтодааст.

НАЗИРА

(бар газали Камол)

Чун бод сари зулфат бо шӯҳӣ парешон кард,
Ин шӯҳии шаҳрошӯб ақли ҳама ҳайрон кард.

Гуфтам, ки кунам чора бар холи дили хаста,
Дил гуфт: «Чӣ мехоҳӣ?», аз гуфта пушаймон кард.

Аз новаки миҷгонаш пайкон пайи пайкон зад,
Дил ҷаст бурун, тарки он синаи бирён кард.

Бо қофилаи ушшоқ дил рафт чу сӯйи ёр,
Чон ҳам зи пайи ӯ шуд, чашми ҳама гирён кард.

Селоби сиришки ман чун аз пайи дил омад,
Ҳар хона, ки дар раҳ буд афкандаву вайрон кард.

Чун чашми хилоли маҳ ногаҳ ба рухат афтод,
Дар чаҳ чу маҳи Нахшаб рӯ аз ҳама пинҳон кард.

Ғам тавбаи мо бишкаст, во кун дари майхона,
Пайғом чу соқӣ дид, аз тавба пушаймон кард.

ДУБАЙТИҲО

Бубахшо, ҳазрати Лоиқ, гуноҳам,
Ки набвад иштибоҳ ин иштибоҳам.
На сармо ишкро гирад, на гармо,
Мани дилбанди ту бар ин гувоҳам.

***

Ду-се рӯзе қаринам буд пойиз,
Нигори нозанинам буд пойиз.
Ба мисли панҷ ҳисси зотии ман,
Аниси беҳтаринам буд пойиз.

***

Адолатро гаҳе кар офариданд,
Гаҳе кӯру муҳакқар офариданд.
Гаҳе бар рағму майли зӯрдастон,
Яли зӯру музаффар офариданд.

***

Чу Лоиқ синаи афгор дорам,
Ба дардаш аз сухан тӯмор дорам.
Чу Паймон содиқам бар миллати хеш,
Ки Пайғомам, паёми ёр дорам.

***

Замин рози ба мо ногуфта дорад,
Ҳам ӯ дарди зи мо нашнуфта дорад.
Чу Хайёмаш қадам оҳиста бигзор,
Басо захми зи мо бинхуфта дорад.

***

Агар мо худшиносу дилшиносем,
Агар ҳам Ҳофизу Бедилшиносем.
Самарқандо, туй устои аввал,
Ки мо аз ту худ обу гил шиносем.

***

Ало дарё, чаро ту бемадорӣ,
Чу ман оё ғами бисёр дорӣ?
Биё, ҳасрат кунем имрӯз, азбас
Дигар дарёдиле чун ман надорӣ.

***

Баҳор омад, ҳама хубу гуворост,
Ҳазорон ин чаманро базморост.
Ало, эй килк, собир бош, собир,
Ки донӣ, баҳри мо пойиз авлост.

***

Вафодорам, азизам, дилбари ман,
Парастори ману бому дари ман.
Агар дарё будам ҳамчу ду соҳил,

Ҳамеша будай ту дар бари ман.

***

Дилам гарчи савобандеш бошад,

Гуноҳам аз савобам беш бошад.

Барам шарм аз савобе, ки накардам,

Зи чурми кардаам дил реш бошад.

***

Ҳанӯз аз гиру мон н-осудаам ман,

Худиро бар тама н-олудаам ман.

Барои халқ то нӯше бибошам,

Дили худро ҳаме полудаам ман.

ҲИКОЯҲО

БОЗ МЕОЯМ...

...Шикваҳо мекардам аз ғам, ҳамдаме медоштам...

(Садриддин Айни)

Хоб кардай, усто? Хоб кун, хотирчамъ бошу хавотир машав. Дунё тинҷ. Бачагону наберагонат ҳам сиҳату саломат, аз пайи зиндагӣ дору гир карда гаштаанд. Мана, ман боз омадам наздат. Ин дафъа дер омадӣ, мегӯйӣ? Рост мегӯйӣ. Як моҳи расо наздат наомадам. Хурдиамро медонӣ, дар Фарғона кор мекунад. Кори дунё тамом мешуд, усто Носир тамом мекард, гуфтаму кампирро гирифта Фарғона рафтам. Он тарафҳо обод, усто. Ҳама чо гулу гулзор. Боғҳояш чашми касро мебаранд, мардумаш ҳам босаховату меҳмондӯст. Дар воқеъ, ту он тарафҳоро аз ман беҳтар медонӣ. Дару дарвозаи кандакорӣ, пештоқу равоқсозиро ёд мегирам гуфта Фарғонаю Қўқандравихоятро дар хотир дорам. Ғарази ман аз таърифи Фарғона дигар буд. Боғҳои он чоро дида оби даҳонам рафт. Ростии гап, ман аз чавонҳоямон

андак гиламанд, усто. Ба дарахт меҳр надоранд гӯям, дигар корхояшон ҳам он қадар таърифӣ не. Ҳамаашон не, албатта, аммо дар боғ як дарахти бесамар бошад ҳам, кайфи боғбон мепарад. Беҳавсалаҳо ҳастанд дар байнашон, ба зиндагӣ каммеҳранд. Ин гапҳоро фақат ба ту мегӯям. Зеро ҳоло худам ҳам намедонам, ки айб дар ош аст, ё дар мош. Яъне намедонам, ки ин чурми фарзандон аст, ё гуноҳи насли ману ту – падарони онҳо.

Ҳамин тобистон беваи Шохмурод гузашт. Хонаи писари калонаш Шохназарро медонӣ, дар маҳаллаи нав. То намози чаноза мардум як чойи нишаст наёфт-е. Офтоб мағзи сари ҳамаро чӯшонд. Ҳавливу дараш ҳам як аҳвол. Пас аз чанд вақт як фурсати қулай ёфтаму пурсидам:

– Шохназар, ба маҳаллаи нав кӯчиданатро чанд сол шуд?

– Чордах сол, – ҷавоб дод ӯ.

– Чордах сол-а! О, халачӯби ҳамсоят Раҳими даллолро гирифта ба лаби чӯй мехалондӣ, дар чордах сол як беди азим мешуд. Медонӣ, халачӯби ӯ доим аз навдаи тари бед аст.

Гапам нафорид ба Шохназар, ғулдурозанон аз наздам дур шуд, бадбахт. Дар чиллаи зимистон чор ниҳоли тути балхӣ, чор гелоси самарқандӣ ва чил сафедор бурда додам. Дилам пур нашуда, то чиллаи тобистон хабар гирифта истодам. Ақлаш даромадагӣ барин, нигоҳубин мекунад, бадбахт. Писари Салими беғамро медонӣ, усто. Ҳа, аз маҳаллаи боло. Ба ҳавлиаш дарвозаи дутабақаи кандакорӣ сохта будӣ. Ҳамон бадбахт ҳавлиашро фурӯхта, ба пулаш аз шаҳр хона ва як мошин харид. Ҳафтаи гузашта дар бозори шаҳр дидам, ба бачагонаш тут мехарид. Хонаи вая Раҳмати носфурӯш харида буд. Тирамоҳи гузашта ҳафтад дарахти мевадори боғи Салими беғам бунёдкардари бурида, ба самбӯсапазҳои шаҳр фурӯхт. Ҳоло ба чойи дарахт тамоку мекорад, бадбахт. Намедонам Салими беғам дар гӯраш чӣ тавр осуда хобидааст. Ба чойи ӯ ман мебудам кафанамро кашола карда мебаромадам аз гӯр ва гиребони носфурӯши даюсро мегирифтам-е. Асрори пулмаст аз тарафи офтоббарои ҳавлиаш як иморати нав сохт. Не, писари ту насохтааст, аз шаҳр

усто овард. Иморати куҳнаашро ҳам таъмир кард. Дару тирезаҳои ту сохтаро канда, ба чояш дару тирезаҳои сунъии замонавӣ шинонд. Ойнаҳои тирезааш каб-кабуд, тавба кардам. Дару тирезаҳои ман сохтагӣ чӣ шуд, мегӯӣ? Парво накун, ман онҳоро аз пулмаст харидам. Ба фикри мани мӯйсафед аз чӯб беҳтар маҳсулоте нест барои дару дарвозасозӣ. Набераам аз фазои маҷозии нав, ки интернет ном дорад, дида гуфт, ки кас агар тани дарахтҳоро бо ихлос оғӯш кунад, ба чанд дардаш даво меёфтааст. Э, бар падари ҳамон навиштагӣ раҳмат, гуфтам. Кошкӣ дар деҳа як устои табақу чумчатарош ҳам мешуд...

Иморати нави Асрори пулмаст ҳанӯз буд нашуда, модараш даргузашт. Ҳа, усто, ҳамон Орифаи ҳамсинну соли ману ту, ҳамон муштипари аз шавҳару аз писар наосуда даргузашт. Пеш аз намози чаноза писари пулмасташ ба мардум ҳазорсумӣ хайрот дод. Ман гумон карда будам, ки мулло Ҳикматуллои соҳиби мурдаю зиндаи деҳа ӯро аз ин раъяш мегардонад. Аммо ин тавр нашуд. Сухани мулло ҳам ба замин монд. Суннати бобой вайрон шуд, усто.

Аз чавонҳоямон андак озурдахотир будани ман бесабаб нест, усто. Ҳафтаи гузашта писари калони Ғайбуллои агроном келин гирифт. Ба тӯяш падараш Ғайбулло нарафт. Аз рӯи гапи ҳолдонҳо дар вақти маслиҳати тӯй писар падарро ранҷондааст. Намедонам Ғайбуллои агроном чӣ гуфта бошад, ки писараш набурда наоварда «додо, шумо хап шинед» гуфтааст. Рӯзи тӯй пири маҳалла бо ду-се мӯйсафед тӯйдорро маломат карданд, ки «хез, назди падарат равем, аз вай узр пурс». Не гуфт, нарафт писари бадбахт. Хуллас, тӯйи писар бе падар гузашт. Боз як суннати бобой поймол шуд, усто. Ашрафи бемалолро дар хотир дорӣ? Ҳа, як солҳо подабони деҳа буд. Ҳамун наберадор шуд. Муборак шавад, мегӯӣ? Садкаи муборак шавад-е. Вай, охир, духтарашро ҳоло ба шавҳар надода буд, бадбахт.

Аз ғайбату шикоятҳои ман ба танг омадӣ, усто? Чӣ кор кунам, ошно, дардамро ба кӣ гӯям? Дарунам, ки пур мешавад, дуд карда пеши ту меоям. Гуноҳи худат, маро танҳо партофта омадӣ. Танҳо нестӣ, мегӯӣ? Шукри

Парвардигор, ки танҳо нестам. Кампирам, фарзандонам, наберагонам, аҳли деҳа ..., аммо ҷойи ту дигар буд, ҳолӣ монд ҷоят, усто!

Акнун ба ман рухсат. Ҳа ана Низоми лаққӣ, як хар алаф гирифта мегузараду ду чашмаш ба ман. Дар деҳа боз як ҳангомаи тоза паҳн мешавад. Эҳтимол гӯянд, ки ақли Оқили боғбон кебидааст. Ҳар рӯз дар қабристон бо мурдаҳо суҳбат мекунад. Ҳар чӣ гӯянд, ихтиёрашон. Аммо ақлу ҳуши ман ҳоло дар ҷояш. Фақат туро пазмон мешавам, ошно. Ҳа, сабил монад пиригарӣ, қариб фаромӯш карда будам. Дар тарафи офтобшинами мактаби нави деҳа як гектар барин замини бекор буд. Ҳа, майдони подаҷойи пештара. Хуллас, дар ҳамон замин як боғ ташкил кардам. Ҳоло ба нигоҳубини он мактаббачагон ёрдам медиҳанд. Ба ивази корашон ман ба онҳо пайвандкунӣ ва дигар асрори боғбониро меомӯзнам. Ҳозир ба ҳамон ҷо меравам. Бо бачагон ба боғ об монданӣ будам. Ту хотирчамъ хоб кун, усто. Ман боз меоям...

БОЗ ОМАДАМ

*Чаро мо ин қадар дардоишем?
Кучо дард аст дарди худ бидонем.
Ғами дунё ҳама андар дили мо,
Чаҳон дар мост ё мо дар чаҳонем?
(Лоик)*

– Хоб кардаӣ, усто? Илоҳо, хобат бароҳат шавад. Мана, ман боз омадам. Ҳуш омадӣ, мегӯӣ? Сабр кун, ошно, андакак сабр кун. Боз Парвардигор медонад, аммо дур нест он рӯз, ки ту моро «ҳуш омадӣ» гӯӣ. Ин омаданҳоям ҳисоб не, усто. Зиндагӣ, албатта, ширин аст, чашми кас сер намешавад. Бо ҳама неку бадаш, бо хушқомию ноқомиҳояш дилкаш аст ин саройи дудара. Ин гапи нав не, усто, ту ҳам медонӣ. Аммо зиндагиро ҳар кас ҳар хел, яъне ба таври худ дарк карда, паси сар менамудааст. Дар он дунё чӣ

хел намедонаму аммо дар зиндагӣ танҳой бадтар аз марг аст. Ту сабр кун, охир. Маро медонӣ-ку, беҳуда дилхун намешавам. Медонӣ, ҳар рӯз баъд аз намози бомдод мо – мӯйсафедон дар подаҷои деҳа чамъ мешавем. Ҳамин пагоҳӣ низ дар он ҷо аз ин тарафу он тарафи дунё суҳбат мекардем. Ман навбати гап мепоидам, мехостам масъалаи ба маҳаллаи нав ҷӯйи об бароварданро ба миён гузорам. Ба ман навбат нарасида, Низоми лаққӣ аз бом тароша афтидагӣ барин пӯкид: «Боғбон, шуморо тез-тез дар қабристон мебинам, усто Носир чиҳо мегӯяд?». «Усто Носир мегӯяд, ки лаққӣҳо дар он дунё ҳам ҳурмату обрӯ надоранд».

Ба ош паша афтид. Суҳбат хунук шуд. Кошки ин ҳангома бо ҳамин анҷом меёфт. Не, ин тавр нашуд. Ба хона оям додари хурдиам омадааст. Мани сода гумон кардам, ки додарам маро пазмон шудааст, аммо баъди ба дастархон фотиҳа кардан ӯ кафид:

– Ака, шумо калон, ба ҷойи падарамон моро сару сарваред. Ҳамин... чӣ гӯям, баъзе корҳоятонро кас намефаҳмад. Охир, дар қабристон чӣ кор мекунед?

– Худамро мечӯям, – гуфтам ба ӯ ва гапро кӯтоҳ кардам. Ман, албатта, фаҳмидам, ки додарамро писарам даъват кардааст, то маро «насихат» кунад. Ба онҳо ман чӣ гӯям, усто? Цигаронам бошанд ҳам, ба назарам тору пудашон аз дигар калоба... мани мӯйсафед гӯё дар байни мардумаму боз танҳоям.

Ба наздикӣ аз боғи навбунёди пушти мактаб меомадам. Чашмам ба ҳавлии Талъатмуаллим афтод. Рӯйи ҳавлиаш пури китоб буд. Китобхоро дар сахни ҳавлӣ паҳлуи ҳамдигар қатор-қатор пай чидааст. Ростӣ гап, ҳайрон шудам ба ин кори муаллими мӯйсафед ва аз дарвозааш ба ҳавлӣ даромадам. Муаллим дар айвон рӯйи як қабат кӯрпача қачпахлу зада буд. Маро дида аз ҷояш ҳам нахест.

– Биё, Оқил, узр, ба истиқболат аз ҷой хеста наметавонам. Пойҳо ба гапам намедароянд. Хайр, аз пойҳо чӣ ҷойи гила, ба ман ҳаштоду панҷ сол хизмат карданд. Ҳоло ба гапи ман гӯш мекардагӣ инсон ҳам кам монд. Зимистони

гузашта ҳама хонаҳоро гарм карда натавонистем, – ба ман як пиёла чой дода боз ба гап даромад Талъатмуаллим, – китобҳо нам кашидаанд. Ҳоло ҳеч кас китоб нахонад ҳам, нобуд нашаванд гуфта як офтоб додам-дия.

Дилам хун шуд, усто. Китобҳои ту ба хотирам омад. Охир, ту ҳам чанд сандуқ китоб доштӣ. Боз хичолат шудам, ки шину хези Талъатмуаллим душвор шудаасту мани бадбахт беҳабар. Аз ҳолаш хабар нагирифтаам. Бо муаллим хайру хуш карда, рост ба ҳавлиат омадаму фаҳмидам, ки писарат пас аз як соли ту китобхоятро ба китобхонаи мактаб супорида будааст. Ҳоло дар китобхонаи мактаб гӯшаи «Мероси усто Носир» вучуд доштааст. Э, раҳмат бар падарат, гуфтам ба писарат.

Пеш аз чилаи тобистон ҳаво як вайрон мешавад, медонӣ. Ду-се рӯз даму дили ҳаво мекафид. Ниҳоят, дина баъд аз хуфтан як борони сара борид. Чоштгоҳ аз боғ биёям, дар ҳавлии ҳамсоям Наими биргад²⁹ киёмат-қоим. Гӯш ба карӣ заданро эб надидаму ба ҳавлиаш даромадам. Наими биргад дар даст пишанги гуппӣ занашро пеш карда мезад. Занак фарёду фиғон дошт. Маро дида аз шасташ фаромад Наим. Таги гапро фаҳмам, биргад як халта шакар оварда ба ҳавлӣ партофта будааст. Борон кори шакарро кардааст.

– Наим, – гуфтам ба ӯ, ту як умр бо замин сару кор дорӣ. Чӣ мешавад, ки дар ҳавлиат ду бех ток, ду-се ниҳоли тут, се-чор дарахти зардолу кабуд кунӣ.

– Як халта шакар ҳайф шуд, Оқилбобо, туту зардолу доштану надоштани ман ба шакар чӣ дахл дорад?

Аз беандеша гап заданаш қаҳрам омад.

– Ту, бадбахт, намедонӣ, ки як замонҳо ба тутпазӣ расидан як шартӣ зинда мондан, мавизу ғулинг бошад, хӯроки шоҳона буд. Охир, тутмавизу шиннӣ, кишмишу ғулинг бошанд, шакар чӣ лозим?

Нафаҳмид маро, бадбахт. Ҳамчунон ки ман ҳам ӯро ва бисёр ҳамдеҳагонаро намефаҳмам, танҳой мекашам. Ба ростӣ, ошно, намефаҳмам. Зехнат кунд шудааст, мегӯӣ? Не, усто, зехнам ҳоло дар чояш. Ман фақат

---

²⁹ **Биргад** – бригадир, саркоргар

«кач дору марез»-хоро намефаҳмам. Масалан, аз нисф зиёди деҳа аз беобӣ азият мекашад, аммо ҳеч кас намехоҳад, ки чӯй тоза кунад. Кишти дубора қариб ки аз байн рафт. Пас аз гандумдарав барои як ароба коҳ шӯру ғавғое, ки мехезад. Дилам мешавад, ки пас аз дарав ду-се таноб замин гираму мош корам, лӯпаку чуворӣ, харбуза корам... Не, намешавад, шасти пештараам нест, усто. Чавонон ҳама ба шаҳр метозанд, ба шаҳрҳои дуру наздик.

Чумъаи гузашта ба шаҳр рафта будам. Баъди намоз як сари қадам ба бозор даромадам. Ҳозир бозори шаҳрамон се-чор ҳисса калону обод шудагӣ. Аммо боз чой намерасад. Зану марди дехотӣ картошкаву сабзиашонро дар раҳравҳо шишта мефурӯшанд. Ба растаи қандалотфурӯшӣ наздик рафта намешавад, занбӯри асал зер кардааст. Э, коил гуфтам-е. Ҳамин занбӯри асал барин чонвари захматкаш ҳам роҳи осони зиндагиро, чойи ширадорро ёфтааст. Ба набераҳо бозича хариданӣ будам, ба яке аз дӯконҳои қатор даромадаму ҳавсалаам пир шуд. Дӯкон пури милтику таппонча, автомату танк. Ин дӯкандор ошиқи аслиҳа будааст гуфтаму ба дигараш сар халондам. Тавба кардам, дар ин дӯкон ҳам аҳвол ҳамон. Қисми зиёди бозичаҳои бачагона шамшеру туфангу боз, номҳояшонро намедонам, чӣ бало силоҳҳои оташфишонӣ. Боз нархи якхелаш аз як халта орд ҳам қимат-а. Охир, мо ба набераҳоямон чиро меомӯзонем?!

Хуллас, кайфам парид, усто. Ман-ку саводи казоӣ надорам, ғайр аз боғу боғбонӣ ба дигар корҳои дунё ақлам намерасад, аммо дар шаҳр аз дусар олимони калон-калон ҳастанд. Бисёр чизро дарк мекунам. Онҳо бояд гӯянд, ки «ҳой бадбахт, бардор ин ашғол-дашғолата, фикри бачаҳоро вайрон накун...»

Хуб лакқида туро ҳам дилтанг кардам, усто. Не, дилгир нашав. Охир, фақат ту мефаҳмӣ, ки мақсади ман чист. Бисёрҳо гумон доранд, ки Оқил бандаи ношукр асту аз ҳама норозӣ. Ту медонӣ, ки ман ношукр нестам. Ман шабу рӯз шукри зиндагии имрӯзаро мекунам, ки замона тинчу дастурхони ҳама пури нон аст. Ман боз ҳам обод шудани деҳаамон, боз ҳам

меҳнатдӯстгар шудани ҷавононамон, ба инсоф омадани баъзе танпарварони худхӯрро меҳоҳам. Кошки мегӯям дар ҳавлии ҳама чор-панҷ бех дарахт бошад. меҳоҳам, ки ҳама «ман» неву «мо» гӯянд ва бо ҳамин мақсад дасту оринҷ барзада кор кунанд. Боз меҳоҳам, ки ҳама ту барин якҷавлу якрӯ бошанд...

Хайр, ошно, суҳбат боқӣ, бароҳат хоб кун. Кори мекардагиам бисёру ғайрати пештара нест. Ба наздикӣ наздат меоям...

Оқил-боғбон дигар ба қабристон, ба аёдати дӯсташ омада натавонист. Пас аз як моҳи бори охир ба қабристон омаданаш бемор шуд ӯ. Аҳли деҳа боғбони мӯйсафедро як ҳафта бемордорӣ кард.

Пеш аз намози ҷаноза ду васияти боғбонро эълон карданд. Васияти аввалаш ин буд, ки маблағи пасандози ӯро барои ба маҳаллаи нави деҳа ҷӯйи об овардан харҷ кунанд. Васияти охиринаш ба ӯ дар қабристон аз паҳлуи дӯсташ – усто Носир ҷой диҳанд.

Оқил-боғбони пурдидаву гӯшкашида гумон дошт, ки бо маслиҳату насиҳатҳояш ба дили ҳама задааст, ҳамдеҳагон ӯро дӯст намедоранд. Вале гумони ӯ хато буд. Хурду калони деҳа боғбонро дӯст медоштанд.

ТОРИКӢ

Ҳар дида, ки ибрате нагирад кӯр аст...

(Бедил)

Пирамард ба тарафи офтобнишин як нигоҳ карду носи дар кафаш бударо ба таҳи забон партофт. Офтоби тирамоҳи саховатманд рӯ ба ғуруб ниҳода буд. «Пас аз як соат офтоб мешинад, – аз дил гузаронд пирамард, – бигзор шинад. Аздусар қалби маро равшан карда наметавонад. Торикӣ афзал аст аз рӯзи равшан, модоме ки оқибати кор гӯри торик аст. Бигзор шинад офтоб».

Деҳа чандон дур не, пиёда равад яксоата роҳ. Аммо шитоб надошт пирамард. Аз борхалтааш чомаи нимдоштеро бароварда рӯйи хараки бетонии истгоҳ паҳн карду болои он нишаст. Борхалтаро, ки дар он як шиша шаробу самбӯсаи хунук монда буд, бо эҳтиёт ба замин гузошт. Ба шиша чашмаш афтиду боз димоғи пирамард сӯхт. Тиратар гашт рӯйи гандумгунаш. «Ноинсоф», – зери лаб пичиррос зад. Беҳуда ранҷонд духтарашро. Сари ҷаҳл аз хонаи духтараш қаҳр карданаш ҳам беҳуда...

Офаридгор тору пуди пирамардро аз бадкирдориву дилозорӣ сиришта буд магар, беҳудакориҳои зиёде кард дар давоми умр. Балки тамоми умраш бо беҳудакорӣ гузашт. Ҳабс шуд, тавба накард, радди маърака гашт, ибрате нагирифт. Нишемангоҳи шайтон буд ҳар ду китфи ӯ, роҳи раҳмонӣ начуст. Ва бо ҷаҳли мураккаб мегузашт зиндагиаш. Ҳамсараш ҳам, он зани фурӯтану ботамкин (ох, чӣ тамкине дошт ӯ!) қурбони ҷоҳилии ӯ гашт. Модараш низ агарчи як умр аз Худои боқарам ба писари ягонааш инсоф талабид, аз ноинсофиҳои писар ғуссамарг шуд оқибат. Фарзандон чӣ? Беоқибат баромаданд фарзандон ба пиндори ӯ. Ба ҳар ҳол, омада мерафтанд то марги модарашон. Аммо пас аз модар... танҳо ҳамин духтари хурдиаш ҳар сол ду-се бор меояд ба аёдати пирамард. Аз роҳи дур меояд. Гоҳ ду-се рӯз, гоҳе як ҳафта истода, либосу бистари падарро мешӯяд, хонаҳоро аз гарду ғубор тоза мекунад. Дафъаи охир ҳамроҳаш бурд падарро. Гуфт, ки зимистонро бо мо мегузаронед. Наберагонатон ҳам шодӣ мекунанд. Домод хуш пазируфт ӯро. Меҳрубонии наберагон, шодиву хурсандии онҳо ҳадду канор надошт. Дар курта намеғунҷид он рӯзҳо пирамард. Фаромӯш карда буд гӯё хӯйи бади худро, дафтари аъмоли нанговару умри бар абас рафтаре...

Чор моҳ – як моҳи тирамоҳу се моҳи зимистон зистанӣ буд дар хонаи духтараш. Ният дошт, ки бо фаро расидани баҳор меравад ба хона. Ҳамон боғи рӯ ба харобӣ ниҳодаи мактаби деҳаро нигоҳубин мекунад. Пул лозим не, барои савоб хоҳад кард ин корро. Мерасад нафақааш, агар нанӯшад.

Қатори ҳамсолон ба масҷид меравад. Шояд бубахшад Худо гуноҳхояшро, шояд ба саломат бимонад имонаш, аммо...

Аммо сароб буданд ин орзуҳо. Рӯзи чорум феълаш вайрон шуд. Пас аз ба кор рафтани домод духтарашро маҷбур кард, ки пул диҳад бар ӯ.

– Дадачон, охир...

– Охири моҳ рафта нафақаамро меорам, мегирӣ пулатро.

– Гап дар сари пул не, дадачон, охир боз нӯшед ҳаққу ҳамсоҷҳо, домодатон...

– Ту маро насиҳат мекунӣ? – дод зад ба духтараш. – Туф кардам ба насиҳатат, туф кардам ба хонаву дарат... – ва дигар зориву таваллои духтарашро гӯш накард ӯ. Ҷомаашро ба борхалта андохту ба роҳ баромад.

Дар истгоҳ набераи калонӣ расид аз қафояш, дар даст як қабза пул.

– Бобочон, ман пул овардам, гардед, – зорӣ мекард ӯ бо чашмони ашкбор.

Пулро гирифт пирамард, аммо қафо нагашт. Ашки чашмони духтару наберагон асар накард ба ӯ. Чун ашки модару ҳамсараш, чун ашки дигар фарзандон беасар монд...

Офтоб кайҳо аз хонаи мағрибии худ ҷой гирифта буд. Вақти говгум ҳам гузашту торикии ҳақиқӣ фаро расид.

«Ноинсоф, – ин дафъа баландтар баромад овози пирамард, – чӣ мешуд ба раъям менигашт, то баҳор меистодам...».

Ҷ аз ҷо хеста ҷомаро пӯшиду борхалтаро ба даст гирифт ва ба роҳ баромад. Акнун шитоб дошт ӯ. Мешитобид сӯйи деҳа, сӯйи хонаи торики бекас. Сӯйи торикӣ...

ЮНУСИ ИМОМНАЗАР

(1964)

Юнуси Имомназар (Нурназаров) якуми декабри соли 1964 дар деҳаи Эҷи шаҳристони Нурато, ки он вақт мутааллиқ ба вилояти Самарқанд буд (ҳоло

Навой), дар оилаи зиёӣ зода шудааст. Ӯ таҳсили ибтидоӣ ва миёнаро аз соли 1972 то соли 1982 дар мактаби миёнаи рақами 43-и зодгоҳ фаро мегирад. Пас аз хатми мактаб ба шуъбаи форсии бахши Забонҳои шарқи Донишгоҳи давлатии Тоҷикистон дохил мешавад. Дар соли дуҷуми донишҷӯӣ ба сафи Нерӯҳои мусаллаҳи Иттифоқи Шӯравии собиқ даъват ва хидмати сарбозиро то соли 1986 дар Олмони шарқӣ дар воҳиди низомии ҳавонавардӣ адо мекунад. Сипас таҳсили донишгоҳиро идома медиҳад ва соли 1989 бо ихтисоси филолог – муаллими забону адабиёти тоҷик ва забони форсӣ соҳиби диплом мешавад.

Фаъолияти кории Юнуси Имомназар аз соли 1989 оғоз меёбад. Ӯ як сол дар мактаби миёнаи деҳаи Қандак, ки марбут ба шуъбаи маорифи шаҳри Роғун (Тоҷикистон) аст, аз фанҳои забону адабиёти тоҷик ва забони форсӣ дарс медиҳад. Айнан ҳамин фаъолият аз соли 1990 то соли 1996 дар мактаби миёнаи зодгоҳаш идома меёбад.

Моҳи апрели соли 1996 бо даъвати раёсати шуъбаи тоҷикии Кумитаи давлатии радио ва телевизиони Ӯзбекистон ба Тошкандшаҳр меояд ва то соли 2000 дар шуъбаи тоҷикӣ ҳамчун муҳаррири калон ва ҳамзамон дар бахши форсии барномаҳои берунмарзии муассисаи ёдшуда ба унвони муҳаррир ва мутарҷим ифои вазифа мекунад.

Вақте ки ширкати байналмилалӣ «Шимбор»-и Ҷумҳурии Ислонд Эрон фаъолияти густурдаи худро дар бахши эҳдосу навсозии шабакаҳои обрасонии Ӯзбекистон оғоз менамояд, Юнуси Имомназар моҳи апрели соли 2000 ба унвони мутарҷим ва коргузори идорӣ ба он ҷалб мегардад. Ӯ то ба ҳол дар ин ширкат, ки аллакай чандин воҳиди истгоҳи обкашӣ, маҳзани манбаъҳои заминӣ ва ҳавоии об, хлорзанӣ, таҳнишиниҳо ва созаҳои обгир, тасфияхонаи об, хатҳои лӯла ва дигар қору шабакаҳои системи обрасониро дар шаҳристони ҷумҳурии Қароқалпоқистон ва вилоятҳои Хоразм, Сурхондарё, Қиззах, Бухоро анҷом додааст, фаъолият дорад.

Юнуси Имомназар ханӯз дар овони кӯдакӣ ба шеър гуфтани мақола ва ҳикоянависӣ шавқу майл дошт. Ин ангезаи фикрии ӯ дар солҳои омӯзгорӣ, ба хусус, ҳангоми фаъолияти рӯзноманигорӣ дар Тошканд ба авҷ мерасад. Навиштаҳои худро аксаран дар рӯзномаҳои ҷумҳурии «Овози тоҷик», «Фарҳанги Осиёи Марказӣ», рӯзномаҳои «Овози Самарқанд», «Омӯзгор», «Ҷавонони Тоҷикистон» ва саҳифаи тоҷикии «Рангинкамон»-и рӯзномаи ноҳиявии «Илғор чорводор» (ҳоло «Нурнома») ба дасти чоп мерасонад ва ин ҳамкорӣ бо рӯзномаҳои ҷавуззикр ва ҳамчунин ба таври васеъ бо ҳафтаномаи «Ховар» то кунун идома дорад.

Юнуси Имомназар бори аввал соли 2008 ёддоштҳои худро аз сафари анҷомдодааш ба шаҳрҳои Шерозу Исфохон ва Техрони Эрон ба шакли китоб бо номи «Аз Гулгашти Мусалло то Нақши Ҷаҳон» аз тариқи нашриёти давлатии «Ўзбекистон» дастраси хонандагон гардонид. Соли 2010 китоби дууми ӯ бо номи «Аз санг саҳт, аз гул нозук» тавассути нашриёти «Ўзбекистон» дар матбааи «Extremum press» чоп шуд. Ин нахустин китоби адиб аст, ки ба таври интихобӣ осори дар солҳои мухталиф эҷодкардаи ӯро, ки иборат аз дostonҳои кӯтоҳ, қиссаҳо, мақолаҳои публицистӣ, таҳлилӣ ва фарҳангӣ аст, фаро мегирад. Китоби навбатии мавсуф соли 2014 бо номи «Ҷоми саргардон» аз сӯйи нашриёти «Тамaddon» дар матбааи «Тӯрон» ба чоп мерасад, ки аз қиссаҳои «Гурез аз худ», «Равзанаи умед» ва дувоздаҳ дostonи кӯтоҳ (ҳикоя) иборат мебошад. Сипас, соли 2016 китоби навбатии адиб бо номи «Деҳаи зархез» аз тариқи нашриёти «Мухаррир» дар муассисаи таъбу наشري «Turon zamin ziyo» чоп мешавад, ки нигоштаҳои пажӯҳиши муаллифро роҷеъ ба таърих, гӯйиши мардумӣ, эҷодиёти шифоҳии халқ ва аҳли сухану адаби деҳаи бostonии Эҷ (ноҳияи Нуратои вилояти Навоӣ) фаро мегирад.

Ҷойи зикр аст, ки чанд намуна аз ҳикояҳои Юнуси Имомназар дар китобҳои дастҷамъӣ низ гирд омадаанд. Чунончи, дар китобҳои «Се барги сабз» (Тошканд: «Noshirlik yog'dusi», 2019) ва «Суғдиёна» (Нидерланд:

«Ақли Сурх», 2020), ки шомили дostonҳои кӯтоҳу баланди нависандагони форсизабони Ўзбекистон мебошанд.

Юнуси Имомназар ҳамчунин ба таври густурда ба тарҷумаи осори нависандагони маъруфи ўзбек камари ҳиммат бастааст. Нахустин китоби ӯ бо номи «Хирмани сухан» (Тошканд: «Noshirlik yog'dusi», 2019) аллакай ба чоп расидааст, ки аз шарҳи ҳоли мухтасар ва намунаҳои осори понздаҳ нафар нависандаи шинохтаи ўзбек иборат аст.

Қобили зикр аст, ки дар моҳҳои аввали соли равон (2021) нахустин романи адиб Юнуси Имомназар бо номи «Сабзу сурх» аз тариқи нашриёти «Tamaddun» ба чоп расид. Ин асар муҳтавои фароҳ дошта, мавзӯи он асосан воқеаҳои замони гузариш аз соҳти аморатдориро ба давраи нави шӯроӣ фаро мегирад ва молмоли рӯйдоду тасвирҳои иҷтимоӣ, миллий ва фарҳангӣ аст. Муҳаррири китоби мазкур доктори фалсафа доир ба илмҳои филология Олим Давлатов мебошад.

Тахаллуси адабии адиб – Юнуси Имомназар. Дар хусуси китобҳои ӯ аз тариқи рӯзномаҳои «Овози тоҷик» ва «Ховар» мақолаҳои таҳлилию интиқодӣ, чунончи, аз тарафи профессор Ҷумъа Ҳамроҳ, шоирон Абдулло Субҳон ва Паймон, доктори илмҳои филологӣ, профессор Абдучамол Ҳасанзода, устоди Донишгоҳи давлатии Хучанд Зоҳид Қўрғонов, нависанда ва шоир Муҳаммад Шодӣ, омӯзгор Нурулло Солеҳ, нависанда Шариф Халил ба таваҷҷуҳи хонандагон ироа шудаанд. Юнуси Имомназар узви Иттиҳоди нависандагони Ўзбекистон аст (2020).

Адиб бо ҳамсараш Истадхон Ҳакимзода чор фарзанд – ду писар ва ду духтарро тарбият дода ба камол расондаанд. Роёномаи Юнуси Имомназар дар интернет: «Yunus-Imomnazar@mail.ru» ва торнамои интернетии ӯ: «Yunus.okis.ru» аст. Дар сомонаи «Фейсбук» саҳифаи хос дорад ва ба гурӯҳи фарҳангию маърифатии «Эҷи зарҳез» мудирият мекунад.

ҲИКОЯҲО

РАФИҚИ МУНОФИҚ

– Духтарам, кай аз шаҳр омадӣ?

– Дина.

– Барои чӣ рӯята бо рӯмол бастай?

Ҳусния, гӯё ки сухани падарро нашунид, дам назада аз даҳлези ошхона гуппию пушаки³⁰ модарашро бароварда дар канори айвон гузошт. Худро саҳт машғули кор вонамуд карда, барои овардани тағораи чурғот ба пас гашт. Ҳангоми дар гуппӣ рехтани чурғот пай бурд, ки падар воиши токро якка мекунаду ҳанӯз аз зери чашм мунтазири ҷавоби ӯст. Бо овози кам гуфт:

– Аз дарди дандон азият мекашам, беҳаш бод кардааст.

Некрӯз дурӯғ бастанӣ духтарашро донист. Чун дид, Ҳусния бо сохтани чурғот худро андармон карда аз гап мегурезад, ӯро хичолат додан нахост. Машғули кори худ шуд, ҳар шоҳаки навдаҳои токро, ки ба назараш барзиёд менамуд, қайчӣ зада, дар канори дарвозаи ҳавлӣ ғарам кардан гирифт. Хомтоққунон перомуни духтар ба андеша рафт, як сухани ҳамсараш Нозияро ба ёд овард: «Додош, мо Ҳуснияро ба ҳоли худ партофтаем, – андӯҳомез мегуфт вай, – аз рӯйи шунидам, мудом зери мушту лагад будааст». Ба дилаш ғулғула афтод. Корро то поён нарасонида даст шуст ва ба хона даромад. Ба рӯйи гирдихона³¹ нишаста, чойи дамкардаи Нозияро чойгардон кард. Ҳамсарро хомӯш дид, пай бурд, ки зери коса нимкосае ҳаст.

– Чӣ гап, малул менамой?

Зан озурдахотир ба сухан пардохт:

– Ин домодатон ҳеч одам нашуд! Шумо ҳар қадар ба ӯ расед, вай бештар чоҳил мешавад.

---

³⁰ **Пушак** – гуппичӯб

³¹ **Гирдихона** – кӯрпача

Некрӯз ошuft. Ошӯбomez гуфт:

– Рӯмол багани Хуснияра дидаму фаҳмидам. Баҳонааш чӣ будааст ин дафъа?

– Пиёдаравӣ ба ҷонаш задааст, аз дурии роҳи корашон, – бо зарда ба гап идома дод Нозия. – Аз духтарамон хоста, ки мо қарз диҳему вай мошин харад. Медонед, Хусния асло намехоҳад ба шавҳараш ёрӣ расонем. Вале, «агар пул овардан нахоҳӣ, ту ҳам дафъ шав» гӯён, задаю кӯфта шабошаб аз хона берун рондааст.

– Эҳ номард, зани дучона-я?!

– Оре, бар замми ин ду бачаша ҳам буроварда ҳай кардааст. Вақте ки одам мазахӯрак шуд, аз вай боз чира интизор мешавед?

Беихтиёр дастҳои Некрӯз мушт шуданд, дандон ба ҳам фишурд. Нозия ёзида ҷойникро гирифтун дар пиёла ҷой рехт ва ба шавҳар дароз карда афзуд:

– Ба асабонӣ шудан намеарзад, додош, ҷой хӯред.

– Рост мегӯӣ, ин одам намешавад, ба назарам.

Зан гуфт:

– Пагоҳ Шаҳрия ва писаронаша бо худам мебарам, бо домоди зӯр гап мезанам. Бубинем, нияташ чӣ аст...

Он шаб Некрӯз мижа таҳ накард. То субҳ аз як паҳлу ба паҳлуи дигар гашта, фақат перомуни духтар андеша ронд. «Охир, мард шуда навод ба рӯи зан мушт фарорӣ? Зиндагиата кунад, ба гарму хунукат расад, фарзандонат бошанд... боз чӣ мехоҳӣ? Яъне, то ин ҳад чоҳилу бефаҳмӣ, ки дарк намекунӣ маъюбу маслуқ шудани занат ба зиёни худӣ туст?». Ба маҳзи даромадани субҳ хаёлотӣ мубҳамро як сӯ ғундошта, бо охири фикре, ки ба сараш зада буд, аз чо хест. Ба берун баромада таҳорат гирифт. Дасту рӯ поккунон ба Нозия, ки аз саҳархезии ӯ ноором шуда ба ҳавлӣ мебаромад, гуфт:

– Гӯ, Хусния бӯғчааша бандад, набераҳо ҳам омода шаванд. Ту не, ман мебарам!

– Яку якбора ба ин қарор омадед, чӣ хабар?

– Меравам, бо чаноби шаҳ мардвор суҳбат мекунам. Боз як шанси дигар медихам, агар ба кадрмон расид чӣ хуб, агар не, гила аз худаш. Басти пулата ҳам барор.

– Пул? Чиҳо мегӯед, арӯсии Маҳрия чӣ мешавад? Баҳои сад гӯсфанд-а?!

– Худо пошшост, то соли дигар боз чамъ мекунем.

– Хубтар фикр кунед, додош, меҳнати сесолара ба бод надихед.

Некрӯз ба назди ҳамсараш омад. Даст ба рӯи шонаҳои ӯ гузошта бо меҳр пахш кард ва бо садои нарм гуфт:

– Мо ки барои ҳамин фарзандон зиндаем, дилтанг нашав. Аввал зиндагии якеаш роҳ афтад, баъд меравем аз пайи дигараш. Ин охирин ҳимматам бошад, Худо хоҳад, ислоҳ мешавад...

Вақте ки Некрӯз бо духтару набераҳо ба шаҳр расид, офтоб рост дар болои сар қарор дошт. Ҳаво гарм, бар замми он, дуду ғуборолуд буд. Дарҳол ҳис мешуд, ки қасрати мошину корхонаҳо назофату покии табиатро костааст. Ба хусус, одамони аз шаҳраку деҳаҳои хушбоду ҳаво баромада ин ҷавви дудаолудро тез пай мебурданд. Некрӯз худрави таксиро дар назди бозори мошинҳо ниғаҳ дошта ба Ҳусния рӯ овард:

– Духтарам, ту бо бачаҳо ба хонаат рав. Ман ба домод телефон карда мегӯям, ки ба бозор биёяд.

– Додочон, аз ин раъятон гардед, чӣ лозим?

– Қорат набошад, ҳамааш хуб мешавад.

– Кошки ин нағзиҳора мефаҳмид...

– Дар боло Худо ҳам ҳаст. Агар коре кунам барои фарзанду набераҳоям мекунам, – Некрӯз аз мошин пиёда шуда бо таъкид афзуд: – Вақта талаф надихем, ту раву аз пайи зиндагиат шав. Худо хоҳад, торикӣ надаромада қорамона ба сомон мерасонем.

Агарчи рӯзи якшанбе буд, даробарои одамон дар мошинбозор тунук ба назар мерасид. «Гавҷуми бозор то нисфирӯз аст, – аз дил гузаронд Некрӯз дар роҳравҳои миёни растаҳо қадамзанон, – шояд талабгорон хости

дилашона ёфта аз пайи хаттучак ба қабули нотариус рафта бошанд. Ҳеч гап не, ҳанӯз вақт ҳаст, то бегоҳ пайдо мекунам». Ў ба назди як дастгоҳ «Спарк»-и ширранг омада истод. Худрав ба назараш хеле гарм тофт, гӯё қаблан онро дар ҷое дида буд. Капотӣ мошин боз меистод, гардонаи³² онро бо тамоми аҷзояш чунон тоза шустанд, ки ҷило меод. Ба рӯйи як барг коғазӣ ба даҳонаи бози капот наворчаспшуда соли сохта шудани худрави саворӣ ва шумораи телефоне ба ҷашм меҳӯрд. Некрӯз гӯшии ҳамроҳашро аз киса бароварда рақами рӯйи коғазро чид. Садои фосиладори гӯшӣ қатъ нашуда, аз паси сараш овозе омад:

– Бародар, шумо занг мезанед?

Некрӯз тоб хӯрда ба қафо рӯ гардонд. Ба пас гашту бо дидани чеҳраи ошно беихтиёр хурсанд шуд. Дар муқобилаш марди болобаланди сиёҳгуна, ки аз сокинони деҳаи ҳамсояшон буд, лабҳанд зада меистод. Ба сар кулоҳи сабуки баҳорӣ дошт, домани пероҳани сапеди остинкӯтаҳаш аз болои шими тирафом қариб то зону мефаромад. Некрӯз бо ҳаяҷон гуфт:

– Парвиз, ин худатӣ?!

Ҳар ду бо ҳам бағал кушода вохӯрӣ карданд. Пас аз дуруду ҳолпурсии кӯтоҳ Некрӯз ба сари мақсад гузашт.

– Ба бачаҳо як саворӣ хариданӣ будам, – гуфт ӯ, – растаҳора ду бор давр задам, лекин ҳеч мошине ба дилам нанишаст. Ин ҷо расидаму «Спарк»-и ту ба назарам гарм тофт.

Парвиз бо завқ изҳор намуд:

– Бифармо, ин мошини худат аст! Медонӣ, ду сол пеш харида будам, ҳоло маҷбур шудам ба бозор барорам, – ӯ каме тааммул кард, вале нигоҳҳои суоломези Некрӯзро, ки зудтар идомаи суханаширо шунидан мехост, пай бурда афзуд: – Пардохтани пули донишгоҳи писарам мушкил шуд, дигар ҷойи даромад надорам. Ду соли аввал аз молҳоям фӯрӯхтам, акнун мошина пул накунам намешавад.

---

³² **Гардона** – муҳаррик, мотор

– Қарордодӣ мехонад?

– Оре.

– Дар кадом ришта?

– Пешаи интихобкардааш нағз, Худо хоҳад, ҳуқуқдон мешавад.

– Гап нест! Фардо кор кунад бармегардонад. Бачаҳои имрӯз диплом гиранд шуд, тез роҳ меёбанд, зарангу доноянд ҳамаашон.

– Ман ҳам бо ҳамин умед ҳар чӣ дорам ҳарч мекунам, дунё ба умед!

Телефони ҳамроҳи Некрӯз занг хӯрд. Вақте ки гӯширо бардошт, аз он сӯйи хат садои домодашро шунид:

– Амакҷон, ин хабари хуша аз духтаратон шунидаму сарам ба осмон расид, раҳмат! – мегуфт ӯ бо ҳаяҷон. – Худам рафта наметавонам, бо ҳамкоронам шинак дорам, лекин додарам Хумсара фиристодам. Бемалол ба номи вай харидан гиред, бе он ҳам доимо бо ман аст, бароям ваколоти рондан медихад.

Телефон қатъ шуд. Некрӯз гӯшии ҳамроҳашро, ки кӯтоҳ-кӯтоҳ садо меод, дар даст дошта, бо нигоҳи ҳайратзада ба Парвиз чашм дӯхта монд. Ҳамин дам дар сари роҳрави растае, ки онҳо меистоданд, танутӯши лоғари Хумсар намудор шуд.

– Чаро ранги рӯят канд, дӯстам, бо кӣ суҳбат кардӣ? – пурсид Парвиз малул мондани ӯро пай бурда.

– Домод додараша фиристодааст, ана меояд, – ба самти даромадгоҳ ишора карда гуфт Некрӯз, – ту чӣ мегӯӣ, мошина ба номи ӯ гузаронам?

Парвиз дарҳол ба асли қазия воқиф шуд. Ба пушт сар гардонда, омада истодани ҷавони ношиносро зери чашм хонда, андешаманд баён кард:

– Агар ба домодат бовар дорӣ, дудила нашав. Боз худат медонӣ. Намешавад ба исми духтарат номнавис кунем?

– Вайро ҳам ташвиш надихам гуфтам... Э, ҳар чӣ бодо бод, биё, беҳтар ин ки ба корамон бирасем!

Охирин айёми офтобии тамуз³³ аз замину замон доман чамъ карда, ба ҳавою бодҳои сарди поизӣ бағал мекушоданд. Аз он рӯзе, ки падари Ҳусния ба шавҳараш худрави саворӣ харида, ду-се насихат гуфта рафт, се моҳ мегузашт. Тайи ин муддат худро каме осуда ҳис кард, шавҳари дам дар дарун, ки аз чехраи гирифтаи ӯ ботинашро хондан амри муҳол буд, чизе намегуфт. Ҳатто як бор ба хотири калтак заданҳояш изҳори пушаймонӣ накард-е, шаҳбоз!

Дар ин миён фарзанди сеюм ба дунё омад. Ҳусния хеле умед дошт бо дидани тифли навзод шавҳар шир мефарорад. Аммо кучо?! Ҳамон се-чаҳор рӯзи дар бемористон будан донист, ки об дар ҳован кӯфтааст. Шавҳари худбин ҳадди ақал як бор ба остонаи зойишгоҳ қадам нагузошт, шодиёна доданро ба худ муносиб надид. Хумсари даҳонбоз, ки аз фарти мошинсаворӣ наметавонист башараи инчашро чамъ кунад, ӯро бо духтараш ба хона овард. Дар воқеъ, худрави саворӣ пурра дар ихтиёри додаршӯ буд, ба гӯшаи хаёл намеовард, ки бояд ба бародар ваколоти ронандагӣ диҳад...

Дар ҳоле ки шавҳараш аз субҳ то шом бо баҳонаи кор дар берунҳо мегашт, Хумсар ҳамеша дар гирду бари ӯ тор метанид. Гӯё ба шаҳр аз пайи кор омада буд, вале шаш моҳ мегузашту аз кор дараке не. Мошин харидани падар ба ӯ айни муддао гардид, барои кайфу сафоҳои беохир дастёри беминнат дар ихтиёр дошт. Он чиз ба Ҳусния алам мекард, ки ҳатто ба бензини худрав пулро аз чайби бародар мегирифт.

Ғайри интизор, шавҳар одати ночӯре пайдо кард. Ду-се рӯз дар миён шабҳо ба хона наомада, дар кучоҳое то субҳ мемонд. Аҳёнан сару думаш дар манзил намудор мешуд, он ҳам бо қавоқҳои афтода ва то ҳадде пакар³⁴. На

³³ Тамуз – фасли гармо, тобистон

³⁴ Пакар – беҳол, суст, бемадор

фақат дасту рӯ, балки химаҳои³⁵ чашмашро низ нашуста ба ҷойи хоб медаромад ва худро ба кӯрпа печонида то нисфу нимаҳои рӯз қусури камхобиро мешикаст. Чӣ вақте бедор мешуду дубора ғайб мезад, ки ҳатто Ҳусния пай намебурд. На бо зан коре дошт, на бо бачаҳо.

Ин рафтори бародар ба Хумсар расани озодиро дарозтар дод. Ҳар гоҳ дилаш мехост аз зану бачаҳои бародар кор мекашид, баъзан ба сарашон дод мезад, тааддӣ³⁶ мекард. Ҳусния намедонист бо ӯ чӣ гуна канор ояд, аз тарси ҷаҳлу муштзӯрии шавҳар дар изои бадгӯйиву зӯриҳояш лом-мим намегуфт. Вале, бо вучуди ин тааддиҳо Хумсар чунон хурсанд мегашт, ки фикр мекуни, банги девона хӯрдааст. Аҳёнан бо даҳону симои паҳн вориди хона шуда, аз дасту руху тани бачаҳо пучида-пучида онҳоро ба рақс меандоخت ва гоҳе худаш низ бо оҳангҳои дурушти зерилабӣ даст меафшонд. Ҳар замон «шӯхӣ»-ҳояш аз доира мегузашту даст ба китфу бозувони зани бародар мебурд, худро хеле ҳазлкаш вонамуд карда, ўро низ ба бозӣ даровардани мешуд...

... Саҳрои бекарон сип-сиёҳ торик аст. Ҳусния пеш-пешӣ худ танҳо пайроҳаеро мебинад, ки аз кучое равшан мешаваду охираш нопадост. Бо тамоми ҷон ба пойҳояш фишор овард, саъй кард аз ҷаҳаннами торикӣ раҳой ёбад, тез-тез қадам зад. Дар ҳоле ки аз ҳавлу ҳаросонӣ нафасаш мегирифт, пай бурд, ки деве аз қафои ӯ меояд. Аз тарс ба пушт нигоҳ накард, бо шитоби бештар роҳ гашт. Тори равшаниро зери чашм хонда то хеле ҷо рафт, вале дар вучудаш қувват намонд, поҳояш суст шуданд. Ҳамин дам панҷаи кулуфти дев аз паси гиребонаш дошт. «Оҷаҷон!!!» – аз таҳи дил дод зад Ҳусния...

Зан парида аз ҷо хест. Ҳанӯз ба худ наомада ва хоби дидаашро аз мағз нашуста буд, ки дар фазои ниматорики хона суроби хираи чизе ғўлмонанд ба

---

³⁵ **Хима** – тарашшуҳот (мосъи таровида)-и зардранг дар гӯшаҳои чашм

³⁶ **Тааддӣ** – маҷ. зулм, дароздастӣ

назараш намуд. Тарсиду дубора аз по даррафт. Марди «ғӯл» дар паҳлуаш нишаст. Наздиктар лағжида аз банди дасти ӯ гирифт ва бо овози кам гуфт:

– Натарс, янга, манам, – Хумсар дасти росташро аз зери гардани зан гузаронд ва бардошта ӯро ба бағал кашид, – ҳеч ҷойи воҳима нест, худатро ба даст гир.

Мисли ин ки ба хоби амиқ рафта, зан ба ҳеч чиз аксуламал нишон надод. Хумсар аз ҳол рафтани янгари пай бурд, дар зери гӯшпонааш «Ҳусния!» гӯён садо баланд кард ва ҷуссаи ӯро дар бағал чанд бор такон дод. Як лаҳза ором гирифт, бо андешае гӯшашро ба сари дили зан гузошт. Дук-дук зарабони³⁷ қалбро ҳис кард. Ҷамзамон чунон роиҳаи хуш ба машомаш зад, ки беихтиёр нафаси амиқ кашид, гунаи худро ба рӯи синаи зан часпонида истод. Дасту тани Ҳусния чунбид. Ногоҳ ларзиду сулфа кард. Хумсар ӯро сахттар дар бағал кашид, дар ҳоле ки аз накҳату тафти занона маст шуда буд, лабу лунчи бадбӯии худро ба лабони беҳиси янга наздик бурд. Ҷамин лаҳза ришҳои расидаи ҷавони фосиқ муштипарии беҳолро ба худ овард. Зан чашм кушоду дар фазои гургуমেши хона, ки аз ҳавои махтобии берун ҳосил мешуд, худро фишурда дар зери дастони чун ҷӯби қоқ хушк ва часпида ба фуки бадбӯии хукона дид. Хотираҳо дар ҳушу зехнаш зинда шуданд, аз сиёҳчоли тасаввурӣ раҳой ёфт ва бо ҷаҳд дасту по зада ҷуссаи хабиси тачовузкорро аз болои худ ба канор тела дод.

– Мурдор, чиҳо мекуни?! – бо хашм садо баланд кард Ҳусния. – Ба кӣ даст меёзонӣ, номард?!

Ҷавон ба худ омад. Баробари хестани янга сари по баланд шуда бо садои кам, вале гиро гуфт:

– Дод назан, бачаҳо бедор мешаванд...

– Бериеи касиф, баро аз хона!

Хумсар кам наомад:

---

³⁷ **Зарабон** – тапиш (-и дил)

– Хафа шав, аз ин кулба ту меравӣ, на ман. Бародарам кайҳост ки ба пушти ту лагад задааст. Нафасата кашу ба гапам даро.

Ҳусния ба шигифт омад. Намедонист ба ин лаини пуррӯ чӣ гӯяд. Сарбандашро аз болои болиш гирифта ба сар баст. Нимчаи ба рӯи курсӣ кашида мондашро аз рӯи курта пӯшид. Ҳамин ки хост ба сӯи дар кадам ниҳад, Хумсар маҳкам аз бозуяш дошт ва ба саъи раҳой ҷустани ӯ таваҷҷуҳ накарда гуфт:

– Аз баҳри бародарам баро, бо ман бош. Ӯ зани дигар дорад.

Чашмони Ҳусния мисли пиёла боз шуданд. Хост аз таҳи дил дод зада дашном диҳад, вале ба рӯи бистари хоб сари ҷо ҷунбидани бачаҳояшро диду худро ниғаҳ дошт. Фарёд назад, аммо бо тамоми неру аз синаи додаршӯ ба пушт тела дода, ҳавломез аз дар ба даҳлез баромад. Ҷун ҳис кард Хумсар аз қафо меояд, ба рост печида ба ошхона гузашт. Ҳанӯз даст ба кашуи чанголу кордчаҳо набурда, дубора дар чанголи ҷавони мадхуш монд. Хумсар як қабза мӯяшро ғичим карда ба пас кашид, ҷуссаи сабукашро давр занонда пуштнокӣ ба девор танба кард. Ба маҳзи рӯ ба рӯ қарор гирифта, марди сархуш маҳкам ӯро ба оғӯш гирифт ва бо чашмони нимапӯш хирросзанон ҷонаи бадбӯи худро ба ғабғабу баногӯшаш молида, мисли хари маст ба нашъа кашидан даромад. Ҳусния ҳарчанд дасту по мезад, сарашро тез-тез ба ду самт гардонида аз комҷӯиҳои ночинс раҳой ёфтани мешуд, бефоида буд. Ҳамин дам як гӯшаи нигоҳ ба рӯи мизи зарфҳо афтод ва дасташ ба як ҷойники ҷойхӯрӣ. Барқосо хаёле аз зехн гузаронд ва ҷойникро бардошта саҳт ба гичгоҳи ҷонвари ҳашарӣ фаровард. Ҷойник шикасту реза-реза шуда ба каф рехт. Дастаки он дар дасти Ҳусния монд. Зан бо нӯки тези дастак дубора ба зери гӯшпои мулӯҳ³⁸ зад...

Ҳар талае ҳалкаи нозук ва ҳар сиёҳҷоле сӯроҳии наҷот дорад. Дар бунбасти ноумед шудан нашоад, зеро то ҷон дар рамақ аст, умед ба рӯзи сапед мемонад. Ҳусния дар доми гирифтори охирин илоҷашро ба кор бурд. Ҳамин

---

³⁸ Мулӯҳ – хӯса

ки аз зарби ӯ каллаи хуншори Хумсар калавида, ҷуссааш аз по даррафт, охи сабук кашид, сарутани худро афшонда ба хонаи бачаҳо гузашт. Ҳар се беҳабар аз корҳои олам орому беғам хоб мерафтанд. «Ҳоло бихобед, азизонам, рӯз шавад... », аз дил гузаронд ӯ ва ба пас гашт. Агарчи равшании субҳи содиқ ба дохили хона мезад, боз чароғи даҳлезро равшан кард. Дар кунчи роҳрав даричаи мадонро кушода, ашё ва лавозими дохили онро тагурӯ намуд. Он чӣ мехост дарёфт, ресмони абрешимини аз ангушти калон дуруштарро, ки замоне худаш таҳ карда гузошта буд, аз зери чизучора каша ба рӯ гирифт. Ба ошхона гузашт. Додаршӯйи палид аз ҳуш рафта, беовоз дароз мекашид. Гичу беҳуш шудани ӯ як сари мӯ Ҳуснияро нороҳат намекард, аммо аз хунравии бисёр нигарон шуд. Ҳарчанд аз ғояти нафрат ба рӯйи касифаш туф андохта, онро бештар мачола кардан³⁹ мехост, боз ҳам ҳисси тараҳҳум пирӯз омад. Ресмонро ба замин монда, нахуст бо як порча докаи нам ҷойи кафидаро пок кард. Дар зери дасташ Хумсар такон хӯрд, абрӯ боло-поин кашид, аз димоғ «инг-инг» садое ба мисли овози сағбача баровард. Ӯ бо як порча докаи хушки дигар маҳкам аз рӯйи захм баста, бо зарда гуфт:

– Мур, аз ин рӯзат бадтар шав!

Сипас ресмонро боз карда, як сарашро бо зӯр аз таҳи бағали Хумсар гузаронд. Онро ҳалқавор гиреҳ зад ва аз идомаи банд маҳкам дошта ба самти айвон кашид. Агарчи саҳт буд, аз уҳдаи кор баромад, ҷуссаи лоғар, вале вазнинро каш-кашон то назди лӯлаҳои филизии гармкунӣ деворӣ оварда нишонд. Ресмонро як бор дар атрофи шонаҳои гармкун печонида, дубора ҳар як дасти Хумсарро зич карда ба лӯлаҳои идомаи гармкун баст. Ҷавон дигар наметавонист такон хӯрад. Сари мӯйчингилаи ӯ ба поён овезон меистод, аз чакакаш шиёрҳои хун то гардан шорида, нақше рангин ба ҷо мегузоштанд.

Ҳусния оғушта дар гирдоби қаҳр, бо ҳоле, ки гӯё теғи ғаму ноумедӣ чигарашро мешикофт, ба назди бачаҳо гузашт ва чун халтаи коҳ ҷуссаи бедармонашро ба рӯйи бистар ҳаво дод.

³⁹ **Мачола кардан** – дастмолаю мачақ кардан

***

Пинак бурд ё не, Хусния бо садоҳои берабти гумс-гумс бедор шуд. Рӯз фаро расида буд. Нозанинаш сари хурдаки худро дар миёни синаҳои ӯ часпонида бо ноз, гӯё лабони нозуки барги пиёзиаш ба табассум моил буданд, хоб мерафт. Надонист, ки чӣ вақте духтарро ба бағал гирифта макондааст. Оҳиста кӯдакро ба рӯи болину кӯрпачаи худаш хобонид.

Ба маҳзи дари хонаро кушода ба даҳлез баромадан, овози хирросии Хумсар аз самти айвон омад:

– Чаро дасту поямро бастӣ, нокас! Биё, боз кун, биё!!

Хусния боз ҳам дар дил «мур, аз ин бадтар шав!» гӯён бепарво ба ҳаммом даромад. Дасту рӯ шуста мӯйҳояшро ба тартиб даровард, гӯшаҳои сарбандашро дар зери гулу гиреҳ зад, як лаҳза ба оина нигоҳ карда истод. Қарниҳои чашмонаш бо хат-хатиҳои қирмизранг, пӯсти пешониаш бо каме чурукӣ ба поин кашида, ранги рухсораш паридаю бенур менамуданд. «Худоё шуқр, ба нияташ нарасид, – ба акси худ нигоҳ карда аз хаёл гузаронд ӯ, – хост тани покамро олуда кунад, номард...».

Дар ҳамин асно садои тақ-тақи дар баланд шуд. Хусния, ки бо умедвории шадид мунтазири шавҳар меистод ва дар тӯли умри ҳамсарӣ боре ҳам ин гуна иштиёқро ҳис накарда буд, ҳаросон ба даҳлез баромаду беист занҷири дарро боз кард. Дилаш мехост баробари дидани марди хона худро ба оғӯши ӯ партояд, дар бағалаш ҷо шуда ҳама тарсу ваҳму ларзаҳои танашро фаромӯш кунад. Дигар сабр аз даст рафта буд, бадтинатӣ ва қилиқҳои ноҷӯри додаршӯ ӯро билкул ба танг оварда, охири чора – аз хона рондани Хумсарро аз лавҳи хотир мегузаронд. Аммо...

Хусния дари даромадро боз карду ҳавсалааш пир шуд. Бо дидани симои махмуру гирифта, лабу даҳони кафолуду чашмони аз ғояти карахтию мастӣ

базӯр боз ва сарутани овезони дар хоку гил андуда хунаш ба сар давид. Қойи ин ки дарди дил гӯяд, бо чаҳл исён бардошт:

– Садкаи одам шавӣ! Масту аласт аз кадом гӯр меойӣ?! Ту ҳам хонаи киро месӯзӣ, нобакор?!

Аз лабҳои качукулаи мард базӯр шунида шуд:

– Нафа... са... та каш-ш...

– Ту дар берун, додари касифат дар хона, ба ғайр аз рафтори качу чиркин кори дигарро намедонед! Ба шумоён фақат муфтхӯрӣ бошад, нӯшу ишрат бошад... – Дар ҳоле ки ҳама умедаш ба бод рафта буд, Ҳусния бо хашм дарро баста, ба қафо гаштанӣ шуд, ки домани куртааш дар миёни чанголи шавҳар дармонд. Мард мисли саги ба чанг омода дандонҳои нимазарди саҳт газидаи худро аз байни лабҳои ба ду самт кашида нишон дода, чашмонашро калон кушода, бо ғуррос садо баровард:

– Қан-чиқи но-шуд..., ба кӣ дод ме-за-нӣ!..

Ҳамин дам овози Ҳуснияро, ки мехост ғазабашро бештар ба сари шавҳар резад, ғиреви додаршӯ аз самти айвон, ки омадани бародарашро шунида «ака, ака» гӯён садо дармедод ва гирияи чирросии кӯдаки ширмакаш Нозанин дар гулу хафа кард. Зан доманашро бо зарб кашида аз панҷаи шавҳар канд ва бе истиҳола ба самти тифли гирён давид. Марди сархуш бо шунидани садои имдодчӯёнаи Хумсар калав-калавон, дасту панча ба девор такя дода, ба айвон гузашт. Ҳанӯз ӯ чизе нагуфта, дар сурате ки ёрои гап задан ҳам надошт, Хумсар бо иддао ба дарду ҳасрат даромад:

– Ака, дар кучоҳо гаштай? Бубин занат ба чӣ ҳол овард мана, лаънатӣ девона шудааст. Хоб дида аной мегуфт, хостам ҳолпурсӣ кунам... – бародар бо як азоб банди дастҳояшро аз лӯлаи гармкун кушод, Хумсар худро сабук ҳис карда аз ҷо хест ва бо нӯги ангуштон пешониашро молида ба дурӯғаш афзуд: – Ногоҳ доду бедод кард, худаша ба чиннигӣ заду ба тарафи ошхона давид. Ҳайрон шудам, тарсида аз пасаш омадам. Мана диду гурги ваҳшӣ барин ба сарутанам дарафтод. Ин кам буд магар, чойники чойро гирифтӣ ба

сарам зад. Гаранг шудам, пеши чашмама сиёҳӣ гирифт, дигар намедонам чӣ шуд... Ба ҳуш омада бинам, аз ҳама чоям ба батарию турба баста мондас...

Бародар бо сари хам, дар ҳоле ки калавида сари по меистод, ангушти ишора ба осмон тик карду нимғурма, канда-канда гуфт:

– Ҳо-ло ист..., и.. қан-қи-қа қаз-з-оша ме-те-ям...

Ҳусния дар назди тиреза нишаста Нозаниро мемаконд. Ҳарчанд пешонии духтаракро масҳкунон, аз ширмакии ӯ роҳат мебурд, як гӯшаи хаёлаш мушавваш буд. Эҳтимол дошт ҳар сония доду фарёди шавҳар ё додаршӯ баланд шавад. Аммо намедонист чӣ иттифоқе рух медихад. Ниҳоят, шишаи интизорӣ дар қоби хаёл шикаст. Дари хонааш тақаррос зада кушода шуд. Шавҳар чун сарбозҳои ба набард омода бо ниҳеб ба дохил қадам ниҳод. Аз чашмони алояш, ки каме пештар базӯр боз мешуданд, гӯё дуди оташ мебаромад. Дар ниҳояти ғазаб рағу пайи дастҳову рухсораш ба рӯ зада буданд. Ба маҳзи аз остона гузаштан канда-канда ба сари зан дод зад:

– Падар-сағ, ту-ра... се тало-оқ кар-дам! – мард ин дафъа хеле ҳушёр менамуд, ҳоли абгори додар мисли ин ки ӯро ба худ оварда буд. – Гум шав, буро-о! Дафъ шав аз назарам!

Ҳусния дар анг монд, гӯё аз сараш як сатл оби ях рехта бошанд, тамоми вучудааш сард шуд. Беихтиёр Нозаниро маҳкам ба сари дил пахш карда ба по хест. Мехост ҳарфе гӯяд, аммо аз симои ваҳшатзада ва хашмогини шавҳар нафас дар дарун монд, сари ҷо шах шуда истод. Марди хунгирифта аз ин ҳолати ӯ бештар ба ғазаб омад, худро дошта натавониста наздик шуду ба китфи зан чангол зад ва бо зарб ба самти дар тела дод. Чун дид Ҳусния аз баромадан худдорӣ мекунад, кашидаю кушода як мушти обдор ба буни гарданааш фаровард. Зан бо зарби мушт ба девор бархӯрд, аммо чун кӯдак дар бағалаш буд, бо тамоми қувват худро сари по ниғаҳ дошт. Ин дафъа овози шавҳар баландтар дар фазои хона печид:

– Буро, соята гум кун! Дигар ба ман ҳалол нестӣ... ту палашт⁴⁰!

---

⁴⁰ **Палашт** – нопок, олуда

Аз пайи такон хӯрдану садои гӯшхарош як он кӯдак дар бағали модар дасту по зада баланд гиря кард. Аз тарсидани ӯ Ҳусния бештар ба ваҳм омад, беҳаёл худро аз дар ба берун зад...

***

Фалак дар қасди озорам чароӣ?

Гулам гар нестӣ, хорам чароӣ?

Ту ки боре зи дӯшам барнадорӣ,

Миёни бор сарборам чароӣ? –

Ҳусния маҳзун канори гаҳвора нишаста бо садои кам шеър мегуфт. Бо якзайл чунбидан гаҳвора низ беист «ғиж-ғиж» овози якмаром бароварда ба сурудхонии соҳибаш Ҳамоҳанг мешуд.

Ҳамин дам Нозия омад, ду гӯшаи рӯмолашро аз зери гулу боз карда ба пеш сар дод ва дар паҳлуи духтар нишаст. Бо меҳр кафи даст ба рӯйи шонаи ӯ гузошта гуфт:

– Азизам, бисёр зиқ нашав. Бубин, ба писаронат нигарон будӣ, ҳар ду ро овардем. Худоё шукр, ману додоят ҳастем, ҳама корат дуруст мешавад.

Ҳӯрии Ҳусния омад, дидаҳои пури ашк ба модар дӯхта гунаҳкорона изҳор намуд:

– Маро бубахшед, очачон, одами ношуд баромадам, чуз зарару дарди сар чизе ба шумоён наододам.

– Нагӯ ин хел, ту фарзанди мой, чону чигарӣ мой...

Ногаҳон аз дами остона сару сурати Некрӯз намудор шуд. Ҳар ду баробар ба по хестанд. Некрӯз «шинед, шинед» гӯён бо даст ишора карду худаш низ дар канори хонтахта чо хуш кард. Ӯ чехраи афсурда ва чашмони сурхи Ҳуснияро дида гуфт:

– Боз гиря кардӣ, духтарам? Охир, чаро ба гап гӯш намекуни?

Ҳусния бо кафи даст рӯяшро пӯшонда сар хам кард. Як лаҳза хомӯшӣ ба миён омад. Нозия барои аз хичолат раҳондани ӯ мавзӯи суҳбатро тоб дод:

– Маҳалла чӣ гуфт?

– Ҳамааш афсӯс мехӯранд. Ҳучҷатора ба додгоҳ фиристоданд, то як моҳ ба муҳокима даъват мекардаанд.

– Одами паст баромад, кӯрнамак!

– Ҷони духтарамон дар амон бошад, – афзуд Некрӯз, – холо ист, чор анҷомаша фароҳам меоварам, бо бачаҳояш хушбахт зиндагӣ мекунад.

Нозия сухане нагуфта Ҳусния ба суҳбат ҳамроҳ шуд. Ба падар рӯ оварда бо ҳисси ноумедӣ гуфт:

– Додочон, ба саратон ташвиш бор кардам, сад бор афсӯс мехӯрам, ки он қадар заҳматҳоятон бар абас рафт. Вақте ки дар донишгоҳ мехонд, пули шартномаша супурдед, кор наёфта бо мардикорӣ овора мегашт, барояш ҷойи кор ёфта додед, қадр накард он ноодам! Акнун хонаю мошин чӣ мешавад? Якера ба номи очааш, дуюмира ба номи додари палидаш гузаронда буд...

– Духтарам, маро хафа мекуни! – бо оҳанги норизо омирона гуфт падар. – Тани сиҳату осоиши ҳар яки шумо орзуи ман аст, молу чиза асло фикр накун! Дар оилае, ки саробон нест, ин гуна пешомадҳо амри табиист. «Падармурдари соя бар сар фикан...», гуфтаанд, ман ҳам ба хотири ин ки ӯ ятим аст, ҳамаро мебахшам. Холо ки чудо мешавед, агар ба инсоф ояду аз пеши худ чизе диҳад, чи хуб, агар не, садқаи сар! Барои ман тую бачаҳоят бебаҳотарин сармояву неъмат ҳастед, духтарам, ин ҳеч гоҳ аз ёдат наравад.

– Моли муфт насиб намекунад, дар боло Худо ҳаст, – ба сухан ҳамроҳ шуд Нозия ва аз шавҳар пурсид: – Баъд чиҳо кардед, бо домулло ҳам вохӯрдед?

Некрӯз каме шумханд зада гуфт:

– Оре, аз маҳалла баромада ба пеши Ризомахсум рафтам. Ҳама гапу кора муфассал нақл кардам. Дамашон гарм, домулло мақсади мана фаҳмиданд ва бо таъкид гуфтанд: «Вақте ки доманат олуда шуд, бурида парто! Аз ин тоифа мардҳои сифла, ки рафиқи мунофиқ ҳастанд, бояд даст шуст. Касе, ки зани

худро аз дастдарозии дигарон ҳимоят намекунад, кӯдакони маъсумро ба амри сарнавишт вогузошта ба кайфу сафо дода мешавад, даюс аст. Мучозоти ин разилон аз сӯйи Худованд муқаррар мебошад, ғам махӯр»...

Дар ҳавои суханони падар Хусния бо ноз ба модар наздиктар шуда, худро чафстар дар бағали ӯ чо кард.

***

Ҳарчанд дар берун ҳавои сарди зимистонӣ ҳуштак мекашид, дохили хона гарм буд. Бухории чӯянӣ мисли анор сурх шуда, вар-вар садо дармедод. Дар болои сӯрохи кӯчаки он як чойчӯш ва бар рӯйи сӯрохии бузургаш дегчаи чаҳоргӯша кул-кул чӯшида меистод. Бӯйи лазизи обгӯшт хонаро пур мекард, кадбону ҳар замон кашидадӯзиашро канор гузошта аз чо мехест ва дегчаи обгӯштро кофта мемонд. Ҳама машғули кори худ: писари калонӣ, ки аллакай мӯйи лаб бароварда китфу бозувонашро сар дода буд, дар гӯшаи ҳамешагии худ, пушти мизи қироат ба рӯйи курсӣ нишаста, китоберо бодикқат мутолиа мекард; дар канори ӯ додараш аз роёна⁴¹ сар намебардошт, ҳар замон ангушт ба рӯйи сафҳакалид зада аз пайи матлаби дигар чик-чик ҳарф мечид; дар рӯ ба рӯйи ӯ хоҳараки хурдсоли чилкокула бо ноз машғули расмкашӣ буд. Лавозими кори ӯ аз ҳама бештар ба назар менамуд, ба рӯйи мизи дарسخонӣ қаламҳои ранга, чанд дона мӯқалам, куттичаҳои ранги акварел мехобиданд. Дар пешонии онҳо оинаи нилгуни деворӣ «гап» дода меистод. Кадбону як гӯшвор ба телевизор, тарҳи духтараки рақсонро дар миёни гулҳои баҳорӣ фаровард, охирин торҳои мишкирангро аз охирсари гесуҳои печон кашида аз чо хест. Порчаи бо риштаҳои ҳарранг кашидадӯзишударо чамъ карда ба болои рахти чойгаҳ гузошт ва ба ҳама шунаво гуфт:

– Хуб, бачаҳоям, по шавед, дасту панча шуста дастурхон паҳн кунед!
Обгӯштамон ҳам ҳилим-ҳилим пухт, шом мехӯрем!

---

⁴¹ **Роёна** – компютер

Ҳамоно писари хурдӣ аз роёна сар бардошт, дастҳояшро саҳт ёзонида ба пешу пас ду-се тоб дод ва бо завқ изҳор намуд:

– *Ман ошиқи обгуштам,*

Ман мубталои гуштам...

Писари калонӣ ҳам аз шеъраки додар ба завқ омада, китоби дасташро канор гузошту аз ҷо хест ва ба хоҳарак, ки мӯйқаламеро миёни ангуштони нозук дошта, мисли рассомҳои хирфай абрпораҳо дар фарози доманакӯҳҳо мефаровард, наздик шуд. Ё як мӯйқалами дигарро гирифт ва пеш аз он ки ба рӯи қоғази расми хоҳар сурат кашад, суол кард:

– Медонӣ, кӯҳон чист? Кӯҳони шутурро дидаӣ?

Вақте ки исми шутурро ба забон овард, ҳамоно хоҳар бо табассум ҷавоб дод:

– Оре, дидаам! Дӯнгҳои пушташ-дия.

Ҳар се хандиданд. Бародар афзуд:

– Ана ҳамонро ба хотир оварда калону хурд бикашӣ, мешавад абр, – худаш дар идомаи тасвирҳои хоҳар намои абрҳои кӯҳоншаклро фаровард ва бо меҳрубонӣ аз ду китфи ӯ дошта гуфт: – Ҳоло хез, бо ҳам шом меҳурем, баъдан давом медиҳӣ.

Пас аз дасту рӯ шустан ҳар се – ду бародару як хоҳар ба ёрии модар шитофтанд. Ба иттифоқи ҳам дастархон густурда, чой дам карда, обгӯштро дар косаҳо кашиданд ва гирди ҳам нишаста ба тановул пардохтанд. Дар ҳамин асно ровии оинаи нилгун ҳушу хаёли модарро рабуд, ӯ дар идомаи «Ахбор» мегуфт: «Бисёр ҳамдиёрони мо бо орзуи сарвату пул тарки ватан мекунанд, вале намедонанд, ки ин кори таваккал на ҳамеша бобарор аст, – аз пайи сухани ровӣ манзараи зимистон, як шаҳраки бегонаи барфпӯшро намоиш медоданд. – Бубинед, дар ин шаҳри ношно ду марди овора бо ҳоли табоҳ бехонаю дар шудаанд, аҳволи онҳо аз сағҳои дайду ҳам бадтар аст, – намоиши телевизион бештар диққати қадбонуро ҷалб намуд. Он ду нафари одамсурат дар зери норвоне ба ҳам часпида, дарақ-дарақ ларзида

менишастанд: ҳар ду камзӯлҳои пора-пораи дарбеҳдору риштакашол ба бар доштанд, мӯйи сарҳо расида ба пушт фаромада буд, чехраҳояшон аз ниҳояти риши ғулуи расида базӯр ба назар метофт. Ровӣ мегуфт: – Ин ду нафар аз диёри мо ба мардикорӣ рафтаанд, вале нодонию ноухдабарой онҳоро ба ин ҳоли паст афкандааст. Чандин сол аст, ки онҳо аз саркути одамҳои раҳгузар имрори маош мекунанд, касифу олуда мегарданд, зиндагиашон, агар онҳоро «зинда» пиндорем, аз ҳаёти хуқҳои ваҳшӣ бадтар аст. Онҳоро дар он диёр «бомж» мегуфтаанд... ».

Писари калонӣ оҳиста аз банди дасти модар дошт, бо меҳрубонӣ гуфт:

– Очачон, онҳоро дидию нороҳат шудӣ? Шавҳарат ба ёдат омад?

Дили зан таҳ хӯрд. Аз як сӯ бадбахтии шавҳари булҳавас, аз чониби дигар фарзандони бе падар бузургшуда, ки исму меҳри додору намешиносанд, ўро ба алам овард. Сухане нагуфта, писар афзуд:

– Ба ин ҳол гирифтаор шуданаш хости Худо аст. Ў ба ту номеҳрубонӣ кард, фарзандони худро пешпо зад, на хонаю дар, на мол, на мошину чизучораеро, ки моли ҳалоли ту ҳам буд, барои мо раво надид. Дар ҳини муҳокимаи додгоҳ бо додари лаину модари шаддодаш ҳар тухматеро, ки медонистанд, ба сари ту рехтанд. Мо ҳамаи он воқеаҳоро шунидаем, равшан медонем.

Модар бо чашмони ғарқи оби меҳрогин ба писар дида дӯхт, бо ҳасрат сухан зери лаб чид:

– Ман ночор будам, намехостам ҳама ба хотири ман азият кашанд, вале рух дод... Падару модарам, шумоёнро бисёр овора кардам...

Писар хушҳол дасти модарро маҳкамтар фишурда гуфт:

– Ту беҳтарин бону, азизтарин духтар, меҳрубонтарин модар ҳастӣ, очачон! Ба сухани бобоям гӯш додӣ, таҳсили олий гирифтаю омӯзгор шудӣ, моро бекамукост бузург кардӣ. Бубин, хона сохтем, боғамон ҳаст, ҳатто бузу гӯсфанду гов дорем! Дар ин замона ба чизе муҳтоҷ набудан бахти бузург аст, очачон!

Модар низ кафи гарми худро рӯйи дасти писар гузошт, аз чашмонаш ҳисси ризояту шодмонӣ чило меод. Бо садои ровии оинаи нилгун дубора ба ҳоли табоҳи «бомжҳо» дида андӯхтанд. Писари калонӣ илова кард:

– Ман боре аз муаллим Мансур кору кирдори шавҳаратро пурсида будам. Ӯ мегуфт, ки он номард ҳанӯз аз ту чудо нашуда занбозӣ мекардааст. Ин одати разилонаро баъдан идома медиҳад, вале барояш гарон тамош мешавад. Зане, ки пас аз ту ба хонааш овардааст, ӯро хонасалот мекунад. Сипас аз кораш ронда мешавад, ду даст дар бинӣ мемонад. Модари «меҳрубон», ки ҳамеша туро наҳ мезаду дар ҳаққат чандин тухматро бофтааст, ӯро бо додари ҳаромаш ба мардикорӣ мефиристад. Як сол нагузашта хабару аксҳои беҳонаю дар ва гадои гузаро шудани онҳо паҳн мешавад. Ман он замон панҷсола будаам, аз миён дувоздаҳ сол мегузарад, вале то ҳол онҳо беному нишонанд.

Модар сар ҳам кард. Ба рӯйи гунаҳояш оби дида фаромад. Дар ҳоле ки писару духтари хурдӣ бо ҳайрат ба ӯ менигаристанд, писари калонӣ суоломез гуфт:

– Очакон, аз суханҳои ман ранҷидӣ? Чаро гиря мекуни? Ҳар чӣ дорӣ бигӯ, дилатро холи кун.

– Ман беҳабар мондаам, ки ту аллакай калон шудай, писарҷон. Ҳар чӣ буд гузашт, гуфтаат, Худо чазояшро дод...

Модар боз чизе меҳост бигӯяд, аммо худдорӣ кард. Ин ҳолати ӯро пай бурда, писар аз нав ба сухан омад:

– Дилатро фаҳмидам, оча. Меҳоҳӣ мо ӯро бубаҳшем, биравему аз он ғарибиҳо ёфта гирем, дуруст?

Модар як он сар бардошт, чеҳрааш гӯё равшан шуд. Бо умедворӣ ба писар зеҳн монд.

– Ман шумоёнро маҷбур намекунам, – давомдор сухан гуфт ӯ, – лекин, ба қавли гузаштаҳоямон, «падарат хук бошад, хук бонӣ кун». Агар имкон даст диҳаду ёфта биёред, ин силаи раҳми мо мешавад.

– Очачони раҳмдилу некандеши ман! Ба хотири ту ман аз пайи ин кор мешавам, фақат як каме бояд сабр кунем. Ҳар гоҳ шиноснома гирифтам, бо ягон кас ба чустучӯ мебароям.

Модар аз шодӣ шукуфт, як дам бо меҳр писарро ба оғӯш гирифт. Дар дили ин суҳбатҳо ногаҳон аз берун садои ошно шунида шуд:

– Ҳусния, духтарам, дар хонай?!

Ҳама баробар аз ҷо хестанд ва аз қафои модар ба пешвози падарбузург шитофтанд. Аз дами дарвоза Некрӯзу Нозия, ки дар ҷомаҳои гарм худро маҳкам печонида буданд, ба дохил мебароманд. Онҳо ба меҳмонӣ меоманд.

ЯКРАВ

Ба сабру бардошти ҳар дуяшон ман қоил!

Ҳамин ки чилланишинӣ эълон ва дари мактабу корхонаҳо баста гардид, шавҳару духтарам аз хурсандӣ кулоҳ ба осмон партофтанд. «Боракаллоҳ, ана ин кори олиҷаноб шуд! – мегуфт додояш бо рӯҳи болида. – Сари вақт ширкатро таътил карданд, Илоҳо, ҳама баду бало зудтар гузашта равад!». Духтарам низ шодмониаширо дар худ намехӯрд: «Чӣ қадар зебо шуд, ба гуфтаи устодамон, хавфи олуда шудан ба ин вируси балои ҷонпаси сар монд. Аз ин пас дар хона нишаста дарс меомӯзем, муаллимон бо телеграмм вазифа медиҳанд. Аз каналҳои телевизион ҳам дарсҳои онлайн мегузаранд»...

Оре, ҳар ду хонашин шуданду дили ман дар хона нағунҷид. Намедонам чӣ чине маро зад, аз субҳ то шом ба ҳузури шавҳару духтарам дар манзил базӯр тоқат мекардам. «Мардаки беғам, рӯз то бегоҳ пушта ба курсӣ часпонда нишастанат нишастан, – ҳар гоҳе ба шавҳари «бекор» назарам меафтад, гулуямро ингор панҷаи гург хафа мекард, – э, аз китобу газит хондан дили ту бечо ҳам намешавад-е!». Сарборӣ ба ин, духтарам низ дар паҳлуяш беғаму бепарво бо қаламу дафтари роёнааш ишқу ҳол мекард: менавишт, мехонд,

тасвир мекашид, соатҳо ба мағзи роёнааш даромада мерафт. Ин шуглу ҳамроҳиашон маро ба марзи дилтангӣ расонд, дар сурате ки қаблан ҳар рӯзи Худо танҳо менишастаму доимо мамнуну сари ҳол будам!

Гоҳе ҳис мекардам, ки ба инсоф меоям: охир, инҳо чигарҳои мананд, чӣ бадӣ дорад агар шабу рӯз бо ҳам бошем? Ба гуфтаи додоҷаш, то гузаштани балоҳои рӯз беҳтар нест ҳама дар хона бимонем? «Эҳ нодон, умр ғанимат, ҳоло ки фурсат дорӣ ту ҳам аз дидору аз меҳрашон сер шав, – чун барк фикрҳои дар сахни хаёл чарақа мезад, – ба дилашон роҳ ёб, хушҳолӣ кун, аз хӯроку шириниҳои аҷоибат бипаз, ба қадри азизонат бирас!». Вале, ин ҳиссиёт ҳамон як оташаки лаҳзаина буду халос. Мани хонашине, ки асло ба берун рӯчӯ намекардам, ҳоло дилтанг шудам. Аз чиллаи нобахангом наздик буд дилам торс қафад, аз пайи наҷот суроғи дугонаҳоямро гирифтаам...

Дунё бо ҳамрозу ҳамдам сафо дорад! Дугонаҳои бовафо бо як ишора дарди бандаро фаҳмиданд. Шинаки навбатиро Гулсара ба уҳда гирифт. Пас аз даҳ-дувоздаҳ рӯзи дар хона мондану саршор шудани косаи сабр ба димоғам ҳавои тоза расид, барои рафтан ба меҳмонӣ омодагӣ дидам. Ох, чӣ кадр лаҳзаҳои рӯхбахше буд он дам! Хурсандиам дар дил намеғунҷид, охир, он лаҳза аз зиндону маҳбусони дамдардаруни он раҳой меёфтам! Аммо...

– Ҳа, ба кучо даррав шудӣ? – ғайри чашмдошт овоз баланд кард додоҷаш аз ҳамон ҷойи нишастии худ. – Ба меҳмонӣ меравӣ?

«Ҳама гуфтугузorro шунидааст, нокас, – шуввӣ дилам рехт, – худро бо китобхонӣ вонамуд карда ба ман гӯш медодааст!». Суоли ӯ чун сӯзани буд, ки пуфаки тоқатамро кафонд.

– Чӣ буд, дастамро мебандӣ, ба поям ишкел мезанӣ? – бо инод⁴² гуфтам ман. – Ҳақ надорам ба меҳмонӣ равам?

Ба наздам омад. Сураташ ба андозае шигифтзада менамуд, ки гумон мекунӣ дар умраш ҳеч гоҳ ин гуна муомиларо надидааст. Чашмони аз

---

⁴² **Инод** – саркашӣ, гарданшахӣ; лачочат

мутолиаи зиёд сурхшудаи ӯ чун пиёла боз ва лабу даҳонаш ба ду қониби ҷоғ мисли кеш таранг шуда буданд. Бо азобе ғазаби худро ба дарун хӯрда гуфт:

– Дар берун карантин, ин ҳама сарусадои пулисҳоро намешунавӣ?

– Ба ман чӣ? – яқравӣ кардам рост ба чашмонаш нигариста. – Аз куруно гурехта дар хона бимирам?

– Ё тавба, ин гап аз кучои қонат баромад? Магар касе зулм мекунад ба ту?

– Ман дар ин зиндонат девона мешавам! Пеши роҳамро нагир, маро гузор ба назди дугонаҳоям равам, то вақти шом бармегардам.

– Ба ҳеч ҷо намеравӣ! – садо баланд кард ӯ, дар ҳоле ки наметавонист чаҳли худро ниғаҳ дорад.

– Меравам!

Ёзиду аз банди дастам гирифт ва дод зад:

– Ба хона даро!

– Не! – бо зарб дастамро кашида, худро аз дар ба берун задам ва ба пушт нигоҳ накарда бо ҳавлу ҳарос аз зинаҳо ба поин давидам.

Вақте ки ба кӯча баромадам, додояш сар аз тиреза нишон дода бо таҳдид гуфт:

– Агар балое ба сарамон биёварӣ, зинда-зинда гӯрат мекунам, ин ҳарфам аз ёдат наравад!

Ман даст афшонда, аз роҳам нагаштам. Бо орзуи дидани ҳамтабақони улфат ҳамонанди мурғи озоде ба сӯйи мақсад бол задам...

Бе муҳобо, баҳори зиндагӣ суҳбати дӯстон аст! Аз ин дару аз он дар хонаи гап метафсаду дилат сард намешавад. Касе аз доми хангома берун наместонад – на арӯсу модаршӯ, на ҳамсояву ҳамхоба, на фалону на бисмадон. Он рӯз гӯё як пуд ғам аз танам рехт, нисфи хангомаро ба шинаки дигар вогузошта, бо хушҳолӣ ва бӯсу канор ҳамдигарро тарк кардем.

Вақте ки ба хона омадам, аллакай ҳама чоро торикӣ фаро гирифта буд. Дарро оҳиста тик-тик задам. Духтарам кушод. Ба дохил по гузошта чанд муддат сари ҷо мех шуда истодам. Аз хаёлам мегузашт, ҳамин ҳоло шавҳари

ошуфта ба пешвозам метозаду ё сарзаниш мекунад, ё муште ба сарам мефарорад. Вале ҳодисае рух надод, фазои чиму ором ва зикзойи манзил дубора маро ба оғӯш гирифт...

Бори аввал дар хонаи хобам шабро танҳо то сахар расонидам. Намедонам барои чӣ, ҳамон шаб хеле мехостам додояш ба наздам ояд, мисли айёми чавонӣ бо меҳр маро ба оғӯшаш гирад, тану чонамро бисояду оташи видоду хуллатро дар вучудам чо кунад. Мижа таҳ накарда то хеле вақт ин лаҳзаро мунтазир мондам, аммо мурод ҳосил нашуд. «Аз ман хафа аст, чун ба суханаш гӯш надодам, мехоҳад қаҳрӣ гардад».

Субҳ аз хоб хеста ба корҳои зиндагӣ андармон шудам. Кор мекардам, вале мисли ҳамеша сабуку сари ҳол набудам, тамоми чонам хаста менамуд, гӯё дасту поям дармон надошт. Пас аз сарфи субҳона дубора ба тоза кардани хона пардохтам. Кам-кам беҳолиам бештар мешуд, ҳатто чизе пеши гулуямро гирифта, ҳолати таҳаввуъро ҳис мекардам. Бо ин ҳол то пешин расидам. Ҳамроҳи духтарам хӯроки нисфирӯзӣ пухтем. Пас аз сарфи наҳор пай бурдам, ки дасту поям чон надорад. Ба хонаи хоб даромада дароз кашидам. Ногаҳон дар ҷойи хоб дарунам шуррӣ гузашт. Давида ба дастшӯйӣ баромадам. Оре, дарунравӣ доштам, мисли зардоб меомад, исҳоли сахте гирифта будам.

Додояш эътиное надошт, духтарам низ дар олами дарсҳои худ фуру рафта, бепарво тамрин мекард. Дарди шикам маро ором нагузошт. Гӯё лӯлае дар дарунам ҳавокашӣ мекард, атрофи шушам месӯхт, ҳалқам хорише дошт, мисли ин ки ба он сие халида меистод. Дилам саҳт бечо шуду парида сари по хестам, ба дастшӯйӣ гузаштам. Ҳарчанд қай кардан мехостам, аммо чизе аз гулу набаромад. Беҳаёл ангушт дар ҳалқ андохтам. Аз чашмони хундамидаам ашки сӯзон баромаду андак зардоби қирмизранг аз даҳон, қариб нафастанг шудам. Базӯр ҳаво аз гулу бароварда, сар бардоштам, ҳалқам хорид, кам-кам сулфидам. Бо мурур нафасгириам мушқил пайдо кард, мекӯшидам аз ин азоб бо сурфаи хушки канда-канда раҳой ёбам...

Он рӯз ҳам ба поён расиду пардаи тираи шом ба ҷойи равшанӣ нишаст. Сари вазнину тани беҳоламо базӯр бардошта ба ошхона гузаштам. Духтарам ба ёрӣ омад. Ҳанӯз ба омода кардани ғизо напардохта дубора сурфаам хурӯҷ кард. Духтарам ҳайратзада пурсид:

– Чӣ гап, оча, дар чиллаи баҳор сармо хӯрдӣ?

– Намедонам, тамоми чонам дард дорад, – дар ҳоле ки аз нав дар худ таҳаввуъу дилбечойиро ҳис мекардам, гуфтам ман, – аз димоғам гирифта то шушу чигарам месӯзаду мехорад, назорати баданам аз даст рафтааст.

– Ҳоло ист, ман илоҷашро меёбам, – чашмони духтарам барқ заданд, давида ба балкон гузашту як бандча ҳазориспандро ба рӯ гирифт, – ҳоло дуд мекунем, ҳама микроб мемирад!

Бо ин ҳол кашол-кашол хӯроки шомро пухта ба дастархон кашидам. Хеле гурусна будам, мехостам як олам ғизо бихӯрам, лекин пушти суфра нишастаму ҳеч коре аз дастам наомад. Танҳо як чумча аз таом хӯрдм, бемаза буд – на бӯе дошту на маза. Ҳарчанд шикам танбӯр менавохт, иштиҳо ғайб зад. Базӯр ду-се тикка нон фурӯ бурда, як пиёла чой нӯшидам ва хастаю беҳол ба ҷойи хоб гузаштам.

Дунё чӣ имтиҳонҳоеро ба сари одам намеоварад! Гӯё кӯҳи оташи Халилуллоҳ буд, ки маро дар коми худ фурӯ мебурд. Аз ғояти сӯзу гудози беохир парида аз ҷо хестам. Ингор тамоми баданам месӯхт, пешониам рӯяи танӯрро мемонд. Бо шиддати табу ҳарорати баланд тамоми вучудам меларзид, хир-хир базӯр нафас мекашидам, дар гӯшҳоям виз-визи муттасил хона мекард. Дар торикии нисфи шаб ба девору дар такакунон, по ёзонида то ҷойи хоби додояш омадам. Ҳамин ки малофаи болояшро кашида даст ба китфаш бурдам, часта хесту сари ҷо нишаст. Ман дигар ҳоли гапзанӣ надоштам, аз ғояти ларзиш лаб ба лабам намерасид, худамро гум кардам...

Илоҳо, хушк шавад решаи якравӣ, дар рӯзи равшан корашро кард! Гапнодарой бароям гарон тамом шуд. Набуда монад он нишасту гапи дугонаҳо, бо пойи худ рафтаму бо оташи бало баргаштам. Аблаҳию

кавданиам маро бистарӣ карду беҳуш! Намедонам чӣ қадр дар дунёи тахалхулию⁴³ рангоранг сабуку берӯҳ мегаштам, яке ба ҳуш омадам, чашмҳоямро кушода худро дар хонаи бузурге дидам. Рӯ ба рӯям аз сақфи хона чандин чароғак милтас мезаданд. Ба суратам василаи танаффус ва ба ангуштонун сари дилам низ чандин оҳанаку дастгоҳак зада буданд. Дар назди тахтхобам ва дуртар аз он одамҳое саросар сафедпӯш бо дасткашу дамабандҳо давуғеч доштанд. Яке аз онҳо дида боз кардани маро дид магар, ба пешам омад ва пурсид:

– Ба худ омадӣ? Садои маро мешунавӣ?

Ман «оре» гуфтани будам, аммо ҳис накардам, ки забону даҳонам мечунбад ё не. Парастор ба суханаш афзуд:

– Аз марг баргаштӣ, хоҳар, акнун зиндагӣ мекунӣ. Баданат ба худ омад.

Ман суханҳои ӯро мешунидам, аммо ёрои гап задан надоштам. Хеле мехостаам аз ӯ бипурсам, ки ба ман чӣ шуд, чанд муддат беҳуш хобидаам, бемориам чӣ аст, барои чӣ асири ин ҳама дастгоҳу резинҳо ҳастам... Хушбахтона, парастор фикрҳоямро аз дидаҳои нигаронам хонд магар, сӯзану шишаи доруи қатраии болои сарамро ба мизон оварда, бо нармӣ ба ман шарҳи ҳол кард:

– Ту ро дар ҳолати бухронӣ ба дармонгоҳ расониданд. Дамои баданат чилро зер мекард, хишшоки қафаси синаат возеҳ шунида мешуд, аз нафасгирӣ афтада будӣ. Озмоишҳо нишон доданд, ки вирусӣ куруно қисматҳои болоию поёнии роҳҳои нафас ва ҳатто кисаҳои ҳаворо олуа кардааст, роҳҳои ҳавогузар варам дошт. Бо ин ҳол, ба ту сари вақт расидем, ҳоло ба худ омадӣ, вале бадии кор дар ин, ки вирус ба наздиконат ҳам сироят кардааст...

Ин чо сухани парастор чун теге диламро сӯроҳ кард. Бо талвоса дар чойи хоб такон хӯрд. Парастор китфҳоямро зер карда, бо изтироб гуфт:

---

⁴³ Тахалхул – чудо шудани чузъҳо ва зарроти ҳисмӣ аз ҳам, пӯкӣ

– Ором бош, хоҳар, сӯзандоруҳо дармераванд. Пас аз як ҳафта базӯр ба худ омадӣ, ҳама саъю талошамонро ба бод надех! Бубин, духтару шавҳарат низ дар зери дастгоҳанд, ба онҳо низ пайваста дору тазриқ мекунем, чойи хавотир нест.

Гӯиё хун ба майнаам зад, сарам гич шуду чашмонам сиёҳӣ рафт...

«Чиз-з» сӯхтани пӯсти дастамро хис кардам. Парастор ба вариди⁴⁴ борик доруи мусаккин мефиристонд. Дар ҳубобҳои тирафои хаёл чошу пареш воқеаҳои пешин зинда шуданд. Ба дидаҳои ошуфтаи шавҳарам тоб наоварда, бо ҳисси изову пушаймонӣ чашмонамро пӯшидам. Нидое аз мағзи ҷонам ҷӯш зад: «Худоё, савганд ба иззатат, барои гуноҳонам ҷуз ту омурзгор⁴⁵ намеёбам, бо хори тамом ба даргоҳат рӯй меоварам, тавба кардам, бо бузургиат азизонамро аз ин бало наҷот деҳу маро аз насими рӯҳафзои бахшиш ва омурзишат маҳрум нагардон!».

МОДАРАМО ДИГАР НАЁФТАМ

(лавҳа)

Агар гӯям, ки нисфи умрам дар роҳ гузашт, шояд хато бошад, зеро ин нисфи умрро дар мусофирӣ гузарондаам. Бешак, ҳама дар ин дунё мусофирем, вале бо тақозои сарнавишт ба қўи мусофирӣ афтидан чизи дигар. Ман берун аз манзили падар, дур аз ватани бобой маскан гузидаам ва ноилоҷ шабу рӯз ранчи хичрону фироқ мекашам. Ин ранҷ дарди пазмонӣ аст: муштоқӣ ба дидори модар, ки шабу рӯз дар интизори чигарбанди худ роҳ мепояд; орзуи дидани ёру дӯсти ҷавонӣ, ки барои ҳамрозу ҳаммаслаки худ суфраи суҳбатҳои ширин меорояд; умеди расидан ба табиати бихиштосо, ки сари ҳар қадам бо чеҳраи ноз истиғно мекунад ва бо роиҳаи дилангези худ фараҳу ҳаловат мебахшад.

⁴⁴ **Варид** – сиёҳраг, вена

⁴⁵ **Омурзгор** – бахшоянда, афвкунанда

Ба ҳар навъе, ки хоҳем, зиндагӣ мегузарад ва ҳар манзили гузидаи мо бароямон ватан аст, аммо зодгоҳ талъату накҳати дигар дорад. Намедонам, шояд оҳанрабоест, ки тамоми торҳои мағзу вучуди моро ба худ ҷазб мекунад, шояд баҳри беохири рӯҳониест, ки хушу ҳавоси моро дар худ фурӯ мебарад. Ман зуд-зуд ихтиёр аз даст медиҳам ва беихтиёр роҳи зодгоҳ, роҳи деҳаро пеш мегирам ва ба хотири рафъи хумору кадом як ташнагие дар талош меафтам...

Ин дафъа ҳолам гирифта аст. Ман қадамҳои вазнин дар ҷодаҳои саҳти деҳа мебардорам. Ёрои ҳарф задан, ҳатто сар боло кардан надорам. Ҳар қадар ба хонаи падарӣ наздик мешавам, дилам бештар ба ҳавл меояд, нобаҳангом бугзе гулуямро мегирад, мадори дасту поям мекоҳад. Ба сӯйи арзак – суфачаи сангине, ки болотар аз хонаамон аст, хира мешавам, аммо касеро намебинам. Дигар он пайкари рӯҳбахше, ки ҳамеша маро он ҷо истиқбол мекард, ба назар намерасад. Ҳалқаи дарвозаро боз мекунам, ҳавлии ҳолӣ ва орому сокит қалбамро мефишорад. Беихтиёр садо мебарорам: «Оча!». Мехостам акси садо шунавам: «Ҷони оча!». Ҳайҳот, на овозе, на акси садое. Худамро бо беҳудӣ аз дар ба дохил мезанам. Дар пойгаҳ ҳамон пӯстаки зерипойӣ, дар фарши хона ҳамон қоили дастбофти равонакӣ, ба рӯйи девор ҳамон сӯзани пурнақшунигори дастдӯз овезон... Ҳама нишона ҳаст, аммо ҳудаш нест. Ёро дигар намеёбам, чояш холист.

Рагу пайи поҳоям суст шуда, дузону нишаста мондам ва сар дар гиребон фурӯ рафтам. Модарам бо чехраи гарм ва ба ҳар ҳолат дар пеши назар чилвагар шуд: миёнашро бо рӯмоле баста буд ва як даста хезуми хушк ба сар гузошта меомад; дар чуқурчае, ки қолиби танӯр буд, истода, аз гили бо бузмӯй пухташуда танӯр месохт; бо шонаву мокую дастак калобаҳои рангбарангро дар тору пуд кашада гилем мебофт; рухсораш лолагун буду аз танӯри тафсида нонҳои хушбӯйи башир меканд; доиразанон бо мақомҳои дилнишину гуворо суруд мехонд... Дарвоқеъ, ӯ аз ҷумлаи беҳтарин

гўяндагони халқӣ буд ва таронаҳояш равшану возеҳ дар пушти гўш садо
медиханд:

Кас куча бурод сарҳатакаш дуру дароз,
Ҳар се хухарон шинем ба мӯҳои дароз.
Ҳар се хухарон бозӣ куним меарзад,
Кокул ба миёни борикам меларзад.

***

Додарам аз Каттақурғон ханд-хандон омадас,
Уштуронаш дар қатору саллавайрон омадас...
Уштуронаш дар қатору саллавайрон, додарам,
Дар даруни чураҳош як даста райҳон, додарам.

***

Эй оча, назан, накуб, ман беморам,
Ман кабки рамида дар таги деворам...

***

Бом ба бом ча(р)х мезанам нарвон кати, нарвон кати,
Аз дари гур медаром армон кати, армон кати.

***

Мурдани ман маълуму кай мурданам маълум нест,
Як кафанро бурдану нобурданам маълум нест.

***

Дар ғарибӣ нола кардам, ҳеч кас ёдам накард,

Дар қафас чон додаму як мард озодам накард.

Танҳой ҳузновар аст, гӯё бори гароне ба дӯшам ниҳодаанд, бо миёни дуқат ёрои сар бардоштан надорам. Фарқи андӯҳу ҳоли гирифта ҳис кардам ба рӯйи шонаҳоям дасти мулоиме нишаст ва чакраи оби доғ пушти гарданахро сӯзонд. Сар гардондаму дар канори худ хоҳарҷонам – ягона хоҳарамро, ки нишона аз очаам буд, дидам. Ў ба ғуссаи ман шарик шуда оби дида мерехт. Хоҳарамро ба ҷойи модар дарёфта дар канор гирифтам. Пай бурдам, ки ҳар ду чон дар як қолабему месазад боз ҳам бо дили гарм ба зиндагӣ умед баст...

Ҳанӯз пардаи шом наафтада, он рӯз ба пушта, ба сари хоки модарам рафтам. Ў дар хонаи охиру абадии худ оромӣ хомӯш мехобид. Қабрашро тавоф кардам, аз сураҳои Калом хондам. Санги мазор аз чинси мрамор буду мураббаи баланд ва дар рӯяш пас аз дуруд ба Худою исми модар, бо ҳуруфи зебо ин байти Шайх Саъдӣ низ ҳақ шуда буд, ки фикр мекунам, беҳтарин ва мучазтарин байти шеърӣ дар васфи зан-модар аст:

*Зани хубу фармонбари порсо,
Кунад марди дарवेशро подшо!*

Валлоҳу аълам бис-саваб.

Таҳти рукни «Поси хотир»

Шодравон Ҷамоли Орзумурод агар се моҳи дигар мезист, синни шастро нур мекарду бознишаста мешуд. Сад афсӯс, ки ин марди олиҳиммат, зодаи шарафманди деҳаи Эҷи бостонӣ, дӯстдори миллату миҳан аз пайи садамаи худрав ба марги муфочо рӯ ба рӯ гардид ва ногоҳ,

*ҳама наздикону дӯстону ошноёни худро дар зафлату шигифти бепоён
гузошта, ба дунёи охираат реҳлат намуд...*

ОРЗУҲОИ НИМАРОҲ

(новелла)

– Додарат наомад, Чамолчон?

– ...

– Чаро ин қадар дер кард? Охир, гуфта будӣ, вақти хазонрезӣ меояд. Бубин, дар шохи дарахтон барг намондааст, рӯйи ҳавлиат ҳам заб-зард... Аз Комилҷонам бошад, ханӯз дараке нест...

Чамол гӯшу ҳуш ба модар, коғазҳои ҳисобдориро ҳам карда дар пӯшаи тугмадор андохт ва дар ҳоле ки намедонист ин дафъа пазмони модарро аз ҷӣ роҳе пасанда кунад, боди ғусса ба дарун кашид. Бо нӯги ангуштон пешониашро молида, аз ҷойи нишаст, ки поҳояшро ҳам карда дар пойғаҳи хона чорзону мезад, ба модар рӯ гардонд. Аз шишаи мучаллои тиреза як даста нури хуршед оташгуна ба дарун меборид. Ин мавҷи нур дар роҳи нуфузи худ ба як қабза мӯйи парешони модар, ки сап-сафед буду аз чакаки рӯ ба поин мешорид, бархӯрда, ранги нукрай мегирифт ва чеҳраи пур аз ожанги аз боду борони зиёд обхӯрдаи сиёҳтобро ҷилои симин мебахшид. Чашмони нимапӯши модар ба берун хира шуда, аз торикии хаёл ба сӯйи нишемангоҳи пайки тоза роҳ мечуст. Қисми наҳифи худро ба лабаи тиреза часпонида менишаст, аз пайи бедармонии пою дастони кашола ёрои ҳаракат надошт.

Чамол аз ҷо хест. Ба назди модар омада зич дар канораш нишаст, бо муҳаббат панҷа бар китфи ӯ гузошта ба бағал зер кард ва базӯр лаб ба сухан кушод:

– Меояд, оча... – гӯё хоре дар гулуяш халид, чеҳраи башшоши додари чавонмарг дар сафҳаи хаёл падид омад, бо пушти даст оби дидаи ба гунаҳояш таровидаро пок кард.

– Ту ҳам меравӣ, ҳеч кадомат ба ман коре надоред, – модар ба берун дида дӯхта менишаст, намехост аз баргу хазони заррин чашм бардорад, – аз дасти шумоён умрам хазон шуд.

– Ин хел нагӯ, оча, ман ҳамеша дар канорат ҳастам, ба ҳеч кучо намеравам! – бо вучуди он ки модар як сари мӯ аксуламале ба суханҳояш нишон намедод, Чамол гапзанон аз дӯшу сару гардани ӯ бо хумор бӯ кашида, ноилоҷ сари по хест ва барои расидан ба корҳояш хонаро тарк кард...

Чамол бо духтари хурдиаш ба маркази ноҳия – шаҳри Нурато рафтани буд, мебоист пули донишгоҳи ӯро ҳавола кунад, вале ёди деҳа, тавофи хокчойи бародари чавонмарг ба ҳушу зеҳнаш чира шуд. Чун фаҳмид духтари омӯзгораш ҳанӯз аз мактаб наомадааст, дасти фармонро аз шаҳраки Авлиё ба чониби зодгоҳ тофт.

Худрав бо суръат ба пеш медавид. Дар моварои гӯш «гув-в-в» садои якмароми он менишаст. Чамол озод аз чамбараки фармон дошта, дасти хаёл перомуни духтараки асалаш гузошт. Рухсори гарму табассумҳои меҳрогини ӯ ба дилаш фараҳ бахшид, аз дил гузаронд: «Эҳ, Худочон, чӣ қадар меҳрубону карим ҳастӣ! Асалакам аз пайи бародари худ рафт, бо бакалавр қонёе нашуда омӯзиши олиро низ пай гирифт. Магар осон аст донишҷӯии донишгоҳи Сингапур шудан?!». Оре, бародараш низ Донишгоҳи иқтисоди ҷаҳонӣ ва дипломатияро хатм карда, омӯзиши олиро дар Малайзия фаро гирифта буд. Ҳоло дар Аморот машғули кор аст. Ҳамин дишаб аз тариқи интернет ҳамсуҳбат шуданд. «Чалолҷон, биё писарам, ҳамин қадар таҷриба чамъ кардӣ бас. Имсол бознишаста мешавам, ҳама соҳибкориро ба ту месупорам, ин тарафашро худат бин», гуфта буд ӯ. Вале, посухи писар аз он ки «меравам» гӯяду хурсанд кунад, бештар дилхушкунанда буд: «Додочон, метавонед маро табрик кунед, бароятон хабари хуш дорам! Имрӯз маро ба унвони мудирӣ намояндагии ширкатамон дар Ал-Айн таъйин карданд. Мудириятро ҳам нағзакак ёд гирам, Худо хоҳад, ба наздатон бармегардам». Чамол нафаси роҳат кашид. Бо ҳисси ин, ки боғи муҳаббаташ меваҳои ширину ширадор ба

бор овардааст, дар худ болид. Шишаи чапро поинтар фаровард. Вазиши ҳавои сарди мулоим ба ҳаловати вучуди ӯ афзуд.

Худрав аз як сӯ дашти бепоёни хушку холӣ ва аз ҷониби дигар доманаҳои кӯҳии сарсарӣ пур аз сангро дар пушт гузошта бо суръат ба пеш медавид. Ана, аз самти рост деҳаи нозанини Сойхурд намудор шуд. Ба назар мерасид, нозу намои дилфиреби он ҳоло костааст, аз дасти фасли ҳазонрез боғоти сарсабзаш хушку сиёҳгунаву урён шудаанд. Танҳо он чӣ ҳусни деҳаро медарорад, чошу пареш хонаҳои деҳотиён аст, ки бо вучуди дурдастӣ аз шаҳрҳои обод дару дарвозаю бомҳои худро бо диди хос ва намоҳои ҳарранг оро додаанд. Ҷамол нигоҳе тӯлонӣ ба ин деҳаи дӯстдоштааш андохту яке аз надоштани нишоти баҳоронаи он дилтанг шуд. Дубора дида ба роҳ дӯхт, хаёлаш ба хотирот панҷа зад. Дар пеши назар симои андӯхгини духтари бузургаш паид омад. «Дилбанди озордидаам, – зери лаб пичиррос зад ӯ, – асло ғам махӯр, ман туро аз дасти ҳар гуна дарду ранҷ начот медиҳам! Ҳама хушиҳои зиндагиат ҳанӯз дар пеш аст...». Аз як сӯ, номуросоиҳои оилавӣ ва аз ҷониби дигар, бетобии духтари калониаш Ҷамолро ба гирдоби хаёл афканд...

Худрав суръати худро камкунон то ҳамгашти калон омаду ба самти рост, ба сӯи Эҷ печид. Садои гардонааш баландтар шуд, чун ба баландӣ мебаромад, бо «ухҳок»-и бештар зӯр мезад ба тезии худ биафзояд. Дар пешорӯи Ҷамол чамоли коҳидаи зодгоҳаш бо ҳусни афсурдаи тирамоҳӣ намудор гардид. Бо ҳама коҳидагӣ ин зодбуми кӯхнапӯш барояш бениҳоят азиз аст, ҳар як пайроҳааш, роҳҳои хокбодию мумфаршнашудааш, чашмаҳои камобу доманакӯҳҳои урёнаш, ҳар як инсони содаи дидадарояш бо узри тихидастию дасткушодӣ муқаррам аст. Дар ҳоле ки додарро пазмон шудани модар ҳар як тору пайи пайкарашро ба раъша оварда буд ва аз субҳ инҷониб дар дили худ пӯкиеро ҳис мекард, хост ҳарчи зуд ба қабристони деҳа расад. Аз гузари Пиритурк гузашт, фарози роҳи Тепилелокро⁴⁶ низ паси сар кард ва

---

⁴⁶ **Тепилелок** – Теппаи Лӯла; номи гузар

ҳамзамон бо дида шудани пештоқи нақшинеи гӯристон суръати мошинро коҳиш доду аз роҳи дастрасӣ бағал-бағали ҳифози симин ба самти хокчойи авлод сарболо шуд.

Гузари хомӯшон... Гӯиё паша пар намезанад, вале насими форама аз дараи бағалдасти пушта сару рӯро молиш дода мегузашт. Хӯша-хӯша алафҳои ёбой ва аҳёнан баргу шоҳаҳои ниҳолони бодомии сабзондаи Аҳмадбобо бо ноз алвонҷ мехӯранд. «Ассалому алайкум, ё аҳлал-кубури», дар дил хонд Чамол ва наистода то назди хокчойи авлод омад. Як дам сари ҷо рост истода, бо нигоҳи сатҳӣ деворҳои пасти мустатилӣ ва сангҳои сари гӯрҳоро аз мадди назар гузаронд. Ба маҳзи дидани девору санги навтарин ба он ҷониб шитофт, катибаи лавҳи ёдгорӣ ба дидааш тофт, ки гӯё хуни дилу ашки азизон ба рӯйи санги хоро рехта, ба унвони рози ниҳон ҳақ шуда буд. Дилаш таҳ хӯрд, таҳи миҷгонҳояш лиқ-лиқи оби дида шуд, овозашро ба дарун хӯрда, рӯ-рӯйи девораки қабрро бо кафи даст палмосида баромад. Чанд дона сангчаю хасу хори ба назар изофӣ намударо ҷамъ карда аз рӯйи гӯр ба замин андохт ва пушт ба қибла дар канори лавҳи ёдгорӣ нишаст. Бо садои каме ларзон, овоз бароварда сураи «Фотиҳа», чанд ояти сураи «Мулк»-ро хонд, савоби оятҳои раббониро ба арвоҳи ҷамиъи гузаштагон ҳавола кард ва бо имон ба Офаридгор даст аз рӯйи сураташ кашид. Худро каме осуда дида, дубора ба лавҳи ёдгории додар рӯ овард, дар хаёл бо ӯ ба гуфтугӯ даромад: «Додарҷонакам, рӯҳат шод бод, даргузашти туро ба модарам гуфтаам, вале ҳанӯз ки ҳанӯз намехоҳад ба ин хостаи Парвардигор тан диҳад. Имрӯз ҳам туро ёд кард, ба роҳат нигарон аст, ман бошам лолу бечора мондаам, чӣ гӯям ба ӯ? Додарҷони мусофирам, аз пайи ризку рӯзӣ ба як гӯшаи дури олам рафтӣ, ҳамон, аз хона баромаданатро оча медонаду халос, ҳанӯз ҳам чашм ба роҳи рафтаат аст. Бо ёди дидори ту дилаш хунобу дидагонаш хира шудаанд, ҳеч дармоне на дар дасту пояш дораду на дар камари ноустуворааш. Додараки ҷавонмаргам, Худо мағфират кунад, имрӯз ҳам азмам бар ин аст, ки дубора рехлати туро ба очачон бозгӯй кунам, дигар таҳаммули интизориҳои ӯро

надорам, сахт метарсам, ки рӯҳаш коставу равонаш холӣ гардад. Маро бубахш, ором бихоб, азизам...».

Бо тавофи хокҷойи рафтагон Ҷамол сабук шуд гӯё, аммо ҳамин ки аз дарвозаи хурдаки қабристон пой ба берун мениҳод, дар вучуди хеш дилвопасиеро хис кард. «Эҳ Худочон, худат дар паноҳат ниғаҳ дор», беихтиёр аз мағзи дил овоз баровард ӯ. Бо як ҷаҳиш ба мошин нишаст ва аз роҳи омадааш ба поин сарозер шуд. Ба роҳ афтиду яке хушдори додарарӯс ба хотираш зад, ки чанд рӯз пеш гуфта буд: «Анору беҳиҳоям тамом мешавад, тезтар омада баред, додӣ. Нашавад, ки фардо намонаду «ман бенасиб мондам» гӯён маро айбдор кунед?!». Ҷилави моширо дар роҳи пур аз дастандоз ба самти болооб гардонд.

Дар ҳоле ки мошин ба пеш меҳазид, хаёли Ҷамол побанди майдони бозии бачаҳо шуд, ки шавқуну ҳаёҳуи бозингарон ҳатто аз он бари сой ба гӯш мерасид. «То Наврӯзи нав бароятон варзишгоҳи нав месозам, – аз қирраи чашм футболбозонро тамошокунон дар дил ба сухан омад ӯ, – бошад ки, аз соҳибқориам ин тухфае барои ҳамдеҳагонам гардад! Майдони бозиро тахту ҳамвор карда, ба сатҳаш регу шағал мекашам ва рӯяшро бо рӯкаши сабзи футболӣ мепӯшонам. Дар самти рост барои тамошобинҳо рад-рад нишастгоҳҳо шинонда соябон ҳам дуруст мекунам. Албатта, гирдогирд, чор атрофашро бо тавораи баланди тӯрӣ мебандам...». Аз канори чашмаи Дарифечак ки мегузашт, чанд кас ба сӯяш даст бардоштанд, ӯ низ ба маънии алейк бо лабханд сар ҳам кард. Як зани солманд ба тори сар як сатл ва дар канори ӯ арӯсаи буд, зоҳиран, ду сатл дар даст об бардошта мерафтанд. Ҳар ду вайро дида дар лаби роҳ истоданд, бо изҳори сипос ба онҳо низ лабханд зада гузашта рафт.

Аҷаб падарарӯси олиҷанобе дошт Ҷамол! Бар замми он, ки муҳандиси аршади колхоз буду ӯро дар тамоми ноҳияву вилоят ҳамчун коршиноси ҳирфай мешинохтанд, ӯ бо ҳазлу мутоибаҳои дилнишин доди суханро медод. Нишасту маърақаҳо аз лутфи шакарафшонихояш бонишоту тарабангез

мегузашт. Гузашта аз ин, деҳқонӣ чону дилаш буд! Дар миёни боғбонҳои асили чашмикордони кӯхпоя ӯро низ бо ангушт мешумурданд. Ҳоло Чамол дар боғчаи ба мерос гузоштаи падарарӯс, ки дастикам ҳар фасли сол аз неъматҳои кишоварзӣ холи намегашт, қадамзанон рӯҳи тоза гирифт. Додарарӯси ширинкор аз ӯ қафо намонда, бо меҳр шоҳаҳои мевадорро сила мекард, аз таърифи анору беҳиҳои боғ даҳонаш доғ мешуд. Чамол дидаравон ба васфу ситоиши ӯ афзуда гуфт:

– Аз пухтан пӯсти ин анорҳои бечора чок шудааст!

– Чок шудан фақат пухтан нест, додӣ, – ҳамоно риштаи суханро ба даст гирифт додарарӯс ва ёзида як дона анорро канду аз маҳалли чокии пӯст ду қоқ кард, – шумо аввал ин донаҳои марворидиро бихӯред, баъд мефаҳмед дар зери пӯстҳои чок боз чӣ лаззате пинҳон аст, бифармоед!

Рӯ ба рӯи Чамол сиёҳдонаҳои мучалло лаҳчасон рӯ боз карданд, беихтиёр аз даҳонаш об омад. Ин оби мазаро ба халқ фурӯ бурда, андешаманд ба сухан пардохт:

– Додоят мегуфтанд, анор ёкути бихишт аст. Таъми майхушу маласӣ⁴⁷ ва обдории он таку беҳамтост, дар устураҳои пешин онро мазҳари фаровонӣ ва борварӣ ва ҳатто муқаддас мехондаанд!

Додарарӯс ҳарфҳои ӯро тасдиқунон як халтачаро бо анор пур кард ва ба самти дарахтҳои пурбори беҳӣ роҳ пеш гирифт. Ӯ дар назди нахустин дарахт таваккуф намуда, як шоҳаи пурбори онро, ки шояд ҳашт-даҳ адад мева дошт, ба поён ҳам кард ва гуфт:

– Гумон накунед ин меваҳо рангпаридаву хокианд! Бонурии беҳии бечора аз дасти ин пурзу патҳое аст, ки вайро пӯшондааст, – додарарӯс ду дона беҳиро охиста аз муғча чудо кард ва якеро ба дасти Чамол дода, дигареро худаш бо лабаи доман пок кард. Ҳамоно дар кафи дасташ гӯё як хафчаи⁴⁸ зар чило дод.

---

⁴⁷ **Маласӣ (малас)** – туршу ширин (таъм)

⁴⁸ **Хафча** – шӯша, тикка

– Баҳ, баҳ! – дубора оби даҳон фуру бурда ба завқ омад Чамол ва рӯмолчаашро аз киса берун кашида беҳии дасташро пок кард. – Ин боғи шумоҳо як гӯшаи бихиштист, додар, ҳар кӣ ин меваҳоро таматтуъ кунад, бегумон, ба фирдавси барин меравад!

– Бихӯред, додӣ, натарсед, шах намекунад, беҳии обдор аст, таъми асал дорад, – бо ин муҳобо додарарӯс ба пур кардани халтачаи дигар пардохт...

Чамол аз зиёрати боғу дари падарарӯс ҳаз бурд, дар ниҳояти хушҳолӣ бо додарарӯс, ки бо меҳр халтачаҳои анору беҳӣ ва чанд дона кадуро дар сандуқи ақаб андохта монд, хайрухуш карду ба паси фармон нишаст. Садои худрав дигар кам буд, чун аз гузари Болойбоғ ба самти поёни деҳа сарозер мерафт, азияти гардонай надошт. Чодаи пур аз печу хамаи мошингард аз самти чап ба доманаҳои кӯҳии сангпӯш ва аз ҷониби рост саросар ба нишеби тезе, ки дар поён ба хонаю кулбаҳои шиферпӯшу пуштибоми гилӣ ва боғоти сокинони деҳа мерасид, часпида, роҳравии худравро мушкил месохт. Ба хусус, дар баъзе ҳамгаштҳои махуф ронанда маҷбур мешуд каме худравро ниғаҳ дораду ба пеш тавачҷух кунад ва гӯш диҳад, ки рӯ ба рӯ мошин ё қолаи дигар меояд ё не. Бо ин ҳол, чодаи шинос Чамолро нигарон намесохт, балки дар ин лаҳза санглохию дастандозҳои зиёдаш ўро нороҳат кард. Бо ин эҳсос рафтарафон оғуштаи хаёл шуд: «Аз пайи варзишгоҳ тарҳи дигарам навсозии ҳамин чодаи деҳаам хоҳад шуд. То ин ҷо, ки расидам, аз Худо меҳоҳам, сармоияи ғун кардам барои аҳли зодгоҳам харҷ гардад. Аз даҳана то Болойбоғ як фарсах бештар нест, душвор ҳам бошад, софу суф мекунонам, асфалт мерезам. Эҳ Чамол, ҳар гоҳ ба ҳамин ниятҳоят расидӣ, ту хушбахтӣ, беармон аз ин дунё рахт мебандӣ! Парвардигоро, аҳли азизи зодгоҳамро дар амонат ниғаҳ дор!». Худрав гӯё илтиҷоҳои сохибашро мешунид, беовоз, ба дуруштию ноҳамвориҳои роҳ гардан ҳам карда, гоҳе сусту гоҳе тезтар якмаром чарх медавонд...

Вақте ки дасти фармони худрав дар даҳанаи деҳа аз сари шоҳроҳ ба самти Авлиё печид, роҳи мумфарши софу паҳн дар назари Чамол чун тасмаи

беохир намудор шуд. Аз даричаи бағал ҳавои матбӯи поизиро то мағзи чон нафасгирон худро хеле сабук ҳис кард, мисли ин ки чун мурғи озодболе андар самои беғубор пар мезад. Ӯ бо як чашмандозӣ дашту сахрои бепоёнро бар рӯйи шабакияи дидагонаш мутаҷассим дид ва беихтиёр аз он, ки дар соҳибияти ин қитъазамини бекарон ширкати бузурги чорводориашон сахмгузор асту ӯ ба ҳисобу китоби ин ширкат раёсат мекунад, аз қаъри дилаш ҳисси ифтихор тугён зад. Ба хотир овард, боре раиси ширкат Ҳазратҷон бо эътимод ба ӯ гуфта буд: «Дуруст, ки раҳбар манам, Ҷамолака, аммо фаромӯш накунед, ҳама мудирият ба уҳдаи шумост ва кори банда низ фақат пуштибонӣ аз шумо». «Аммо...». «Ҷойи аммо нест, – сухан аз даҳонаш гирифта буд раис, – шумо шогирди ҳисобдори маъруф Мустафои Раҳим, аз дастпарварони қаҳрамони меҳнат Зайниддини Амониддин ҳастед ва бо он ҳама донишу таҷрибае, ки андӯхтаед, ҳама корро роҳат тартибу сомон мебахшед. Ман дар ин ширкат танҳо ба шумо бовар дораму така мекунам!» Ин эътимоди сарвар буд, ки чандин сол боз худаш дар нишасту чаласаҳои ноҳияву вилоят ва анҷуманҳои ҷумҳурий ширкат меварзад, ба унвони намояндаи мардумӣ борҳо аз пайи ҳалли мушкилоту муаммоҳо дил сӯхтаву пой давондааст. Беихтиёр суҳбати охираш бо Ҳазратҷон дар хусуси бузҳои Оренбург ба хотираш зад. «Аз буз кӣ вафо дидааст, ки мо бинем, – пешниҳоди ӯро шунида ба тааҷҷуб омада буд сарвар, – харчи овардан ҳаст, ниғаҳбонӣ, баъд, оё ба шароити мо мутобиқат мекунад он чинси шайтон?» «Шумо ба ин фақири худ бовар кунеду иҷоза диҳед шуд, раис, – дар посух изҳор дошт ӯ, – он шайтоне, ки мегӯед, пеш аз ҳама бо тибити худ доди шуҳрат додааст! Касе нест, ки рӯмолҳои пуҳи русиро надонад, сарбанде, ки ҳанӯз аз охири асри нуздаҳ дастраси мардум гаштааст. Тибити бузҳои насли Оренбург бениҳоят нарму нозук ва кӯтоҳ аст, истиқомату таниши воло дорад, бо якрангиаш фарқ мекунад. Маҳсули бениҳоят гаронқимат аст, агар бовар кунед, арзиши тиллоро дорад!». Раис шир фароварда пурсида буд: «Ҳар як буз чӣ қадар тибит медиҳад, ки шефтааш шудаед, медонед, барои суд

гирифтан чанд сар бояд биёрем?». Дар воқеъ, ӯ бо огоҳие, ки аз ин чинси чорпо дошт ва бо тамоми вучуд мехост ба нияташ бирасад, дар идомаи суханаш афзуда буд: «Ҳар як буз то сесаду ҳаштод грам тибит медиҳад ва то се-чорсолагӣ маҳсулдиҳиаш торафт меафзояд. Ғайр аз ин, бузҳои оренбургӣ пашму шири зиёд доранд, гӯшташон бомаза аст. Дар канори ин ҳама рамаҳои гӯсфанд барои парвои онҳо низ бошишгоҳ дуруст мекунем. Дар оғози кор ҳадди ақал ҳазор сар биёрем, корамон хуб роҳ меафтад...». Эҳ, Ҳазратҷон! Ман чокари шумоам! Аз пайи эътимоду дастёриҳоятон инак ҳазору чаҳорсаду ҳаҷдаҳ сар дар роҳ аст. Худо хоҳад, дар канори пӯсту пашмҳои қароқӯлӣ бо тибити бузҳоямон низ ном мебароред, ман ба ин қавл медиҳам!...

Ногаҳон аз пешорӯи Чамол калхоте башаст pariда гузашт. Хаёлаш парешон шуд. Аз пайи калхот нигоҳе дурудароз ба осмони обиранг афканд. Қо-қо тӯдаҳои абр ранги оби фалакро сапедгун сохта, бо суръат ба муқобили ҳаракати худрав роҳ мепаймуданд. Офтоби заррин аз пешони мезад, ҳарчи ба Авлиё наздик мешуд, чеҳраи нурпоши хуршед бештар пеши чашмо мегирифт. Бо ин чило роҳи васеи мумфарш ялтирос мезад, гӯё рӯди обе буду худрави ба ҳарос омада рӯ-рӯи он лапида шино мекард. Чамол ин ҳолати табиатро чандин бор мушоҳида карда буд. Бо гузаштани вақти аср офтоб дуруст дар уфуқи паси Авлиё камин мегирифт ва лашкари беҳисоби анвори худро то дами шом бераҳмона рӯ ба рӯи роҳиёни бечора ба ҳамла меандохт. Ин бор туъмаи ин ҳамла Чамолу худрави беабони ӯ гашта буданд. Соябони пешониро поин кард, бефоида. Шуои чашмгир гӯё аз сатҳи ҷода ба дида мезад. Ҳамин ки пай бурд роҳу бераҳа ба назараш яке метобад, суръати худравро коҳиш дод. Дар ин лаҳза мошини бории бадҳайбате бо ғуввоси гӯшгир аз канор гузашта рафт. Аз шамоли он худрав алвонҷ хӯрд. Вале... Чамол ҳанӯз ҳавосашро чамъ накарда буд, ки ғайричашмдошт, дар пешорӯиаш сиёҳии девмонанде, ки гӯё уқобвор ба самти туъмааш шерча⁴⁹ мезад, пайдо шуд. «Эҳ, Худоҷон, ин чӣ бало буд?!», як он зери лаб ғурунгид Чамол ва

⁴⁹ Шерчах – ин қо: парвози бениҳоят баланд ба сони хез ё чаҳиши шер

худро бе чораву роҳи халосӣ дида, бо шаст фармони худравро ба самти чап тоб дод... Вой дод!! Мисли ин ки кӯҳе таракиду дар зери гӯшпонааш садои гумбурросии баланд танин андохт, гӯё ки ӯро дар ғирболи оҳание баҳам мезаданд, тамоми сару танааш саҳту пурозор ба ҳар сӯ зада такон хӯрда рафт. Ҳамзамон болиштаки имании пурбод чаҳида ба сари синааш часпид, вале... зарбае аз қафои курсӣ ба пушташ нишаст, ки бениҳоят дардовару ҷонгир буд. Баробари баланд шудани садоҳои номураттаби гарс-гурсу тақ-туқҳои бепоён ҳаёлаш гурехт, дар ҳоле ки заминку осмон беист дар атрофи сараш давр мезаданд, пеши чашмонаш билкул торик шуда рафт...

Як қадам ба Авлиё нарасида, дар миёни дашти синабирёни қок, дар зери пардаи хунолуди офтоб қитъае аз роҳи васеи мумфарш ҳоли дилозоре дорад. Худраве дар васати ҷода рӯ ба ақиб гашта, на, ҷӣ рӯе – фуки мачакшудае аз мушти саҳти ситамгар ба саду ҳаштод дараҷа давр зада, фис-фис дуд мебарорад. Самти мусофирнишин низ ба дарун фуру рафта, тамоми шишаҳои ҷилаву канор реза-реза шуда ба замин рехтаанд. Дар гирду бари худрави ба сар хӯрда тикапораҳои он, капсули гози ҳаштодлитра ва гардонаи беовози ятиммонда зору ҳайрон парешон мондаанд. Дар атроф чандин адад анори синачоку беҳии ҳайрон ва кадуҳои порашуда ҳам тити питу дамдардарун мехобанд. Ҷойи нишасти ронанда аз зарбаи капсул ба дарун тоб хӯрда шакли миёни букриро гирифтааст, фармони саршикаста аз мушти фармондораш қач шуда ба зери пешхони⁵⁰ таракида паноҳ бурдааст ва дар миёни курсиву фармони номехрубон ҷуссаи леҳшудаи марди беҳабар аз хостаҳои бечойи Худояш..., э вой (!), тани мачрӯҳу фатилашудаи Ҷамоли нокому беҳуш дар банд аст... Ду-се қадам онсӯтар аз ин манзараи хунобзой худрави дар ҳам фурурафтаи пачакшудаи дигаре низ бо ҳолу намои ҳузновар чаппагардон мехобад – ҳамон худрави нофармоне, ки ронандаи муътодаш дасти

---

⁵⁰ **Пешхон** – панели пеши худрав дар рӯ ба рӯи ронанда, ки дар он васоили амалқарди худрав (суръатсанҷ, таҷҳизоти савтӣ, фармон, хушдордиҳанда...) насб мешаванд

чилаводориро гум карда, бо ҳайбати девгуна рӯ ба рӯи Чамоли оғушта дар ҳазору як орзуву хаёлҳои ширин баромада буд...

Ин манзараи хунук чанд тан раҳгузари савобҷӯиро аз роҳ ниғаҳ дошт. Чун дарёфтанд имкони боз кардани дарҳои маҷакшудаи мошин нест, даричаи сақфи онро шикастанд ва тани беҳолу бедармони Чамолро берун кашиданд. Ӯ ҳанӯз талвосаи ҷон мекард! То дармонгоҳи Авлиё оварданд, вале аз дасти фақирӣю ночорӣ ин «бемористон» дубора тасодумдидаи лозабонро, ки намебоист тани озурдаву захмиашро ҷо ба ҷо кунанд, ба мошини дигар гирифтанд ва чаҳорчарх ба сӯи шаҳри Нурато шитофтанд. Ҳамроҳи ӯ ҳамсари синабирёну писари дилреш, ки зарбаи нобаҳангоми тақдир онҳоро ангуманг сохта буд, низ буданд. Чамоли гоҳе хушёру гоҳе беҳуд ҷонбозикунон то шифохонаи Нурато омад, аммо... Ҷавонмарди саҳтҷону обутобёфтаи деҳотӣ бо ҳар қадар нерӯю тавони қароӣ дар баробари дарди ноҳинҷору ҷонгудози муфочо тоб наовард, илтиҷоҳои азизонаш – тазарруъ ва хоҳишҳое, ки шояд ҳафтумин қабати фалакро сӯроҳ кунанд, то гӯши фариштаи наҷот нарасид. Ҳамин ки ҷуссаи саропо маҷрӯҳу хунолудаашро ба тахти муолиҷа хобониданд, беҳолона танҳо ду-се бор «оча...оча...» гуфта тавонисту бас. Дар талошу пайкори чандлаҳзаӣ Маликулмавт пирӯз омад, вай ба одати маъмул, пас аз як «пуф-ф»-и кӯтоҳи асираш қабзи рӯҳ карду қолаби бечону беҳаракати Чамоли сарсаҳтро ба ҳоли худ гузошт...

Ё Раб, ба фазли хеш бубахшой бандаро,

Он дам, ки озими сафари он ҷаҳон шавад.

Номе зи мо бимонаду аҷзои мо тамом

Дар зери хок бо ғаму ҳасрат ниҳон шавад...

Инна лиллоҳи ва инно илайҳи рочиъун⁵¹.

---

⁵¹ Ба тоҷикӣ: Мо аз Худоем ва ба сӯи ӯ бозмегардем.

ҲИКМАТ СУЛТОНЗОДА

(1973)

Ҳикмат Султонзода (Ҳикматов) 30-юми июли соли 1973 дар деҳкадаи Сойхурди деҳаи Эчи ноҳияи Нурато ба дунё меояд. Ӯ мактаби миёнаро то синфи чорум дар зодгоҳи худ ва сипас дар мактаби рақами 43-и деҳаи Эч фаро мегирад. Пас аз мактаб таҳсили худро дар баҳши суҳаншиносии Донишгоҳи давлатии омӯзгории шаҳри Душанбе давом дода, мактаби олиро соли 1996 хатм мекунад.

Ҳикмат Султонзода фаъолияти кори худро дар мактаби миёнаи деҳкадаи Сойхурд бо тадриси фанҳои забону адабиёт оғоз менамояд. Соли 1998 ба Тошканд меояд ва дар шуъбаи тоҷикии нашриёти давлатии «Ўзбекистон» ҳамчун муҳаррир ифои вазифа мекунад. Ӯ дар ин даргоҳ то соли 2003 фаъолият намуда, аз наздик бо аҳли илму ҳунар, адабиёт, рӯзноманигорон ошно мешавад ва ҳамзамон бо кори тасҳеҳу таҳрири китобҳо ба эҷоди бадеӣ низ машғул мешавад. Бештар шеър менависад.

Агарчи бо тақозои зиндагӣ дубора ба деҳа бармегардад, лекин аз эҷодкорӣ даст намекашад. Ҳатто муяссар мешавад ду маҷмӯаи шеърӣ худро бо номҳои «Бозгашти Ҳикмат» (Тошканд: «Муҳаррир», 2011) ва «Сехри суҳан» (Тошканд: «Муҳаррир», 2013) ба дасти хонандагон расонад.

Ҳикмат Султонзода соли 2019 бо оилааш ба шаҳраки Чинози вилояти Тошканд нақли макон мекунад. Дар ин ҷо дар мактаби миёнаи рақами 47 фаъолияти омӯзгории худро аз фанҳои забон ва адабиёти тоҷик идома медиҳад. Дар ин давраи кор маҷмӯаи нави шеърҳои ӯ бо номи «Авҷи Ҳикмат» (Тошканд: «Ноширлик ёғдуси», 2019) ба таъби мерасад.

Қобили зикр аст, ки Ҳикмат Султонзода дар олами фарҳангию маърифатии тоҷикони Ўзбекистон мақоми хосса дорад. Гузашта аз узви фаъоли ҳавзаи адабиёти Вароруд будан, мақолаҳои илмию пажӯҳишӣ ва тарбиявӣ ахлоқии ӯ пайваста дар матбуоти тоҷикии кишвар интишор

меёбанд. Ў ба унвони як нафар омӯзгор дар ироаи барномаҳои таълимӣ ва тарҷумаю таҳрири китобҳои дарсии тоҷикӣ саҳм мегузорад.

ШЕЪРҲО

НАСИҲАТ

Агар худ мазраи худро накорӣ,
Бувад беҳтар, ки тухмеро наёрӣ.
Чу заҳмат мекашӣ аз дил, сазовор,
Ниҳоли меваат меоварад бор.
Ба кори хештан аз сидқ биштоб,
Ба чашми мардумон чун ахтаре тоб.
Бикӯш, то бар касе хорӣ наёрӣ,
Ниҳоли доғу озоре накорӣ.
Битобӣ ҳар замон чун моҳу анҷум,
Бишав некуқадам дар байни мардум.
Мудом андар пайи кори касон бош,
Валекин дур ту аз нокасон бош.
Хирадро бар сари корат ниғаҳ дор,
Ки бошад дар қиёмат он ниғаҳдор.
Зи ҳар як кори неку бохабар бош,
Зи бадкорӣ, валекин, дар ҳазар бош.
Шучоатро шиори хеш пиндор,
Сар аз домони тарсуй бурун ор.
Қаноатро мизони кори худ кун,
Саропо умри худро бори ҷуд кун.
Далерӣ кун ба ҳар коре, ки кардӣ,

Далерӣ бар ту орад номи мардӣ.
Ба марду зан баробар ҳамнавой,
Бикун бар пиру барно ошноӣ.
Табиби бовафои мардумон бош,
Ба бахти халқи олам дар амон бош.
Хирадро бар сарат чун тоҷ бигзор,
Ту онро мояи пирӯзӣ пиндор.
Зи ҳикматҳои пешин баҳравар шав,
Тавонӣ дар ду олам номвар шав!

АЧДОДИ НОМДОРАМ

Меросатон давоям, оинаи сафоям,
Ҳам ҷуду ҳам сахоям, аҷдоди номдорам.
Панди шумо паноҳам, ифшоғари салоҳам,
Дармони дарду оҳам, аҷдоди номдорам.
Дирӯз аз шумо аст, имрӯз аз шумо аст,
Фардо ҳам аз шумо аст, аҷдоди номдорам.
Панди шумо бақоям, ороишу сафоям,
Васфи шумо сароям, аҷдоди номдорам.
Аҳли саодати мо, пири саховати мо,
Дунёи ҳастии мо, аҷдоди номдорам.

АДОЛАТ

Ҳар он кас, ки адолат мекунад хор,
Ҳамегардад ба ҳоли бад гирифтор.
Адолат ҳасту олам пойдор аст,
Зи беадлӣ ҳама кас хору зор аст.

Адолат ин силоҳи ҷовидон аст,
Адолат дар ниҳоди мо ниҳон аст.
Адолат ҳурмати аҳли диёр аст,
Адолат эҳтироми аҳли ёр аст.
Фурӯғи ҷумла олам аз адолат,
Саробӯстони одам аз адолат.

ҚАЛАМ

Мӯниси шабҳои тори мо қалам,
Беҳтарин ғамхору ёри мо қалам,
То наафтад ҳарфу ҳиччое ғалат,
Меҳрубон устои кори мо қалам.
Дӯсту душманро ҳаме ояд ба кор,
Ғамқарини корубори мо қалам.
Дар суроғи лутфи беҳамтои Ҳақ,
Ғамшарику ғамгусори мо қалам.
То намонем бенишон дар зиндагӣ,
Ҳам ниҳону ошкори мо қалам.
Дар ҷаҳони хираю номускуш,
Муттақои нангу ори мо қалам.
Бингар андар гирудори зиндагӣ,
Раҳкушои ҳар барори мо қалам.
То намонад номи моро бенишон,
Беҳтарин устои кори мо қалам.

ОДАМ БУДААСТ...

Ҳамдаму ҳамбори ёрон кист? Одам будааст.

Мӯнису ғамхори ёрон кист? Одам будааст.
Аз сахар то шомгоҳон аз пайи ганчи умед,
Раҳбару раҳдори ёрон кист? Одам будааст.
Лаҳзае ноосуда аз ташвишу ранчи замон,
Ранҷбар, дамёри ёрон кист? Одам будааст.
Нест васфашро канора аз бисоти сарнавишт,
Дафтари ашъори ёрон кист? Одам будааст.
Гардани нафсу тамаъ бибрида бо теғи қалам,
Номусу нангори ёрон кист? Одам будааст.
Дар навори зиндагӣ бошад симояш чилвагар,
Сарвару сардори ёрон кист? Одам будааст.

ТОҶИКАМ

Тоҷикам, дар марзу буми Ўзбекистон зиндаам,
Тоҷикам, андар навори насли инсон зиндаам.
Карда рахна синаи кӯҳу шахистони баланд,
Тоҷикам, андар канори номдорон зиндаам.
Давлати дунё агар серӣ набахшад бар касе,
Тоҷикам, бо давлати як бурдаи нон зиндаам.
Нестам аз давлати дидори чонон бенасиб,
Тоҷикам, бо созу дарди васлу ҳиҷрон зиндаам.
Нест моро аз касе, бингар, камию кӯтахӣ,
Тоҷикам, андар миёни бурдборон зиндаам.
Бар алайҳи чумла гургону палангони замон,
Тоҷикам, бо лафзи худ чун шери майдон зиндаам.
Чашмтангӣ, дасттангӣ, синатангӣ кор нест,
Тоҷикам, бо инқилоби хайру эҳсон зиндаам.
Лаҳзае осудагӣ моро набуда аз азал,

Тоҷикам, бо парчами шабзиндадорон зиндаам,
Аз ҷудой оламу одам занад фарёдхо,
Тоҷикам, бо ваҳдати хешу таборон зиндаам.

АЁ ИНСОН!

Ҷавонӣ ё ки пир астӣ,
Камонӣ ё ки тир астӣ,
Ту гушна ё ки сер астӣ,
Ба ҳолат сахт месӯзам,
Аё инсон, аё инсон!

Ту мардӣ ё ки номардӣ,
Маризӣ ё ки бедардӣ,
Ту гармӣ ё ки худ сардӣ,
Ба ҳолат сахт месӯзам,
Аё инсон, аё инсон!

Ту шоҳӣ ё ки дарвешӣ,
Ту хешӣ ё ки нохешӣ,
Баимон ё ки бекешӣ,
Ба ҳолат сахт месӯзам,
Аё инсон, аё инсон!

Ту рӯҳӣ ё ки тан ҳастӣ,
Ту мардӣ ё ки зан ҳастӣ,
Ту хорӣ ё суман ҳастӣ,
Ба ҳолат сахт месӯзам,
Аё инсон, аё инсон!

Ту бедин ё ки диндорӣ,
Гадоӣ ё ки пулдорӣ,
Ба корӣ ё ки бекорӣ,
Ба ҳолат сахт месӯзам,
Аё инсон, аё инсон!

Харобӣ ё ки ободӣ,
Асирӣ ё ки озодӣ,
Ту ғамгин ё ки худ шодӣ,
Ба ҳолат сахт месӯзам,
Аё инсон, аё инсон!

ОДАМИЯТ

Одамият дину имони ман аст,
Одамият ҷавҳари ҷони ман аст.
Аз дилу вичдон сухан гӯйӣ, бизӣ,
Одамият қалбу вичдони ман аст.
Ҷуз саховат давлати арзанда нест,
Одамият хайру эҳсони ман аст.
Ҳар кадам аз рушд мегӯяд сухан,
Одамият илму ирфони ман аст.
Тору пуди мо зи файзи дӯстист,
Одамият расму оини ман аст.
Ганҷи беҳамтои инсон одамист,
Одамият махзани кони ман аст.

ДҶУСТ

Ту беҳтар аз дилу ҷонӣ,
Ягона дурру марҷонӣ,
Ту шоҳи шоҳи хубонӣ,
Аё, эй дӯст, амон бошӣ,
Азизу меҳрубон бошӣ.

Ширин оҳанги овозат,
Манам қурбони ҳар нозат,
Шавам ифшоғари розат,
Аё, эй дӯст, амон бошӣ,
Азизу меҳрубон бошӣ.

Ҳамеша шоду хандон бош,
Чу оташ шуълаафшон бош,
Чу хуршеди фурӯзон бош,
Аё, эй дӯст, амон бошӣ,
Азизу меҳрубон бошӣ.

ҒАЗАЛИЁТ

Мо ҳама авлоди худро посбонӣ мекунем,
Ҷони худ қурбони он ёрони ҷонӣ мекунем.

Нокасӣ гар мекунад ноаҳл бар аҳли сафо,
Бар алайҳаш аз дилу ҷон паҳлавонӣ мекунем.

Он ки аз номади иқболи мо дорад сурур,

Бингар ўро пеши чашмаш зиндагонӣ мекунем.

В-он ки аз бахти баланди мо суруре мекунад,
Мо варо андар қатори ёри қонӣ мекунем.

Он ки қонашро бидод аз баҳри фарзандони мо,
Номи ўро, бемуҳобо, қовидонӣ мекунем.

Ҳикмато, дигар манол аз бешу камҳои қаҳон,
Мерасад рӯзе, ки мо ҳам шодмонӣ мекунем.

***

Хотирам аз дарду ғам гоҳе парешон мешавад,
Гоҳ чун мурғи раҳида, гаҳ ба зиндон мешавад.

Сахту сангин аст дилам гоҳе чу санги бесадо,
Гоҳ чун мурғи ғазалхони хушилхон⁵² мешавад.

Теғи номардӣ кашид аз қаҳл нодони қаҳон,
Бегумон марди хунар мачрӯҳи нодон мешавад.

То ба кай бар дӯши ту ин дарду ғам бошад савор,
К-аз қамоли сабри ту ҳар дида ҳайрон мешавад.

***

Афсӯс, туро бар мани мискин назаре нест,

---

⁵² **Хушилхон (хушалхон)** – хушовоз, хушоҳанг, хушхон

Арзандатар аз ту ба ду олам гуҳаре нест.

Муштоқи ту то кай бувад ин чони рамида,
Ё худ шаби муштоқии моро саҳаре нест.

Чуз васфи ту ҳаргиз накунам кори дигар ман,
Манро ба чуз аз васфи ту ҳаргиз ҳунаре нест.

Ман дар ғами ишқи ту шуда хаставу бемор,
Ҳайҳот туро бо мани мискин назаре нест.

Ҳарчанд зи кӯйи ту манам дур фитода,
Бар кӯйи дили мо зи ту охир сафаре нест.

То кай бинишинам ба умеди лаби лаълат,
Пазмони моро магар охир саҳаре нест?

Бе чашми сиёҳу лаби майгуни ту мастам,
Боз ой, самои дили моро қамаре нест.

То ҳастӣ туву ҳаст ҳама оламу одам,
Аз ҳеч касе дар ду ҷаҳонам хатаре нест.

Боз ой, ки чашми дили Ҳикмат ба раҳат чор,
Ширинтар аз он шаҳди лабонат шакаре нест.

***

Обрӯ гар ёфтӣ дунё бароят гулшан аст,

Обрӯят гар равад дон, ки валӣ ҳам душман аст.

Умри одамро чунин ҳиммат бидоданд аз азал,
К-ӯ гаҳе шод асту гаҳ афтодаи макру фан аст.

Айш чун гардида пирӯзи тани ёрони вақт,
Одамӣ, з-ин рӯ нигар, ғарқоби дарду шеван аст.

Зиндагиро зарбаҳо, хоҳӣ-нахоҳӣ, мерасад,
Зиндагӣ бингар талоши роҳати рӯҳу тан аст.

Кори имрӯза намон ҳаргиз ту бар рӯзи дигар,
Шояд он рӯзи нават дар сояҳои душман аст.

Ҳикматро, оромӣ дар дунё ту доим пеша кун,
Ин хазони зиндагӣ шояд ки фардо гулшан аст.

СУХАНРЕЗА

Шаби дарозро фикри кӯтоҳ кофист, агар боқист.

Байт:

*Шаб то саҳар нахуфтан, ранҷи тану равон аст,
Шабзиндадорӣ аммо, роҳат ба ҷисму ҷон аст.*

***

Кори хайро дар қиёси дигарон макун, балки афсӯс бихӯр, ки онон
маҳруманд.

Байт:

Корро андар қиёси дигарон кардан хатост,

Маҳрумӣ худ баҳри онон беқиёс ҷабру ҷафост.

***

Шӯхии бемаврид боиси шармзадагист.

Байт:

*Ба шӯхӣ пораи хасро ниҳон кард,
Худованд ҷамчу зардуздаш аён кард.*

***

Аз баҳри худ гузар, то дигареро баҳра диҳӣ, чун дигаре баҳра ёфт, з-он даргузарад, ки туро расад.

Байт:

*Ба ҳаққи ёри худ доду фиғон кун,
Ки ёри ёр бар ҳаққи ту ояд.*

***

Адуру бо тире камони дигарон маяндозу дӯстро ба дилу забони ғайр манавоз.

Шеър:

*Маяндоз бо камону тири гайре,
Агар душман ҳақиру муттаҳам аст,
Санояширо мағӯ бо лафзи гайре,
Агар ёрат азизу муҳтарам аст.*

***

Дафтару қаламат куҳна бошад ғам маҳӯр, фикрат тоза бошад бас.

Шеър:

*Ба килки куҳнаву авроқи куҳна,
Шарафмандист фикри тоза гуфтан.*

*Ба чархи куҳнаву корсоз бингар,
Хунармандист ханҷар тез суфтан.*

***

Ҳамин ки дидӣ ҳама ба нағмабозӣ банданд, тариқи нағмае бипазир, ки нағмасозу нағмабозон дар ҳарос афтанд.

Шеър:

*Ин даҳр сарои нағмабозист,
Кӯшиши куну нағмае биёмӯз.
Ёрон ҳама нағмабози даҳранд,
Бо ёр ба нағмае биёмез.*

***

Сайру саёҳат ба олами маънавият ва маърифат сайёрро номи абадият бубахшад.

Байт:

*Сайру саёҳати даҳр номи наку набахшад,
Номи накуӣ дарёфт сайёри олами дил.*

***

Номардии дунёст, ки миёни ду нафар низоъ меангезадӯ сари сеvuмиро меxӯрад.

Байт:

*Андешаи ину он намебояд кард,
Андешаи ҷисму ҷон мебояд кард.*

***

Коре, ки дар як шаб мекунӣ, шояд ба сад рӯз карда натавонӣ.

Байт:

*Ба як шаб кори ёр кардан савоб аст,
Ба сад рӯз кори агёр носавоб аст.*

***

Кӯлвори бино дар шаби торик бор меандӯзад, кӯлвори кӯр бошад дар рӯзи
равшан холӣ мегардад.

Байт:

*Агар биной, дон, манзур бошӣ,
Ва гар кӯрӣ, бирав, маъзур бошӣ.*

***

Шумо ба мо чӣ додед ё чӣ надодед, шумор макунед, моро он чӣ Худованд
додаст, кофист.

Шеър:

*Зи хони кас махӯр нонреза, ай дӯст,
Ки шояд миннате дар он ниҳон аст.
Бихӯр нони шамад⁵³ аз хони Яздон,
Ки он ҷо миннате набвад аён аст.*

***

Ба бонги хурӯси бомдод бедор машав, балки ба бедориат онро дар хурӯш
овар, то сиҳатманд бошӣ.

Байт:

*Ҳар кӣ гар хезад саҳар аз хоби ноз,
Дон, ки бошад ҷисму ҷонаш сарфароз,*

***

---

⁵³ **Шамад** – як навъ нони сафеди калон

Он чи ки ман харидор нестам, ту мефурӯшӣ, ва он чи ки ту харидорӣ ман намефурӯшам, пас савдои ману ту чӣ ҳочат?

Байт:

*Рав шод бизӣ агар харидорат нест,
Навмед машав агар мададгорат нест.*

***

Ба дарди касон марҳам ки намешавӣ, насиҳаташон макун.

Байт:

*Ба дарди кас агар марҳам надорӣ,
Насиҳатро ба гӯши кас чӣ коре.*

***

Агар дидӣ, ки роҳатро аз ҳар сӯ бастаанд, ҳар чи бодо-бод, як қадам ба сӯйи пеш гузор.

Шеър:

*Ҳар он иқдом, ки бар пеш мегузорӣ,
Дари хайре ба рӯят мекушояд.
Агар афтодӣ андар банди таззод,
Раҳи фатҳе ба сӯят мекушояд.*

***

Чавонеро панд доданд, ки мулки уқбо хоҳ, ки хуррамтар аст аз мулки фонӣ. Гуфт, ки аз мулки фонӣ чӣ дидем то аз мулки уқбо.

*Зи бурди мулки фонӣ баҳра бардор.
Тавонӣ мулки уқборо нигаҳ дор.
Ба дил-ар шодмонӣ ёр гардад.
Ду дунё мешавад охир туро ёр.*

***

Сухани ростро боваркунанда кам, дурӯғро бисёр аст.

Байт:

Дурӯғро бовар осон аст,

Харидораи ҳазорон аст.

***

Агар инсонро карами олий арзон мебуд, сари ҳар се моҳ харгӯшвор даҳ-
понздаҳ насл меофарид.

***

Беҳтарин накуӣ дар ҳаққи аҳли башар навохтани рӯҳи онон аст.

***

Покии зоҳирӣ ҳуҷҷати фардист, покии ботин санади мардумӣ.

***

Тафаккур уммони беинтиҳоест, ки доно аз қаъри он дур мечинад, нодон
бошад, дар қаъри он раҳгум мезанад.

***

Шамшери хирад бош, то беақлонро кор оӣ, на ғилофи шамшер, ки ба
соҳибақлон бор гардӣ.

***

Ботинан боҳунар бош, ҳунари зоҳир худ аз худ намоён аст.

***

Одамизод дар олами як дарсад мезияд, фазои наваду нӯҳашро умед
накунад ҳам мешавад.

***

Эҳтиёт бош, дунё сарғаҳи дуздон аст; агар то ҳол молу манолро
рабудаанд, минбаъд аз пайи мояи хирад хоҳанд гашт.

***

Қавме, ки аз назари Худо афтидааст, ҳукми хуршедвор тобиданро
надорад. Аммо, метавонад чун моҳу ситора ҷило намояд.

***

Дувоздаҳ соат кор макун, як соат ақлатро кор фармой бас.

***

Амри Худо фарз, амри подшаҳ вочиб, дигарон ба амрашон ҳуҷчат
надоранд.

***

Гуфтӣ, ичро кун, вагарна нагӯй!

***

Шиори саховатманд: «Ман ҳеч чиз надорам ва он чӣ дорам, азони ман
нест».

***

Ҳар ки навишт ободӣ надид ва ҳар ки хомӯш буд, харобӣ.

***

Баҳшиш ҳадди дурӯғин аст, вагарна доди инсон ба фалак намерасид.

***

Эй инсон, шукри бахти буда кун, агар зиёда мебуд, ба ману ту насиб намекард.

***

Саховат меъёр дорад, аз ҳад зиёди он кори тарсу, аз ҳад камаш амали зикнагон аст.

***

Покӣ душмани вабо бошад, амал қотили он.

***

Танбеҳи саривақт – модари давоҳо.

***

Дарки дили шайдои худ аз кашф кардани ду дунё афзалтар аст.

***

На аз пайи бахтат бош, бигзор то он дунболи ту гардад.

***

Ба ду по тамоми дунёро натавон ёфт, аммо ба як сухан ду дунёро ёфтан мумкин аст.

***

Олитарин силоҳи хучум бар душман дар доми андӯхҳо ниғаҳ доштани ӯст.

***

Рабудани кайфияти субҳидам бадтарин хиёнат аст.

***

Аз нони изофӣ рӯзадорӣ беҳ.

***

Ба устои ҳақиқӣ як бӯр ва поралатта кифоя, чунки вай то ин ҷо ҳазорон пайраҳаро тай кардааст.

***

Ҳар қадар китоб раҳнамоаст, ҳамон андоза раҳгумзананда ҳам ҳафт.

***

Аз мурда умеди кафан макун!

***

Шиками гуруснаро ба қаноат сер макун!

***

Аввал нон деҳ, баъд амр.

***

Инсони тавоно дараҷаи худро медонад, одами нотавон бошад, лофи тавоноӣ мезанад.

***

Эй он ки аз шодии одамиён завқ мебарӣ, бидон, ки андӯҳи онон низ азони ту аст.

***

Инсон он сон, ки бо гирияи ошкор ба дунё меояд, ҳамон сон бо нолаи пинҳон аз олам меравад.

***

Ҳикмат ҳукми замбӯруғро дорад: ҳамин ки раъду барқ чӯшида, борони баҳорӣ маҳин борад, он аз замин якбора дамида мебарояд, мисли ҳамин, вақте ки шодию ғам бо ҳам бархӯрда муросо мекунад, ҳикмат тавлид меёбад.

***

Як охи марг беҳ аз ҳазорон воҳи беҳуда аст.

***

Афкори тоза аз чони озода рӯяд.

***

Аз камақли садри дӯсти наояд, аз соҳибақли камингаҳи душманӣ.

***

Аз дӯсту душман парҳез куну ҳамдами худ бош!

***

Ба мағрур мағрури кун, агарчӣ ду дунё лашкар дорад.

***

Чун одами оқил медонад амал зодаи нафс ва саркути дигарест, ҳаргиз ба он майл намекунад.

ШАКАР САЙФӢ

(1979)

Шакар СайфӢ (Сайфуллоев) 2-юми июли соли 1979 дар деҳаи Эчи ноҳияи Нурато дар оилаи коргар таваллуд меёбад. Падари ӯ Зайнуллоҳи Сайфуллоҳ ва модараш Тоҷигул духти Нурмаҳмад, ба қавле, бо нохун замин тарошида, сахтию сустихои зиндагиро таҳаммул карда рӯз гузарондаанд ва фарзандони худро серу пӯшида ба камол расондаанд.

Шакар мактаби миёнаро дар зодгоҳи худ фаро гирифта, соли 1996 ба бахши филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии Самарқанд дохил мешавад. Пас аз фориғ шудан аз таҳсили донишгоҳ, муқаддаман аз соли 2000, чанд муддат дар идораи рӯзномаи «Овози Самарқанд» ҳамчун хабарнигор фаъолият мекунад. Сипас, бо ҳидояти дӯстони равшанфикр кори рӯзноманигориро дар бахши тоҷикии радиои Хуросон дар шаҳри Машҳади Ҷумҳурии Ислонии Эрон идома медиҳад. Ӯ бо ҳамсараш муқими кишвари ҳамзабон шуда, аз наздик бо урфу одат ва тарзи зиндагии мардуми эронӣ ошно мешавад ва дар давоми ҳамин сафари худ ва ҳамкорӣ намудан бо аҳли зиёи форсизабон боз ҳам бештар ба дунёи рангин ва пурасрори адабиёти форсӣ-тоҷикӣ фуру меравад.

Шакар СайфӢ пас аз даргузашти модари меҳрубон ба таври иҷборӣ касби писандидаи худро раҳо карда, дубора ба деҳа, ба назди падар, ки дасттанҳо монда буд, бармегардад. Ӯ фаъолияти кори худро дар мактаби миёнаи рақами 43-и деҳаи Эҷ ба сифати омӯзгори забон ва адабиёти тоҷик идома медиҳад.

Шакар СайфӢ ханӯз дар овони мактабхонӣ ба фанҳои забону адабиёт шавқу алоқаи беандоза дошт. Ӯ ду бор дар озмунҳои вилоятӣ ва ҷумҳурӣ ширкат варзида мақомҳои аввалу дувумро соҳиб шуда буд. Дар донишгоҳ бошад, майдони илмомӯзӣ боз ҳам васеътар ба рӯяш боз мегардад. Ӯ пайваста ба омӯхтани паҳлуҳои нозуку пурасрори забон ва ба хусус, шеър

шоирӣ машғул мешавад ва бо мададу дастгирии устодон то ҷое ба ин баҳри маонӣ ва сеҳрнок сар мезанад. Пайи ҳам шеърҳои ӯ дар матбуот, ба хусус, ба таври муттасил дар рӯзномаи «Овози Самарқанд» чоп мешаванд.

Натиҷаи саъю талошҳои хомаронӣ ва таъби равони Шакар буд, ки соли 2003 нахустин дафтари манзуми ӯ бо номи «Селоби ишқ» падида меояд. Ин маҷмӯаи шеърҳои шоири ҷавон аз тариқи нашриёти самарқандии «Зарафшон» бо таҳрири шоир Хоча (Чоризода) ва пешгуфтори шоир Асадуллоҳ Исмоилзода ба таъби мерасад.

Дигар манбаи боэътимод, ки аз ҳаёт ва фаъолияти эҷодии Шакар Сайфӣ бозгӯӣ мекунад, китоби адиб Юнуси Имомназар «Деҳаи зархез» (Тошканд: «Тӯрон замин зиё», 2016) мебошад. Дар ин китоб бар замми шарҳи ҳол, намунаҳои аз шеърҳои ғазалӣ, дубайтиҳои рубоӣ ва ҷаҳорпораҳои баъди шоир оварда шудааст.

Имрӯз Шакар Сайфӣ дар байни қаламфарсоёни ҳавзаҳои адабии Варорӯд ҷо гирифтааст ва саъй дорад ҳам бо усули суннатӣ ва ҳам дар қолаби шеърҳои нав асарҳои мондагор офарад.

ШЕЪРҲО

ДЕҲИ МАН

Ба таъбир, «қалъа» бошад маънии Эҷ,
Ба лафзи мардумам «Сойи калон» аст.
Канори қалъааш сойи дилоро,
Бароям беҳтарин ҷойи ҷаҳон аст!

Зи як сӯ Ёласинаш сар ба афлок,
Зи як сӯ Теппаи Лелок⁵⁴ ниғаҳбон.

---

⁵⁴ **Теппаи Лелок** – номи теппа ва гузар; дар ин ҷо «лелок» ба маънии лӯла, гирд аст.

Ҳисори Феҷакаш истода мағрур,
Ба касди душманони номусу чон.

Баҳорон боғҳояш сабзу хуррам,
Зи ҳар сӯ чаҳ-чаҳи булбул ба гӯш аст.
Агар хоҳӣ ҷавон монӣ, ҳамеша
Биё, ин чо ҷавонӣ дар хурӯш аст!

Ҳавои Ағваю Пирвешу Қалъа,
Ба ҷисми марди бечон чон бахшад.
Ва оби Феҷаку Мурғобаки мо
Ба дарди рӯҳу тан дармон бахшад.

Чӣ мардум? Ҷумла аҳлу иттифоқанд,
Ту гӯйӣ, ҷумла ёранду бародар.
На бою не тиждасте дар ин чо,
Ҳама бо ҳам қаринанду бародар.

Ҷавононаш ғурури кӯҳ доранд,
Сиёвушхислату рустамниҳоданд.
Сиришти пок доранду дили нарм,
Ҳама заҳматписанду хушсаводанд.

Ба мадҳи духтари кӯҳӣ чӣ гӯям?
Ҳама дар пеши хуснаш моту ҳайрон!
Рухаш чун лолаи кӯҳӣ шарархез,
Нигоҳи оҳуяш масту гурезон.

Деҳи ман, ҳастиам аз обу хокат,

Ту ҳастиву бувад шеъри тари ман.
Паноҳам гаштӣ аз ранчу балоҳо,
Ҳамеша дар амон бошад сари ман.

Деҳи ман, ёд кардам обу хокат,
Дили пазмони ман соат шуморад.
Чу ман оё касе бо шодмонӣ
Сар андар хоки поят мегузорад?!

МАКТАБАМ

Мактабам, симои ту дар хоб мебинам кунун,
Чун дару девори ту карданд дар ҷо сарнагун.

Бар фано рафтӣ ту ҳам чун рӯзҳои баччагӣ,
Пораҳое монда бар ҷо мисли шеъри Рӯдакӣ.

Гарчи имрӯз офарида ҷойи ту тозабино,
Мактаби нав бо шукӯҳу бо кулоҳи бебаҳо.

Ҳар гаҳе бинам дилам аз ҳузн мегардад сиёҳ,
Пушти он як порайи ту мисли пири бепаноҳ.

Бо гузашти умр инсонро физояд бохтаҳо,
Дар раҳи қисмат зи дилҳову зи даст андохтаҳо.

Рафт аз ман кӯдакиям, рафт аз ман модарам,
Дӯстони мактабиям, рафт аз ман мактабам.

Мондаам имрӯз танҳо бо аламҳои замон,
Медавам болову поин мисли марди ломакон.

ҚАЛЪАИ ФЕЧАК

(манзума)

Қалъаи Фечак⁵⁵ сари кӯх
ин замон вайрона гашта,
Таърихаш дар байни мардум
қиссаю афсона гашта...
Буда аммо рӯзгоре,
к-ӯ паноҳи мардумон буд,
Баҳри ҳифзи номуси халқ
садди роҳи душманон буд.
Мардumi заҳматкашида,
аз фалокатҳо рамида,
Шаҳрхоро тарк гуфтанд
дар бағалкӯх орамида.
Лек хасми кинапарвар,
сахтрӯю бемурувват,
Гоҳу ногаҳ ҳамла мекард
бар сари ёрони ғурбат.
Кард ғорат деҳаи Эҷ,
одамонро карда мазлум,
Молу нонаш мерабудӣ
зору ҳайрон карда мардум.
Лек як рӯзи зимистон

---

⁵⁵ **Фечак** (فیچک) – номи қалъа; яке аз бузургтарин ва қадимитарин қалъаҳои кӯҳистони Нурато аст, ки бар фарози деҳаи Эҷ сохта шудааст ва эҳтимол дорад нахустин маскани эҷиён ҳам бошад

баъди забту ғорати дех,
Душманон дуздида бурданд
духтари хушқомати дех.
Ин такони охирин буд
бар ниҳоди марди тоҷик!
Номуси ӯ ҳастиаш буд
дарди номус, дарди тоҷик!
Хонааш ғорат намуданд
ӯ сабурӣ пеша бинмуд,
Тахту тоҷашро рабуданд
боз ҳам андеша бинмуд.
Бо саховатпешагиаш
ӯ баробар бо замин буд,
Гар гунаҳ бошад сабурӣ,
айби ӯ танҳо ҳамин буд.
Андар ин дунё барояш
ғайри номус гавҳаре не,
Ганҷи ӯ номи баландаш,
зинати бому даре не.
Лек имрӯз он лаинон
даст бар ганҷаш ниҳоданд,
Беҳабар гӯйӣ, зи занҷир
наррашереро кушоданд.
Дигар он гурди куҳистон
хест аз ҷо ҳамчу Рустам,
Рағми он дуздони беор,
тавқи ҷангӣ карда маҳкам.
То баҳор андар сари кӯҳ
қалъае бунёд карданд,

Баҳри ҳифзи номуси халқ
кори сад Фарҳод карданд.
Баъд аз он ғассоби маккор
бо ҳазорон мақри шайтон,
Ҳар сафар мағлуб мегашт
дар набарди паҳлавонон...
Қалъаи Фечак сари кӯх
ин замон вайрона гашта,
Хонаи аҷдодии мо
бодҳоро хона гашта...

ИСЁН

Зи аҷзу ноумедӣ гашта дилгир,
Ба олам чашми дигар боз кардам.
Гузаштам аз сари дору мадораш,
Ба осмони дигар парвоз кардам.

Шумо санги маломат мезанедам,
Ки бошам боз асири он қафасҳо.
Шумо хоҳед дар қолаб бимонам,
Вале ман меравам сӯйи ҳавасҳо.

Шикастан он қадар – бишкаст умрам,
Ки тарсе аз шикасте ҳам намонда.
Ба ашки шӯри ғам ғарқидам азбас,
Ки боки мавҷи масте ҳам намонда.

Бурун частам чу пайки бенишоне,

Ки чуз гил хӯрданам қисмат набошад.
Вале то дар фазоям шодмонам,
Ки дарде талх аз ҳасрат набошад.

ГУЛИ САНГ

Ҳусни наргис ӯ надорад,
бӯйи райҳонаш набошад,
Ў гули санг асту номаш –
зинати ӯ.
Ў надорад даъвии нилуфарӣ,
Ў набахшад атри мушку анбарӣ,
Ў начӯяд бо гулистон ҳамсарӣ,
Ў гули санг асту номаш –
зинати ӯ.
Нашкуфад ӯ бо навои мурғакон,
Ў зи ҳусни гулрухон боланда нест.
З-ӯ наёбад лаззате дилдодае,
Ў наорояд базми ошиқон.
Ў гули санг асту номаш –
зинати ӯ.
Ў гули санг аст –
сангин қисматаш,
Гарчи гул аст, ёри санг аст.

ИЛТИҶО

Маро бо ман бимонед, эй азизон,
Ки бо дарду хаёли худ нишинам.

Маро коре набошад бо шумоён,
Бадам ё нек бошам, ман ҳаминам.

Маро зоданд байни кӯҳсорон,
Манам як зарраи хоки диёрам.
Маро бо шаҳру ғавғояш чӣ коре?
Сукути қуллаҳо бошад хуморам.

Ба сар даъвои сардорӣ надорам,
На мансаб хоҳаму не давлату мол.
Фақат озод бигзоредам, акнун
Ки роҳат аз сари кӯҳе кашам бол.

Ҳама икрому маснад аз шумо бод,
Насиб ояд шуморо ганчи олам.
Чаҳони орзуҳо ёр гардад,
Маро монед аз ин савдо нанолам.

Маро бо оламам танҳо гузоред,
Ки дилгирам, бубахшед, аз чаҳон, оҳ.
Дарахту мурғаконанд улфатонам,
Анису ҳамдами ман ахтару моҳ.

РОЗИ ДИЛ

Эй азизи дили ман гиря макун,
Зиндагӣ қиссаи пурпечу хам аст.
Бош умедвору имонат бошад,
На ҳама рӯз гирифтори ғам аст.

Интихоби ту набуд омаданат,
Рафтанат ҳам набувад дар дастат.
То ба он нуқтаи анҷом расӣ,
Лаҳзае ҳаст барори қасдат.

Ту ба коми дили худ зиндагӣ кун,
Машав аз ҳарфи пашизе нигарон.
Зиндагӣ нест он қадр дароз,
Ки шавад сарфи ризои дигарон.

Дили ту метападу соат нест,
Ки шавад ботрии нав бигзорӣ.
Фурсати умр абас бурдӣ агар,
Нашавад, ки диҳадат такрорӣ.

Пас зи ҳар лаҳзаи он чун Хайём,
Бахраю ком аз ин дайр бичӯй.
Дарди худро макушо бар нокас,
Рози дилро ту ба Эзид бигӯй.

ОТАШИ ИШҚ

Яке торикшаби фасли зимистон,
Ки боди дайду барфакбозӣ мекард.
Даруни сина андар хонаи худ,
Дили ман шикваю ғамсозӣ мекард.

Ба ман мегуфт: – Аз ин дунё чӣ суде?

Фанои бегумон бошад ҷавобаш.
Ҷароҳатҳо гирифтаи бешумор ман,
Зи лутфу марҳамат бештар итобаш.

– Ба ёдат ҳаст ишқи аввали ман?
Ки рангин карда буд дунёи беранг?
Вале хайфо ҳамон шуд ишқи охир,
Зи оташ мондагор хокистару санг.

– Ҳар он чӣ ёфтаи аз ман набуд ӯ,
Ҳар он чӣ сохтаи вайрон намуд ӯ.
Агар нохонда меҳмонем дар ин ҷо,
Биё, пас меравам аз хонаи ӯ.

Нигоҳ кардам ба рӯи кӯдаки худ,
Ки ором хоб буд дар олами хеш.
Ба худ гуфтаи агар ҳоло равам ман,
Ба қалбаш мезанам худ аввалин реш.

ПҶУЗИШ

Бубахш, эй модари ҷон – деҳаи ман,
Гуноҳи тифлакони нобакорат.
Ки баҳри ишқаи серу тани пур,
Шикофтем синаву дӯшу канорат.

Бубахш, эй модари ҷон – деҳаи ман,
Наафзудем ба ганҷат заррае мо.
Чу хасме бурдаемат мо ба тороч,

Парешон хоки ту кардем ба дунё.

Бубахш, эй модари мо – деҳаи мо,
Аз он ки то ҳанӯзам бенавой.
Агарчи турфае аз кӯдаконат,
Ба зар доранд даъвои даҳой.

Бубахш, эй модари зор, озини ҷон,
Ки рӯҳ аз кӯҳсоронат рабудем.
Кучоянд он ҳама бодому шибдор,
Яке номонда хокистар намудем.

Бубахш, эй модари ҷон – деҳаи ман,
Ки моем аз Худо бегонагашта.
Намозу рӯзаро аз ёд бурдем,
Дари масчид рӯбаҳхона гашта.

Бубахшо, гар тавонӣ тифлаконат,
Ки моем ончунон кӯдак ба пирӣ.
Наомӯхтем дарси зиндагонӣ,
Ҳама бар нафси худ кардем амирӣ.

ШАҲРИ КОҒАЗИН

Беканору дилрабову хушнамо,
Кӯчаҳои росту ҳамвору васеъ.
Ҷумла бенуқсон аз рӯйи пилон,
Қад бароварда биноҳои бадеъ.

Мардумони сертараддуду кибор,
Ҳар тараф аз рӯйи коғаз медаванд.
Соати кору фароғатшон аниқ,
Орзуҳоро ба коғаз мехаранд.

Ҳам сипар, ҳам теғи чанги коғазин,
Баҳри коғаз хун бирезад беҳисоб.
Ишваи ёр аз вучуди коғаз аст.
Хушзабонӣ бастаи нақду ҳисоб.

Дар гузаргоҳҳои ин шаҳри аҷиб,
Коғазин бошу ба тахти он нишин.
Бо забони коғазин гӯ қасди худ,
Оини коғазпарастиро гузин.

Оҳ коғаз! Оҳ шаҳри коғазин,
Сахт дилгирам намудастед, оҳ,
Хоҳам аз ин ҷо гурезам то абад,
Лек садди коғазин бошад ба роҳ.

ХАЙРБОД

Хайр, эй дил, орзуҳои қадим,
Ман ба мулки хокиён дорам сафар.
Хайр, эй гул, ахтари зебои ман,
Байни мо абри абад бошад дигар.

Лаҳзаҳои беҳтарини умри ман,
Бе муҳобо, дидани рӯйи ту буд.

Чанд вақте рӯзгорам дилнишин,
Аз хаёлу ҳарфи дилчӯйи ту буд.

Ман висолатро намечӯям кунун,
Гарчи мехоҳад туро бунёди ман,
Ман шикастам ношикастанҳо дигар,
Баъд аз ин, эй гул, маёвар ёди ман.

Бо ту ман рафтам масири ишқро,
Дард ҳам дармон бигзашт аз сарам.
Сад ҳазорон нозҳоят дар дилам,
Хайрбод, эй гул, мабинӣ ҳеч алам.

Роҳи ман дигар ба сӯйи бераҳист,
Дар дилам вайронахоҳе бебасар.
Сӯйи бадномӣ равонам сарнишеб,
Неку бад дар пеши ман якто дигар.

Хайр, эй қон, хайр, эй яктои ман,
Бахту толеи накӯ ёри ту бод.
Кун фаромӯшам чу хобеву хаёл,
Ёвари ту бахти бедори ту бод.

БИШКАСТ

Шайтон расиду аҳду паймон бишкаст,
Дар синаи мо шишаи имон бишкаст.

Мо ронда шуда зи боғи чаннат, э воҳ,

Аз хомии мо қисмати «инсон» бишкаст.

Аз сахву хато сабақ набардоштем, ҳеч
Дар бераҳиҳо қомати мардон бишкаст.

Дар лойи гунаҳ то ба гулу ғӯтидем,
Аз бори зино миёни пирон бишкаст..

ҒАЗАЛИЁТ

Ба замони ибтидоҳо, ки аз интиҳо бихезад,
Ту биё ба хокчое, ки ба чархи дун ситезад.

Ва дар он макони охир ба ғуруби орзуят,
Ту бипош тухми дигар, ки шафақ аз он бирезад.

Ба нумӯи хештан боз асар аз муҳаббат орад,
Ба хазони зудрас охир алам аз ситам бихезад.

Магар огаҳӣ, ки худ гул зи хазон бувад паёме,
Ки ҳанӯзу боз аз дил алам аз алам бирезад.

Чу ҳаёту марг тавъам сари нуқтаанд саргум.
Бигузур зиндагонӣ ба сарат нишот безад.

***

Бар кулбаи эҳзони ман, хуш омадӣ, эй қони ман,
Меҳмони дунёем мо, як дам бишав меҳмони ман.

То бар ту гӯям қиссае аз умри бемаҷрои хеш,
Равшан шавад дар пеши ту ҳоли дили гирёни ман.

Оҳанги ғам ояд агар аз суҳбатам, ранҷур машав,
К-ин зарраест аз оташи дар синаам пинҳони ман.

Беҳуда умре бурдаам, роҳе ғалат паймудаам,
Маҷнун намегардад дар ин оворагӣ ҳамсони ман.

Гар ногаҳон бинӣ гуле дар байни хористони даҳр,
Пайке расон аз сӯйи мо, бар дилбари хандони ман.

***

Дидани ёри ниҳонам орзуост,
Ранҷҳои ӯ ба ҷонам орзуост.

Гӯшае хомӯш будан мушкил аст,
Баҳри дил дарди замонам орзуост.

Дар чунин роҳе, ки бошад пурхатар,
Иттифоқи ҳамраҳонам орзуост.

Чун гирифта кӯҳи ғам роҳи маро,
Раҳкушо бар мардумонам орзуост.

Бурда аз дил Аҳриман гармии меҳр,
Кумаке аз Рустамонам орзуост.

Нахли армони Шакар ояд ба бор,
Эй Худо, бахти равонам орзуст!

***

Номи зебои туро бошам фидо,
Ишқи ту бинмуд аз ақлам чудо.

Лоларӯям то абад бишкуфта бош,
Умри ман бар ту бияфзояд Худо.

Фасли ишқи мо намояд бебадал,
Аз забон чуз ин намеояд дуо.

Рустай чун гул ба гулбоғи дилам,
Ин дили ошуфта мехоҳад туро.

Масту мадхуш мешавам бо диданат,
Аз дилу қон мебарояд ин садо:

«Нест бодо, рӯзи ҳичрон, нест бод,
Ишқ бошад, васл бошад, доимо!»

***

Оташи хомӯши дил оҳанги исён мекунад,
Ашки мижгонам ситези мавчу тӯфон мекунад.

Банд-банде аз вучудам обу хоки оламист,
Дил вале бо саркашӣ рӯ сӯйи кайҳон мекунад.

Дар кафас охир бимирад аз чудой мурғи кӯх,
То нафас дорад набарди рӯзгорон мекунад.

Ҳасрате дар дил набошад, кадри уммед аз кучо?
Орази махро шаби зулф офати чон мекунад.

Дар биёбон мурд агар аъробие кори Худост,
Мурдани моро ба сахро, амр шайтон мекунад.

Ҳар ки гӯяд аҳриманкешон қазои одаманд,
Бо ливои хурмуздӣ кори шайтон мекунад.

***

Хуш аст он дам, ки дунёям ба дунёят даромезад,
Дар оғӯшам сарат бошад, ғамам аз сар бурун резад.

Набинад дидаҳоям чуз рухат андар мадори худ,
Чу бод ошуфта кокулҳо ба рухсорам даровезад.

Канорат чун нишинам, дил зи ғамҳо бар канор ояд,
Чу хезад атр аз зулфат ҳамон чон аз танам хезад.

Биё бо ман, аз ин дунёи дунфитрат раҳо бошем,
Ки бо пастии аъмолаш ба сар хоки фано безад.

Ба ҳам болом, ба ҳам нозем, ба ҳам аз сидқ бинвозем,
Ки ишқи мо ба дунё то чунуни тоза ангезад.

Бувад исёни охир, ошиқиям бо гули рӯят,
Ки хунам ё ба рӯйи хок, ё андар кафат резад?!

***

Чайби ишқам холӣ аз нақди висоли дилбар аст,
Шуд баҳору он кулоҳи ғам ҳанӯз андар сар аст.

Дил ба руъё бастаам умрам чу ҳазён меравад,
Ҳар замон садпора дил аз теғи кини дигар аст.

Ташнаи васлам, вале аз ишқ бошам даргурез,
Донаи ашқам ба нӯги мижаи шаб ахтар аст.

Дӯст гуфтам, ҳамдилӣ ҷустам зи ҳар кас дар ҷаҳон,
Нек дидам ӯ ба нақши дӯстӣ бозигар аст.

Рӯҳи озодам намеғунҷад ба шаҳри осӣён,
Мурғи навтавлиди дилро орзу болу пар аст.

Ҳар замон як хоҳише сар мезанад аз хоки дил,
Ин замин беҳосилу деҳқон ба кори дигар аст.

***

Як қадам мемонаму сад зарбаро рад мекунам,

Ҳар замон аз зиндагии хеш нафрат мекунам.

Гоҳ шӯям дасту дил аз ин ҷаҳони бевафо,
Гоҳи дигар бо умеде сабру тоқат мекунам.

Умри фардо хуш бувад мегӯиву фардо кай аст?
То ба кай бо ҳарфи хушки ту кифоят мекунам?!

Мебарам бар боғу бўстон гуфтиву чанде дигар,
Андар ин дашти бало бар ту итоат мекунам?

Аз пайи уштур чӣ мегардӣ, садоямро шунав,
Ин манам аз корвони ту шикоят мекунам.

Бо умеди чаннате аз чаннати худ рафтаем,
Дидаам хоби гарон аз он ҳикоят мекунам.

Нест дармоне ба ҷисми бемадори ман, вале
Аз сари мардонагӣ бо сахтӣ тоқат мекунам.

Зуд бош, эй сорбон, бар кӯйи мақсуд роҳ гир,
В-арна дар ин нимараҳ тарки риоят мекунам.

То ба кай сӯзӣ, Шакар, дар оташи ғамҳои даҳр?
Гӯш дор, аз Саъдиву Ҳофиз ҳикоят мекунам!

ДУБАЙТИҲО

Агар дорӣ ту ганче беш зи Қорун,

Ва ё пулат бувад чун реги Ҳомун.
Ту аслатро дигар кардан натонӣ,
Агар маймун туй, мемонӣ маймун!

***

Баҳор омад зи гул гулдаста бандед,
Ба гулҳо меҳри гул пайваста бандед.
Барои дилбарони боназокат,
Дилу гулдастаро як даста бандед.

***

Баҳорон омада, эй дилбари ман,
Биёву нарм биншин дар бари ман.
Ба дунёи хаёлотӣ муҳаббат,
Дилам хоҳад, ки бошӣ ҳампари ман.

***

Биё, чоно, ки фасли навбаҳор аст,
Маро бо ёди ту дил беқарор аст.
Ту рафтӣ дар шаби боронӣ аз ман,
Аз он дам дидаҳоям ашкбор аст.

***

Бубахш, ай гул, вафодорат нагаштам,
Шудам шайдоёту ёрат нагаштам.
Ту будӣ ширину зебоумеде,
Зи бадбахтӣ сазоворат нагаштам.

***

Дилам хоҳад, ки дар пешат нишинам,
Ба чашмони ту акси худ бубинам.
Зи лабҳоят бичинам шаҳди тоза,
Садо орам, ки хушбахти заминам!

***

Зи умри бесамар бигзашта, афсӯс!
Зи шӯри бешарар бигзашта, афсӯс!
Нишастам интизори ӯ шабу рӯз,
Баҳорам беҳабар бигзашта, афсӯс!

***

Илоҳо, хусни ту поянда бошад,
Ду чашмат шуълаи тобанда бошад.
Ҳамеша зинда бошиву саломат,
Шакар бо сеҳри ишқат зинда бошад.

***

Муҳаббат дарду дармонам ту бошӣ,
Муҳаббат васлу ҳичронам ту бошӣ.
Ман аз олам равам рӯзе ғазалхон,
Муҳаббат марги армонам ту бошӣ.

***

Надонистӣ ту қадри ишқи покам,
Ки нашнидӣ фиғони сӯзнокам.
Пушаймон мешавӣ рӯзе ту, аммо
Намеёбӣ дигар аз рӯйи хокам.

***

Ту ҳам бо як ачал хоҳӣ бимирӣ,
Агар шоҳӣ ва ё худ як амирӣ.
Худоро сачда мебояд намудан,
На касро, то чу номарде намирӣ.

***

Туро гул хонда будам, будай хор!
Магар хорӣ? Хато шуд, будай мор!
Задӣ захрат ба чони ошиқи худ,
Дуо гӯям, «Бимонӣ мисли ман зор!»

***

Хушомад гӯядат гар нобакоре,
Ки ёриаш расонӣ баҳри коре.
Гумон асло мабар ман ҳам чунинам,
Ки ганчатро намегирам ба хоре.

***

Хаёле дар сари ман чо гирифта,
Умеде дар дилам маъво гирифта.
Аз он рӯзе, ки дидам хусни рӯят,
Вучудамро ҳамон савдо гирифта.

***

Баҳорон омаду гулҳо ба сар рехт,
Нигора шодӣ бар қалби Шакар рехт.
Азизон, шоҳидони ҳол шумоед,
Ки дар чоми шабам файзи саҳар рехт.

***

Агар бо номи ту шеъре надорам,
На з-он бошад ба дил шӯре надорам.
Аз он тарсам, ки бар дунёи покат,
Халал орам зи байти сактадорам.

***

Алам дидам, шикасту шодӣ дидам,
Басе вайронаву озодӣ дидам.
Дар ин дурӯза роҳи зиндагонӣ,
Ғариқи ғам ба хоб озодӣ дидам.

***

Туро пул аст, лек ором надорӣ,
Сари ин ганчи худ шабзиндадорӣ.
Маро давлат наву ором бихобам,

Надорам ташвишеву беқарорӣ

РУБОИЁТ

Дар доми саҳар лашкари шаб мағлуб аст,
Чун шом расид, равшанӣ худ сарқӯб аст.
Панде бувад ин барои ту, эй Одам,
К-умри ту гаҳе соҳибу гаҳ маҳсуб аст.

***

Ҳар рӯзи навам олудаи ғам бошад,
Чашмони сарам ба рӯзу шаб нам бошад.
Беҳуда бувад илочи дардам ҷустан,
Заҳме, ки ба дил расад, чӣ марҳам бошад?!

***

Эй дил ба ту бахти безаволе хоҳам,
Шодиву нишоти бемисоле хоҳам.
То зинда бимонӣ ту дар ин даҳри куҳан,
Пайваста навозишу висоле хоҳам.

***

Шайтон расиду аҳду паймон бишкаст,
Дар синаи мо шишаи имон бишкаст.
Мо ронда шудем зи боғи ҷаннат, э воҳ!
Аз хомии мо қиммати инсон бишкаст.

ЧАҲОРПОРАҲО

Агар сад соли дигар зинда бошам,
Ҳамеша ошиқат мемонам, эй гул!

Наметарсам ман аз макри рақибон,
Ту ро аз зиндагӣ бистонам, эй гул!

***

Матарс аз гирудори зиндагонӣ,
Дар ин дарё шино кардан биёмӯз!
Чӣ менолӣ зи гарму сарди олам?
Чаҳони худ бино кардан биёмӯз!

***

Маро аввал ба шеърат кардӣ ошиқ,
Сипас бо ояти Қуръон мусалмон.
Кунун кафгир бар дастам сари дег,
«Ба як кас чил ҳунар кам аст», Раҳмон.

***

Насим аз боғ меорад навиди навбаҳоронро,
Бубин гулзор мерақсад шамида бӯйи боронро.
Қалам ҳайрон мехобад ба рӯйи сафҳаи холӣ,
Чӣ сон бо чумла рангу бӯ нигорад рӯзгоронро?

***

Толеи маро сиришта аз хоки сиёҳ,
Печида бишуд ҳастиям аз тори гуноҳ.
Не пойи равон, на боли парвозам буд,
Чуз марг аз ин бодия кай буд паноҳ?

***

Чаро аввал ба нозам парваридӣ,
Ниёзамро муҳайё карда ҳар дам?
Дар охир аз чӣ танҳоям гузоштӣ,
Миёни ин ҳама ошӯби олам?

ФАРИДУНИ ФАРҲОДЗОД

(1989)

Фаридуни Фарҳодзод (Йўлдошев) 5-уми феввали соли 1989 дар деҳаи Эҷи ноҳияи Нурато дар оилаи зиёӣ таваллуд ёфтааст. Ӯ мактаби миёнаро дар зодгоҳи худ фаро гирифта, соли 2007 ба факултаи филологияи тоҷики Донишгоҳи давлатии Самарқанд дохил мешавад. Соли 2011 давраи бакалаври донишгоҳро хатм намуда, як сол дар мактаби зодгоҳи худ бо касби омӯзгорӣ машғул ва дубора барои фаро гирифтани давраи магистратура ба бахши филологияи тоҷик пас меояд.

Соли 2014 давраи магистратураро ба поён расонда, фаъолияти хешро дар шӯбаи тоҷикии радиои Самарқанд бо шӯғли хабарнигор оғоз менамояд. Ҳамзамон дар рӯзномаи бачагонаи «Булбулча-доно», ки ба забони тоҷикӣ нашр мешавад, чун котиби масъул ба кор мепардозад. Дар ин давра бо тамоми эҷодкорони Самарқанд, минҷумла, бо донишмандони соҳаи забону адабиётшиносӣ – Адаш Истад, Салим Кенча, Бахтиёри Чумъа, Тошкул Азимзода, Зоҳир Ҳасанзода, Асадуллоҳ Исмоилзода, Нормурод Каримзода, Баҳодури Убайдуллоҳ, Дилшоди Фарҳодзод аз наздик шинос мешавад ва дар канори матбуоти даврии Самарқанд бо рӯзномаи ҷумҳуриявии «Овози тоҷик» низ равобити маҳками эҷодӣ ба роҳ менамояд.

Фаридуни Фарҳодзод аз соли 2018 инҷониб котиби масъули рӯзномаи «Овози Самарқанд» аст. Ӯ дар шабакаи ҷаҳонии интернет, ба хусус, дар силсиласомонаҳои «Фейсбук» ва «Телеграм» хеле фаъол мебошад. Аз ин тариқа бо даҳҳо адибу шоир ва рӯзноманигори тоҷики берунмарзӣ низ ошно шуда, барои такмили маҳорати рӯзноманигорӣ ва нависандагии худ сабақ меомӯзад. Муассис ва мураттиби саҳифа-равзанаи бози «Сайқали сухан» аст, ки дар он бештар насрнависони ҷавон маҳсули хоманигории худро ба маърази арзёбӣ пешниҳод мекунанд. Дар «Телеграм» низ роҳандози саҳифаи маърифатӣ-фарҳангии «Садои тоҷик» мебошад.

То имрӯз маҳсули эҷодии Фаридуни Фарҳодзод дар китобҳои «Деҳаи зархез», «Се барги сабз», «Суханварони Зарафшон», «30 гуфтор аз 30 тор», «Суғдиёна» гирд омадаанд. Фаридун инчунин бо тарҷума саруқор дорад, ки якчанд тарҷумааш аз забони ўзбекӣ дар китобҳои «Саодати дўстӣ», «Томирис» чоп шудаанд.

Қаламиҳояш ба таври мутгасил дар рӯзномаҳои «Овози тоҷик», «Ховар», «Овози Самарқанд», «Субҳи Гулобод» ва нашрияҳои Тоҷикистон ба чоп мерасанд. Фаридун роҳи худро дар паҳнои адабиёт интиҳоб кардааст ва ҳатман ба манзили мурод хоҳад расид.

ҲИКОЯҲО

КАЙФАР⁵⁶

Тиранмоҳ. Офтоб сар ба уфуқ мениҳод. Домани осмон лолагун буд. Табиат баргҳои дарахтонро чун қолинбофи моҳир рӯйи замин густурда, ки дар зери нурҳои заррини офтоб гилеми тиллорангро мемонд. Мардум, ки дар гармо зери сояи дарахтон паноҳ бурда, фароғат мебурданд, ҳоло барги онҳоро бераҳмона зер мекарданд. Ҳазонбаргҳо аз беоқибатии одамон ва нобасомонии рӯзгор ҳар лаҳза садое бароварда, «ох» мекашиданд ва баробари вазидани шамолаке аз ҷўйбору канори роҳравҳо ҷой мегирифтанд.

Баъди пешин дар зери шикамам сӯзи дардери хис кардам. Азбаски то пешин гарди хонаҳоро тоза ва ҷомашўйӣ карда будам, дардро оқибати меҳнати зиёд дониستم. Сӯзиш гоҳ-гоҳ пайдо мешуд. Вақте ки такроран сар мезад, аз пештара шадидтар мегардид. Пешӣ хушдоманам рафтам.

– Моҳат даромад. Акнун шикамат дард мекунад, бача мечунбад. Чӣ бачазойӣ осон-мӣ? Худо ҷони моёна аз оҳан карда будааст-дия. Панҷ бачаро

---

⁵⁶ **Кайфар** – ҷазо, сазо, подош; муқофоти некӣ ва бадӣ

таваллуд карда, шифохона дар кучо намедонистем. Келинҳои ҳозирая як чояшон «чиз» кунад, пеши духтур медаванд, – бепарвоёна аз пайи кори худ шуд.

Ҳарфе назадам. Бегоҳирӯзӣ дард шадидтар шуд, ки тоқат кардан ғайриимкон буд. Хушдоманам норухатӣ ва ранги паридани маро дида зуд ба писараш занг зад. Вақт мерафт, аммо аз шавҳар дарак не. Диламро ваҳм зер мекард. Метарсидам. Сахт метарсидам. Ба назарам чунон мерасид, ки гӯё аз ҳуш меравам ва фарзанд дар батнам нобуд мешавад. Соате гузашта шавҳарам омад.

– Чиба инқа дер кардӣ? – пешорӯяш давид хушдоманам.

– Қорам баромад, – кӯтоҳакак ва бепарвоёна гуфт шавҳарам, ки хоси эшон буд. – Чӣ гап?

– Аҳволи келин вазнин. Духтур бурдан даркор.

Шавҳарам ҳамон беғамона «хай, буро» гуфт.

– Ба бийҷонам телефон кунед, – вақти ба сабукрав нишастан гуфтам.

– Ҳамаи духтуро як институтга хондагӣ. Дар ҳамин ҳам шиносбозӣ кардан шарт аст? Онҳоя дар ташвиш мондан чӣ даркор? – дари сабукравро сахт пӯшид.

Чунин ранг гирифтани корро хуб медонистам. Ва агар худам ҳам телефон мекардам, ба бало гирифтор мешудам. Чунки дар ин хонадон ҳеч кас маро намефаҳмид. Ба гуфтаҳоям ҳатто эътибор намедод. Ман дар ҳавлии онҳо як буттаи манзаравиро мемондам. Маҳз барои зеби ҳавлии худ ниғаҳ медоштанд.

Шавҳарам ба ман безътибор буд. Беғаму бедард мегашт. Аз ягон чиз ва ҳодиса мутаассир намешуд. Фақат айшу нӯш ва роҳати чони худро медонист. Ҳоло ҳам азоб кашидани ман ӯро заррае норухат намекард. Ҳатто аз соҳиби фарзанд шудан ва падар гардидани худ парво надошт.

Дар даруни мошин шиддати дард афзуд. Дарди ҷонкоҳ. Нафасгириям торафт душвор мегардид. Азоби таваллуд як сӯву ваҳми дил як тараф буд. Аз

Худо илтичо мекардам, ки ба ягон шифокори дасташ сабуку тачрибадор рӯ ба рӯ оям. Фарзанди аввалинамро сихату саломат ба даст гирам. Азбаски модарам саршифокори зоишгоҳ буд, ҳаёти онҳоро хуб медонистам. Аз асрори ин соҳа ва корҳое, ки миёни онҳо мешавад, каму беш огоҳ будам. Модарам аслан бо оила буданро дӯст намедошт. Дер ба хона меомад. Доим дар «мачлис» буд ё аз пайи «кори муҳим» мегашт. Ҳамин буд, ки бо падарам оиладорияшон дер давом накард. Падарам аз ҳаёти мо батамом рафт ва аз нав оиладор шуд. Модарам бо алоқа ба кори хеш, ҳамон тавре ки мехост, зиндагиро идома дод. Мурғи озод гардид: ба ҳар боме, ки писандаш меомад, менишаст. Ин буд, ки дар пеши оилаи шавҳарам забонкӯтоҳ будам. Ҳатто хушдоманам – дугонаи ба чон баробари модарам, ки ба хотири мустаҳкам сохтани ҳусни дугонагӣ қудо шуда буданд, ҳар замон маро таънаю маломат мекард.

Ман аз кӯдакӣ дар дасти бачабардор калон шудам. Гоҳо чанд рӯз модарамро намедидам. Вақте ки бо модарам якҷоя мешудем, аз воқеаҳое, ки дар шифохона рӯй медод, корҳои «бузург»-и худ бо шавқ нақл мекард. Доим мегуфт, ки ӯ дар давоми солҳо психологи моҳир шудааст. Ҳар корафтодаро аз дидори аввал медонад, ки чӣ касест, аслан аз кучо, чикора, шароити иқтисодияш чӣ хел... Ва бар асоси «ташҳис»-и худ бо онҳо муомилаи дилхоҳ мекард.

Дард саросари баданамро фаро гирифт. Дасту поям меларзид. Дигар дар мошин нишастан ҳам душвор мешуд...

Моро навбатдорони таваллудхона қабул намуда, чанд хучҷатро пур карданд. То ин ҷо дарду сӯзишҳои танам каме сабуктар шуда буд. Вақте ки ба хонаи таваллуд медароварданд, чашмам ба соати болои дар афтод, ки ақрабаки он рақами ҳаштро зер мекард. Ҳамширае барои ҷойгир шудани ман ёрӣ мерасонд. Лаҳзае баъд ҳамшираи дигар омад, ки ҳам дар синну сол ва ҳам дар ҷусса аз ҳамшираи яқум калонтар менамуд.

Хона равшан буд. Маро дар кати баланди канори хона хобониданд. Дар пешгаҳ мизу курсие ба чашм мерасид. Дар паҳлуи он тарозуе буд. Ҳамшираҳо таҷҳизоти лозимаро тайёр мекарданд.

– Ассалом, акаҷон, – аз берун овози зане баланд шуд.

– Ваалайкум, – овози шавҳарам ба гӯш расид.

– Ман Соябон Соатова. Шифокори навбатдор, – гуфт зан.

Исми шифокор шинос намуд. Ин номро аз ин пеш дар кучое шунида будам. Фикр мекардам, аммо ба хотирам чизе наомад. Боз дард оҳиста-оҳиста хурӯҷ кард. Тапиши дилам тағйир ёфт.

– Мебахшед, дар кучо кор мекунам гуфтед? – чун лойи пошхӯрдаи кӯлмаки сари роҳ саволи ногаҳонӣ дод шифокор.

– Дар кучо кор мекунед? – такрор кард шифокор.

Хандааш нофорам буд. Такрор ба такрор аз Худованд мехостам, ки ба дасти духтури ботачрибаю баинсоф афтам. Аммо аз рӯйи гапзании зан аён буд, ки нафси наҳанг дорад. Вақте ки вориди таваллудхона шуд, чашмонашро дида, дубора бовар ҳосил кардам, ки хато накардам: чашмонаш бозӣ мекарданд. Охир, чашм розгӯйӣ олами ботинии одам аст! Тарҳи рӯй, лабони лолагун, ранги рухсор ва тарзи гуфтор метавонанд одамро фиреб диҳанд, аммо чашм дурӯғ гуфта наметавонад. Гӯшу дастони шифокорро тилловориҳои қиматбаҳо зеб медоданд.

Дард шадидтар мешуд. Худро чунин ҳис мекардам, ки гӯё ду нафар аз дасту поям дошта, маро чун латтаи тар ба ду тараф тоб медиханд.

Ба ин ҳама бепарво будани ҳамшираҳо маро оташин мекард, ғазабам чӯш мезад. Аммо медонистам, ки тақдири худаму фарзандам дар дасти онҳост, тоқат кардам. Акнун тапиши дилам баръало ба гӯш мерасид. Нафасгардон мешудам. Мехостам чуқур-чуқур нафас бикашам, аммо бефоида буд.

– Чӣ муаммо? – бо панҷаи ишоратӣ даруни гӯшагро кофта, рӯй ба ҳамшира овард шифокорзан. Ҳамин вақт садои телефонаш баланд шуд, аз

чайби дарун онро ба даст гирифт. Пас аз гуфтугузор дубора ба ҳамшира гуфт:

– Устодамон телефон карданд. Номери ношинос кӣ бошад гуфта, хайрон шудам. «Ин номери кӣ?» гӯям, «телефони поччот» мегӯяд кампир. Боз кадом пиракиро ба дом афтонда бошад, – хандид шифокор ва бо даст шикамавро ду-се зер кард, ки қариб буд чонам барояд.

– Ҳоли вақт ҳаст. Шумо бохабар шавед. Ман рафта вай беморро хабар гирам. Акнун хизмати устодро накунем, аниқ дар бало мемонем. Боз аз «боло» омадагӣ, – саросема берун рафт.

– Хӯш, – гуфт ҳамшираи солхӯрда ва худ низ ба ҳамкасбаш чанд супориш дода, аз қафои шифокор баромад.

Дард андак пасанда ва нафаскашиям нағз шуд. Номи шифокор ошно менамуд. Соябон Соатова! Ин номро дар кучое шунида будам. Мехостам ба хотир оварам. Аммо хаёлам чун пари гули қоқу дар само парвоз мекард.

Дард қариб нест шуд. Аз ин дилам таҳ кашид. Тарсидам, ки бача нобуд нашуда бошад. Аз ҳамшира хоҳиш кардам, ки шавҳарамро чеғ занад.

– Мумкин не, – қатъӣ гуфт.

– Набошад, баромада гӯед, ба модарам занг занад.

Ҳамшира баъди андак фурсат баргашт.

– Ҳозир телефон мекардаанд, – гуфт ва илова кард: – Шумо хавотир накунед. Ҳозир духтур меоянд. Соябон Соатова духтури нағз. Яке аз шогирдони беҳтарини сардухтури таваллудхонаи рақами чорум Марзия Саломова, – гуфт ҳамшира.

Баробари шунидани исми модарам, ба хотирам омад, ки ин номро замоне шунида будам...

Рӯзе модарам нақл карда буд, ки дар шифохона воқеаи ғайричашмдошт рух дода, ӯ аз ҳамон вазъияти нобоб ҳам чун моҳии даст осонакак баромадааст. «Дар хонаи корӣ менишастам, – нақл мекард модарам, – дарамро касе саҳт кӯфт. Дароед, гуфтам. Ҳамин вақт ҳамшираи шафқат

Нозанин саросема даромад. Чашмонаш аз тарс олу барин, не-не, аз олу ҳам калонтар шуда буд. «Ҳа Нозанин, чӣ гап? Боз чӣ муаммо?», пурсидам. «Бемор омад, дард гирифтааст» – гуфт ӯ. Шуъбаи гинекология ки шуд, дардгирифтаҳоро меоранд-дия. Боз чӣ муаммо?, гуфтам ман. – Дар ҳар ду суханаш як «боз чӣ муаммо» мегуфт модарам. – «Шавҳари бемор аз «боло», гуфт ҳамшира. Инро шунида, часта хестам. «Чӣ? Одами «боло»? Чаро ҳаминро барвақттар намегӯӣ? Ман боз чӣ муаммо гуфта истодаам. Муаммо бо пойи худ омадаасту... Дар кучо кор мекардааст?», гуфтам ва ашӯи заруриро ба даст гирифтам. Дасташро пеши даҳонаш оварда, оҳиста «Дар садорати корҳои дохила», гуфт. «Бало зад» гуфтам ва ҳар ду ба хонаи таваллуд давидем. «Дар пеши бемор аз мо кӣ ҳаст?», пурсидам. «Шогирдатон Соябон», гуфт ӯ. «Аз ин бадтараш намешавад», аз дил гузарондам. Пеши таваллудхона рафтанама медонам, ки қиёмат. Марди низомие чун мурғи посӯхта мегашт. «Салом, рафиқ», хандида гуфтам, – ханда кард модарам, ки чашмони калонаш калонтар шуду дандонҳои тиллояш намудор гардид. – «Шумо саршифокор?», ба саломам алейк нагирифта пурсид мард, – накли худро бо шавқ давом меод модарам. – «Ҳа», гуфтам нотарсона. «Дар кучо будед? Ним соат боз занам бо марг талош мекунад», ба ман дастак зад. «Шумо асабонӣ нашавед, ором бошед, рафиқ. Шифохона калон, беморон бисёр. Ман дар пеши муҳтоҷи дигар будам. Ҳозир вай таваллуд карду ин тараф давидам. Шумо хавотир накунед. Ҳамааш хуб мешавад. Боз чӣ муаммо?», оҳиста гуфтам. Дидам, ки суханам чун нӯшдору дарди мардро даво шуд, шердилтар гардида, «Ба ҳамсаратон яке аз шогирдони пешқадам, беҳтарин, чолок, хулоса, дасти ростии худам хизмат расонда истодааст», ноилоҷ дурӯғ гуфтам. Аммо дилам тагурӯ мешуд. Охир, Соябон ҳамагӣ ду моҳ пеш омада буд. «Шогирдатон мегӯяд, ки кӯдак калон аст. Чарроҳӣ мекунем. Агар оператсия накунем, ҳаёти кӯдак ҳам ҳаёти занатон ҳам дар хавф аст», гуфт мард. «Мо тамоми таҷриба ва имкониятҳоро ба кор мебарем ва то имкон чарроҳӣ намекунем. Ваъда медиҳам. Шумо ғам нахӯред. Боз чӣ

муаммо?»), гуфтам. Оташи дили мардро тезтар хомӯш кардан лозим буд, набошад, аланга гирифта, домани чанд нафарро месӯзонд. Охир, бо як дона гӯгирд дунёро оташ задан мумкин аст. Худоро шукр, ки мард ором шуд. Ба Нозанин қаҳва оварданро фармудаму худам вориди таваллудхона шудам. Аз Соябон аҳволи беморро пурсидам. Аҳмақ, медонӣ, чӣ мегӯяд? – рӯ ба ман овард модарам. Хуб медонистам, ки ӯ аз чунин ранг гирифтани кор ба воҳима меафтад. Аммо худро чун қаҳрамон тасвир мекард, барои бовар кунонидан ба гуфтааш маҳорати хуб дошт. Ман ба маънои намедонам, китф дар ҳам кашидам. – «Ҳамааш чояшба. Ҳамшираҳоро гуфтам. Хонаи чарроҳиро тайёр мекунанд», гуфт вай. «Ҳамааш дар чояш бошад, хонаи чарроҳиро чаро тайёр мекунанд?», бо ғазаб пурсидам. «Турфа шогирде, ки дар ҳайрат гузошт устодро. Мо ҳам шогирди шумо», хандида гуфт нодон. «Ландахур», гуфтам аз оринҷаш маҳкам дошта, – аз дастам маҳкам дошт модарам, – кашолақунон як гӯша бурдам ва «Ту девона шудӣ? Ё умрата дар пушти панчара гузарондан мехохӣ?», гуфтам. Рангаш даруни тарбуз барин шуд. «Худатон аз шодиёнаи ночизе, ки ба ҳаққи таваллуд медиҳанд, пули дангали чарроҳӣ хуб, мегуфтед-ку», мегӯяд гаранг. «Даҳонатро пӯш, – гуфтам, – ту маро зинда дар гӯр мекунӣ? Наход ман ҳамаро бо чарроҳӣ таваллуд кунонам, аҳмақ?! Ба одамаш нигоҳ карда, кор мекунем. Гови калон мурад, бӯяш то дур меравад», гуфтам ва бо ангушт ба сараш задам»...

– Чӣ хизмат? – овози борики чарангосии ҳамшираи солхӯрда баланд шуд.

– Рақами ин таваллудхонаро чӣ мекунед?

Боз дард сар кард. Дар худ мепечидам. Мехостам аз ҷой хезам, роҳ гардам. Аммо дастҳоямро баста буданд. Фикрамро чамъ карда, худро ором кардан мехостам. Аммо бефоида буд. Дар пеши дард ягон чизе ба чашмам наменамуд. Танҳо як фикр, тансиҳат ба даст гирифтани фарзандам дар сар буд. Акнун пеши чашмонам сиёҳӣ мезад. Тапиши дилам торафт суст мегардид.

Ҳамшира фишорамро дид. Муоина карда:

– Ҳама роҳҳои таваллуд кушода шудааст. Чаро таваллуд намекунад? Соатова тезтар меомаданд, нағз буд. Соат ҳам қариб дувоздах шуд, – гуфт вай парешон ба соати дасташ нигариста.

Торафт эҳсоси тарс саҳттар мегардид. Саросари баданам дар обу арақ ғӯтида, мушакҳоям рағ мекашиданд. Нола мекардам. Дилам фишор меовард. Нафасам мегашт. Гиря гулуямро месӯзонд.

– Илтимос, ягон сӯзандору кунед, – аз ҳамшираҳо ёрӣ пурсидам. – Дигар тоқат карда наметавонам.

– Вақти зоидаи укол мумкин не. Дарди таваллуд худ ҳамин хел мешавад. Ҳа нагуфта гузашта меравад. Сабр кун, – гуфт ҳамшираи солхӯрда ва бо докапорае арақи пешониямро тоза кард.

Ҳамшира дубора поёни поям гузашт.

– Эҳ, ба фикрам кӯдак калон аст. Худаш зоида наметонад, – гуфт.

Ин суханро шунида, дар танам мурғак дамид. Ваҳме вучудамро ба ларза овард. Лаҳзае дардро фаромӯш кардам. Тарсидам. Наход ки фарзандамро худам таваллуд карда натавонам?

– Тез рафта Соябон Соатоваро чеғ зан. Қарроҳӣ накунем намешавад.

Ҳамшираи дувум шитобон баромада рафт.

Дилам дар синаам тангӣ мекард. Мехостам модарам дар паҳлуям бошад. Ҳамдарида шавад. Гӯяд, ки ин ҳама мегузарад. Ин дард дар сари ҳар як зан ҳаст. Худо насиб кунад, фарзандамро саломат ба даст мегирам.

Ҳамшира бошаст даромада, дар ҳоле ки нафасаш мегашт:

– Бача калон. Кос танг. Бояд окситотсин⁵⁷ тазриқ кунем, – гуфт ӯ ва шигифти ҳамкори худро пай бурда ёдрас намуд: – Соябон Соатова гуфтанд...

Чашм кушода худро дар хонаи реаниматсия дидам. Утоқи хурд. Кат дар мобайн меистод. Дар болои сарам таҷҳизоти зиёди тиббӣ: яке зарбаҳои

---

⁵⁷ **Окситотсин** – доруест, ки чараёни таваллуди кӯдакро бо он метезонанд (Дар меъёр бояд 2 мг ин доруо дар давоми як соат ба таври қатраӣ ба дохили рағ гузаронанд. Агар ҳамин маҳлуло ба миқдори 5 ё 10 мг тез ворид кунанд, кӯдак нобуд гардидаш ва ҳам раҳми зан таракиданаш мумкин аст. Ҳангоми танг будани коси зан гузарондани доруҳои тезонидани валодат низ боиси пайдошавии чунин ҳолат мешавад).

диламро месанчид, дигаре фишори хунро. Худро чунон вазнин ҳис мекардам, ки гӯё дар болоям бори гаронеро гузоштаанд. Синаҳоям сандон мешиканам мегуфтанд. Сарам дард мекард. Модарам дар паҳлуи кат, дасти маро маҳкам дошта менишаст. Чашм кушоданамро дида, оҳиста, бо овози ларзон:

- Духтарчон, хайрият ба худ омадӣ, – гуфт.
- Набераатон... канӣ..? – лабонам аз ташнагӣ мечаспиданд.
- Маро бубахш, духтарам... – сарашро болои дастам монда гирия кард.

Пай бурдам, ки фарзандам нобуд шудааст. Диламро сардие фаро гирифт. Сардие буд, ки то ҳол чунин хунукиро ҳис накарда будам. Гӯё дар рағҳоям ба ҷойи хуни гарм оби сард давр мезад. Рӯй ҷониби дигар кардам. Мехостам фарёд занам. Шифохонаро ба сар бардорам. Ба модарам гӯям, ки ин ҳама сазои гуноҳхояш аст. Ҷазо барои шабҳое, ки дар канори мардони бегона рӯз мекард. Оқибати дуои бади модароне, ки аз бахти модарӣ ба як умр бенасиб гардидаанд. Нафрини оилаҳои камбизоат, ки бо дурӯғ арӯсу духтаронашонро ҷарроҳӣ карда, даста-даста пулашонро мегирифт. Лек беҳол будам. Ҳа-ха, ҳатто ба оби чашм баровардан тавонам намерасид.

Аммо баъди шунидани ба як умр аз бахти модарӣ бенасиб гардиданам, фиғонам ба осмон печид. Дилам реш-реш шуд. Ин гирияи ман ашкрезии духтараке набуд, ки зочаашро гум кардааст ва имкони дубора дастрасии онро надорад. Нолаи як модар, не-не, фиғони як зани номуроду ноком буд, ки як умр фарзанддор шуда наметавонад. Аз шунидани каломи дилкаши «модар» то дами вопасин маҳрум гардидааст.

Гуфтанд, ки пас аз окситотсин кардан ҳолам бадтар шудааст. Аз батнам хун рафтааст. Ноилоҷ ҷарроҳӣ кардаанд. Бачадон кафида, кӯдакам дар батнам нобуд шуда будааст. Боз маро дилбардорӣ менамуданд, ки агар ҷарроҳӣ намекарданд, ман ҳам нобуд мешудаам...

Кош мемурам. Аз як умр дарахти бесамар будан ва зери таънаю маломат зистан, мурдан беҳтар нест? Охир онҳо ҳамроҳи фарзанд аз ман ҳама

дороиямро, бахту умедамро, шодихоямро, ҳаётамро рабуда буданд. Чӣ лозим чунин зиндагонии берангу бӯ, ки дигар мазмун надорад...

То ҳамон рӯзе, ки ин хабарро нафаҳмида будам, дар палата хоб рафта, гузаштаро ба хотир меовардам. Ният мекардам, ки минбаъд эҳтиёткор шуда, дар оянда боз модар мешавам. Аммо баробари ҷуз хобу ҳаёл дигар чизе набудани ин орзуо ҳавасамро фаҳмидан, сабаби чанд рӯз боз ба аёдатам наомада, бенишон шудани шавҳарам ва пайвандонаш ҳам аён гардид. Ҳамаи орзуҳоям чун хазонбарге, ки зери пойи одаме реза-реза шуда, дар ихтиёри бод мондааст, ба чор тараф парешон шуданд, ки дигар имкони бозпас ёфтани онҳо нест...

ЧОЙПУЛӢ

Ҳаво сард буд ва ҳавои дили мардум сардтар аз он. Нурҳои бемадори офтоб аз хунукии ҳаво сӯзанвор ба тан неш мезаданд. Одамоне сар даруни гиребон кашида, гардану гӯши худро аз шамоли сарсарӣ панаҳ мекарданд.

Сабукраве аз тарафи деҳаи Мотурид ба чорроҳаи Даҳбед наздик шуд. Роҳро аз пеши бонки «Роҳи абрешим» бо лента баста, барои ҳаракати мошинҳо иҷозат намедоданд. Сабукравҳое, ки ба тирбанд даромадаанд, аранг қафо бармегаштанд.

– Дар ин ҷо чӣ гап бошад? – ба пеш гардан ёзонд ронанда ва сар аз оина бароварда аз роҳгузаре пурсид: – Ука чӣ гап? Чӣ шудааст?

– Як зан мурдааст, – ҷавоб дод роҳгузар.

– Ба чорроҳа гузашта намешавад, – ба мусофирони мошин рӯй овард ронанда. – Ман аз ҳамин ҷо бармегардам.

Ҷавони қадбаланди хушлибос, ки дар паҳлуи ронанда менишаст, роҳкироро дода, шикоятomez пурсид:

– Ин қадар роҳро чӣ хел пиёда меравем?

– Роҳ маҳкам. Набошад мебурдам.

Чавони қадбаланд зери лаб ғурунгида ба тарафи чорроҳаи Дахбед шитофт. Шамоли сард ба сару рӯй бераҳмона ҳамла мекард. Дар як лаҳза гӯшу бинии чавонмард лолагун гардид. Аз байни мошину издиҳом гузашта ба истгоҳ наздик шуд. Кормандони милитсия гирдогирди истгоҳро, ки мусофиркашҳои ноҳияи Пайариқ дар ҳамин ҷо меистоданд, ихота карда буданд. Мардум берун аз навор чамъ омада, аз ҳамшафатони худ дар бораи майит мепурсиданд. Яке «мошин задааст» гӯяд, дигаре «аз хунуқӣ ях карда мурдааст» мегуфт, боз яке «кушта рафтаанд» гуфта тахмин мекард. Баъзеҳо бо телефон сурату филмбардорӣ мекарданд.

Чавонмард ба навор наздик шуда часадро дид. Дар канортари он борхалтаи сафед меҳобид. Майитро бо карбос пӯшонда буданд. Гоҳ-гоҳ шамол онро боло мебардошт ва рӯймоли сабзи якранги сари майит намоён мешуд. Чавони қадбаланд ба часад ва атрофи он нигоҳ кард. Вакте ки чашмаш ба рӯймоли сабз афтид, дар баданаш мурғак дамид. Дубора ба борхалта нигоҳ кард. Дар худ ларзид ва зуд ба қафо баргашт. Рухсораш ранг бохтаву нигоҳояш парешон буд. «Наход ҳамон зан», аз дил гузаронд...

***

Чавонзани афсурдарӯе ба бинои сабти асноди ҳолати шаҳрвандӣ даромада, ба чор тараф кунҷковона нигоҳ кард. Зоҳиран, ба кучо рафтавро намедонист. Дар даст борхалтаи сафед дошт. Рухсораш рангпаридаву либосҳояш рангпаридатар. Дарero кушода диду ба ҳамон тараф шитофт.

– Салом, – гуфт ба духтараке, ки хонаро ба тартиб меовард.

– Ассалому алайкум, – сар аз кор бардошт духтар.

– Барои дубликати гувоҳномаи таваллуд ба кучо...

– Қабати дуҷум, хонаи ҳаштум, – сухани чавонзанро бурид духтар.

– Чӣ?

– Ба ошонаи дувум баромада, – бо даст ишора кард, – ба хонаи ҳаштум дароед.

– Раҳмат, – гуфт ҷавонзан ва ба ошёнаи дуҷум баромад.

Дар пушти дари утоқи ҳаштум се нафар меистоданд. Ҷавонзан навбат гирифта дар як қанор истод. Либоси дарози фарсуда, пичамаи сиёҳи мардона, сарбандии сабзи якранг, калӯшҳои ҷангзержардаи зан диққати ҳамаро ба худ мекашид. Вақт мегузашту навбатпоён бештар мешуданд. Яке мушкилашро зуд ҳал карда мебаромад, дигаре бештар мемонд. То навбати ҷавонзан ба ҷойи се нафар ҳафт нафар даромад. Ҳаштум нафар ҳоло дар пеши сарвар буд. Яке рост омада, ба навбатпоён нигоҳ накарда, рост дарояд, дигаре «як чизро мепурсаму зуд мебароям, вақти зиёдро намегирам» гуфта, баъди ним соат мебаромад. Баъзеҳоро қотиба ном гирифта даъват мекард.

– Ту чӣ хел одам? – рӯй ба ҷавонзан оварда, шартакагӯӣ кард зани рафидарӯӣи газгӯшт. – Навбатат омаду ба ҷойи ту дигарон мебароянд, як даҳон гап намезанӣ?!

– Чӣ гӯям? – дар рухсори заъфарони ҷавонзан хун давид.

– Чӣ гӯӣ? – баланд дод зад зани рафидарӯӣ. – Навбатам гуфта даро. Яке тағояшро, дигаре аммаю амакашро, боз яке ҳамсояшро ба миён дароварда, бенавбат дароянд, мо то бегоҳ мешинем-мӣ? Навбатат расид, даро-дия.

– Хай, – ҷавонзан пушти дар рафта, оҳиста кӯфту ба дарун сар халонд.

– Намебинед, дар пешам одам ҳаст?! – аз ҷойи нишаст дод зад ҷавони қадбаланд ва бо қаҳр ба қотиба рӯӣ овард.

Қотиба, ки дар паҳлуи дар менишаст, зуд аз ҷой хеста, ҷавонзанро ба берун тела дод:

– Ҳозир ин одам равад, шумо мебароед, – димоғсӯхта гуфт.

– Навбати ман...

– Навбати шумо баъди ҳамин одам, – бо қаҳр дарро пӯшид.

Ҷавонзан малулу озурда дар паҳлуи дар истод. Пай мебурд, ки тири нигоҳи ҳама ба ӯ равона шудааст ва ботинан вайро сарзаниш мекунанд. Ба девор така карда сархам меистод, ки чашмаш ба калӯшҳояш афтод. Аз гарду хок сафед шуда, дар чанд ҷояш лой часпида буд. Бо гӯшаи чашм ба

пойафзоли атрофиён нигоҳ кард. Пойпӯши онҳо лок задагӣ, ялтос мезад. Чавонзан калӯшҳояшро дарунтар кашид, то дар зери куртаи дарозаш номаълум шавад. Соате гузашт, аммо касе намебаромад. Навбатпоён нороҳат шуданд. Дар толори ошёнаи дувум торафт одам пур мешуд. Чавонзан чун гурбае, ки ба муш камин мегирад, аз паҳлуи дар як қадам дур намерафт. Метарсид, ки ба ҷойи ӯ дигаре дарояд.

Чавони қоматбаланд ҳамроҳи марди чорпахлуе, ки бенавбат даромада буд, баромад. Якҷоя поён рафтанд ва чавон қариб баъд аз ним соат баргашт. Дар толор чунон роҳ мерафт, ки гӯё идораи тамоми корҳои ҷаҳонро дар ихтиёр дорад. Бовиқор қадам мемонд ва аз пеши одамон бепарвою безътибор гузашта ворида утоқ шуд. Гӯё дар ниҳод «сазои шумо ҳамин аст, даркор бошад соатҳо интизор мешавед» мегуфт.

Чанд дақиқа гузашта котиба баромад:

– Навбати кӣ? – пурсид.

– Ман, – қариб даст боло кунад чавонзан ва зуд аз пайи котиба даромад.

Чавони баландболо ӯро бедимоғ пешвоз гирифт. Аз он самимияте, ки хангоми гусели марди чорпахлу дар сураташ аён буд, асаре ба назар намерасид. Дар курсӣ мағрур менишаст, чун дар тахти шоҳӣ.

– Чӣ хизмат? – мутақаббирона пурсид.

– Барои нусхаи такрории гувоҳномаи таваллуд омадам, – дар пеши дар мехвор меистод чавонзан.

– Дубликаташ? – чавонмард аз табақча шоколадеро гирифта ба даҳон андохт.

– Ҳа, дубликат.

– Аз кучо шумо? – сар то пойи чавонзанро бо нигоҳ палмосид.

– Аз Пайарик.

– Аз кучои Пайарик? – аз чавонзан чашм намеканд. Азбаски худи сардор ҳам пайарикӣ буд, мароқ зоҳир кард.

– Челак.

– Ин хел бошад, шумо ба загсхонаи Пайариқ равед.

– Рафтам. Онҳо ба шаҳр фиристонданд.

– Чаро? – бо таачҷуб пурсид, гӯё бори аввал ба чунин ҳол рӯ ба рӯ меояд.

– Аз шаҳр мегиред гуфтанд. Чунки модарам...

Чавони қадбаланд фаҳмид, ки модараш зодаи шаҳр аст, сухани чавонзанро бурида, ба котиба фармуд:

– Ариза нависанд.

Котиба чакқон коғазу ручкаро болои миз гузошт. Чавонзан борхалтаашро дар паҳлуи дар гузошта, коғазу худнависро пештар кашид.

– Чӣ нависам? – ҳичолатмандона пурсид.

– Ариза! – тунд гап мезад котиба.

Чавони қадбаланд дар телефон саргарми суҳбат буд. Чавонзан чӣ навиштанро намедонист. Як ба коғаз ва як ба котиба нигоҳ мекард.

– Дар шумо намуна нест? Агар...

– Уф-ф, – норозиёна бастаеро кушод котиба ва аз даруни он аризаеро гирифта дар пеши чавонзан гузошт.

– Чӣ шуд? Ариза навиштанд? – гӯшаки телефонро гузошта пурсид чавонмард.

– То ҳол се бор хато карданд, – мужда дод котиба. – Чорумашро менависанд.

– Э-ҳе, ба ин аҳвол корхона касод мешавад-ку? Коғаз бепул не, – киноя зад чавон. – Тезтар нависед. Дар берун одамон бисёр. Ҳа нагуфта пешин мешавад.

Чавонзан «пешин мешавад» гуфтани чавонро шунида, гуруснагии худро ҳис кард. Охир пагоҳӣ ношто накарда ба роҳ баромада буд. Аз гушнагӣ буд ё ҳаяҷон дасташ меларзид. Ниҳоят аризаро навишта, ба чавони қадбаланд дод. Чавон ба ариза як чашм давонд.

– Мешавад. Хуччатҳоятонро диҳед, – гуфт.

Чавонзан аз борхалтаи сафед папкаи хуччатҳоро гирифта дароз кард.

– Ман ин папкаро чӣ мекунам? – дод зад ҷавонмард. –
Шиносномаатонро...

– Шиносномаи худамро? – ба худаи ишора намуд.

– Гувоҳномаи шумо гум шуд? – абрӯ чин кард ҷавонмард.

– Не, гувоҳномаи модарам.

– Э, тавба. Чаро ҳаминро барвақттар намегӯед?

– Ман нав гуфтам, ки модарам дар шахр...

– Гувоҳномаи модаратон даркор бошад, худашон оянд, – дарғазаб аризаро
пеши ҷавонзан партофт. – Қариб як соат вақтамро гирифтед Равед худашон
биёянд.

– Худашон омада наметавонанд, – овози ҷавонзан ларзид.

– Чӣ?

– Беморанд. Аз ҷой ҷунбида наметавонанд.

– Не, намешавад, равед, – гуфт ва рӯй ба котиба овард:

– Дигарашро ҷеғ занед.

– Илтимос, акаҷон ёрдам кунед, – гиря гулӯгираш кард. – Се моҳ боз
барои ҳамин ҳуҷҷатҳо сарсону саргардонам. Як ҳуҷҷатро тайёр кунам, дар
дигараш камбудӣ мебарояд. Кайҳо ба пенсия баромаданашон даркор буд.
Ҳамин ҳуҷҷатҳоро гуфта, ба қафо меафтад. Илтимос, акаҷон, ёрдам кунед.

– Намешавад. Ба як кас нағзӣ мекунам гуфта, ба бало гирифтор шуданро
намехоҳам. Равед! Вақтамро нагиред.

– Хоҳиш мекунам, акаҷон. Саломатии худам ҳам нағз не. Аз роҳи дур
омада рафтаниам душвор.

– Саломатиатон нағз набошад ба шифокор равед. Ман чӣ кунам? – хандид
ҷавон.

Котиба ҳайкалвор дар пеши дар меистод. Ин сабаб дошт. Котиба интизор
буд, ки ҷавонзан «Илтимос, қорамро ҳал кунед. Чӣ хизмат бошад мекунам.
Мо ба хизматаш тайёр» гӯяд ва ӯ дарҳол ҳуҷҷатҳои занро омода карда,
«хизмат»-ро фармояд. Ҷойпулӣ қор кунад. Аммо ҷавонзан аз илтимосу

илтичо ба он сӯ намегузашт. «Ачаб калтафаҳм будааст. Мебинад, ки сардор не мегӯяд. Як даҳан, «аз мо чӣ хизмат» гӯй, олам гулистон. Худаш, баъзеҳо табиатан чунин содафаҳми гарангтобанд» дар ниҳод андешид котиба.

– Илтимос, пагоҳӣ боз нигоҳ карда шиштаам.

– Мо ҳам бекор, чойнӯшӣ карда напистаем. Мушкили чанд касро ҳал кардем, – оташин шуд чавони қадбаланд.

– Медонам, ако. Илоҳо, аз умратон барака ёбед. Ҳузури фарзандонатонро бинед. Илтимос, ёрдам кунед, – гиря кард чавонзан.

– Хай, – ба кресло така кард чавонмард. – Дуямон «земляк» будаем. Рӯйи хотири ҳамин, ёрдам мекунам. Ҷаримаро ба касса супурда, қвитансияшро биёред.

Чавонзан шитобон баромада рафт.

– Ачаб зани кундфаҳм будааст, – аз қафои чавонзан гуфт чавонмард.

– Ҳа, – тасдиқ кард котиба. – Аз афташ маълум-ку.

– Либосҳояш ҳам турфа. Рӯймоли сарашро намегӯй. Аз замони Доқиёнус мондагӣ. Хато накунам, модаркалонамро модарашон чунин рӯймол доштанд, – қоҳ-қоҳ зада хандид.

– Борхалтааш ҳам хӯрчини ҷӯғихоро мемонад, – сухани роҳбари худро дастгирӣ кард котиба. – Аз ин хелҳо чойпулӣ он тараф истад, пӯсти пиёз ҳам намерӯяд.

Ҳар ду саргарми ғайбат буданд, чавонзан ҷаримаро пардохта баргашт. Мехост корро тезтар ҳал карда ба деҳа баргардад.

– Дар газета дар бораи гум шудани гувоҳнома эълон додед?

– Ҳа, ана, – рӯзномаро дароз кард.

– Нағз. Акнун нусхаи шиносномаро диҳед, – рӯзномаро гирифта гуфт чавон.

– Нусхааш...

– Ҳа.

– Нусхааш нест.

– Набошад, биёред, – амр кард чавон ва боз як шоколадро ба даҳон андохт.
– То баргаштани шумо гувоҳнома ро тайёр мекунем.

– Дар кучо копия кардан мумкин? – узрхоҳона пурсид.

– Кӯча бароед, дар ҳар қадам ксерокопия ҳаст, – бепарво гуфт чавон ва ба котиба ҷеғ задани каси дигарро фармуд.

Чавонзан кӯча баромад. Ба чанд дӯкони гирду атроф сар халонд. Дар онҳо дастгоҳи нусхабардорӣ набуд. Раҳораҳ пулашро ҳисоб мекард. Охир, вай барои гувоҳнома ҷарима супурданро наредонист. Аз ин рӯ, аз ҳамсоя камтар пул қарз гирифта буд.

«Агар барои копия 2000 сӯм гирад, сенздаҳ ҳазор мемонад. Нархи ҳабдоруи модарамро шонздаҳ ҳазор гуфт. Ба ёздаҳ ҳазор дору харам, 2 ҳазор ба роҳкиро мемонад» дар сар ҳисоб мекард. Ниҳоят дар дӯконе шиносномаро нусхабардорӣ кард.

– Ноинсоф! – аз дӯкон баромада зери лаб гуфт. – Барои як порча қоғаз 3000 сӯм гирифт. Инсоф ҳам чун ҳақиқат нест шуду рафт. Ҳама дурӯғгӯю ноинсоф шудаанд. Ҳамаи бист ҳазори қарз гирифтаамро меовардам, бемалол мерасид. Беҳуда се ҳазорашро дар хона мондаам.

Чавонзан ба зағсхона шитофт, аммо аз ноомади кор дари хонаи ҳаштум қуфл буд. «Ба абет рафтагистанд» аз дил гузаронд.

Худро беҳол ҳис кард. Аз як тараф кӯфтагии роҳ, аз тарафи дигар гуруснагӣ азоб меод. Пеши тирезаи толор рафт. Аз бемадорӣ буд ё беморӣ, чашмонаш фуру рафта буданд.

«Ҳоли модарам чӣ шуд? То пешин бармегардам гуфта будам. Абеташонро чӣ мекунанд? Ақаллан ба ҳамсоя мегуфтам, аз ҳолашон бохабар мешуд. Беҳавотир қорамро ҳал мекардам. Телефони ҳамсояро ҳам наредонам, ки аз ягон ҷой телефон кунам. Тезтар сардор меомад, гувоҳнома ро гирифта бармегаштам».

Рӯз бегоҳ мешуд, аммо аз чавони қадбаланд дарак набуд. Чавонзан ҳафт маротиба аз котиба пурсид. Доим «Ҳозир меоянд. Дар чамъомад», мегуфт. Чанд нафар дилтанг шуда рафтанд.

Чавонзан чун анкабут дар байни дари ҳаштум ва тирезаи толор тор метанид.

«Бевақт шуд. Автобус то соати чанд мегардад, намедонам. Ақаллан ба охири автобус бошад ҳам расонам. Гувоҳнома ро мегирифтаам, модарҷонам ҳам хурсанд мешуданд. Худаш ҳал шудани нафақаашон ҳам рӯдаи буз барин дароз шуд. Имрӯз ҳам рафта ҳал нашуд гӯям, хафа мешаванд. Чӣ хел набошад ҳам, корро ҳал карда бармегардам. Бо ин тани носолим боз кай ба шаҳр меоям? Кош, бародар ё хоҳаре дошта будам. Дар чунин вақт ёрдам мекарданд. Афсӯс, ки маро танҳо модар ҳасту модарҷонамро ман»...

Дар толор чавони қадбаланд намоён шуд. Ба биниаш ҳода намерасид. Ҳама аз пушти ӯ ба дар наздик шуданд. Котиба баромада, сардор аввал онҳоеро, ки аз пайи камбудии ҳуччат рафтаанд, қабул мекунад, гуфта эълон кард. Чавонзан охи сабук кашид. Вақте ки нусхаи шиносномаро тақдим кард, чавони қадбаланд баҳона пеш овард, ки навиштаҳои нусхаи шиноснома ба чашм наменамояд.

– Арзиши ҳар як қоғаз ба маълумоти он вобаста аст, – норозиёна гуфт чавонмард. – Қоғазе, ки тоза аст, арзиш ҳам надорад. Монанди ин нусхаи шиноснома. Аз дигар нусхабардорӣ карда биёред.

Чавонзан чӣ кор карданро намедонист. Аз кӣ ёрӣ пурсад? Ба кадом девор сар занад. «Арзиши қоғаз бо навиштаи он муайян гардад, арзиши одамро бо чӣ ҳисоб мекунанд? Ин сардор ҳеч дар ин бора фикр карда бошад? – дар ниҳод андешид ва аз котиба оҳиста пурсид:

– То омаданам, намеравед?

– Кор то соати шаш. Баъди шаш қабул намекунем, – бурро ҷавоб дод котиба.

– Ҳозир соат чанд?

Котиба соати телефонашро дида:

– Панчу ним, – гуфт.

Чавонзан ранчидахотир берун баромад.

«Ним соат. Дар ним соат чӣ хел рафта меоям. Намешавад. Танҳо барои рафтан ним соат вақт даркор». Пойбанди хаёл аз зина мефаромад ва занеро, ки боло мебаромад, надиду бархӯрд.

– Мебахшед, – аз олами хаёлот берун омада, узр пурсид ва дар рӯ ба рӯи худ ҳамон зани рафидарӯйро дид, ки пагоҳӣ ба вай эътироз карда буд. – Ба хаёл дода шудаам.

– Ҳеч гап не, – хандид зани рафидарӯй. – Хаёлпарешонӣ дар ҳама мешавад. Коратон ҳал шуд?

– Не, – димоғсӯхта гуфт чавонзан.

– Чаро?

– Нусхаи шиноснома лозим будааст. Овардам, «хонда намешавад, аз дигар копия карда биёр» гуфтанд.

– Ҳамин ҳам гап шуд-у. Дар худашон дастгоҳи копия ҳаст-ку?

– Намедонам, – китф дар ҳам кашид чавонзан.

– Чойпулӣ додед?

– Чойпулӣ?!

– Ҳа, чойпулӣ. Ба котиба.

– Не.

– Як бист ҳазор диҳед, коратон бе ягон муаммо ҳал мешавад, – гуфт зани рафидарӯй. – Ҳозир ҳама гадорӯю гадочашманд. «Аробаи равған карданашуда ҳаракат намекунад», гуфтаанд. Ҳозир гулуи «ароба»-ҳоро ҳамарӯза чарб кунед ҳам, ба осонӣ гапи хуш намефаҳмед. Рафта нусхаи шиносномаро аз нав биёред ҳам, боз дигар баҳона пеш меоранд. То чойпулӣ нагиранд, коратонро ҳал намекунанд. Маро ҳам барои як маълумотнома фиристоданд. Чойпулӣ бештар медиҳам гӯям, бе маълумотнома намешавад

гуфтанд. Ҳамонро мебиёрам. Рафтем, ман даромада котибаро берун, пеши шумо мефиристам.

Чавонзан ҳамроҳи зани рафидарӯй қафо баргашт.

– Барои густоҳии имрӯза узр мепурсам. Агар ҳамон хел намекардам, боз чанди дигар бенавбат медаромаданд, – зан беист гап мезад.

Чавонзан дар назар ўро мешунид, аммо хаёлан пулашро ҳисоб мекард. «Агар ба котиба даҳ ҳазор диҳам, ду ҳазор мемонад. 2000 танҳо ба автобус мерасад. Тезтар гувоҳнома ро гирифта, ба истгоҳ равам, ба автобуси охирин шояд расонам», меандешид.

Зани рафидарӯй дарун даромад. Чавонзан канортар рафта, пулашро дубораю себора шумурд: ёздаҳо ҳазорсӯмӣ, дуто панҷсадсӯмӣ. Сари калобаи худро гум кард. Чӣ кор карданро намедонист. Ҳамин вақт котиба баромад.

– Маро кӣ чеғ зад? – аз одамони пушти дар пурсид. Чавонзан дарҳол ду ҳазорро дар борхалтаи сафед андохта, шитобон пеши котиба рафт.

– Ман чеғ задам, – гуфт ва ўро ба канортар кашида, ба дасташ пулро дод.

– Ин чойпулӣ, хоҳарҷон. Илтимос, гувоҳнома ро бароварда диҳед. Котиба пулро бепарвоёна гирифта, як нигоҳ кард ва дар чайби худ андохта ба уток даромад.

Пас аз лаҳзае зани рафидарӯй баромада, котиба чавонзанро даъват кард.

– Котиба гуфтанд, ки шумо саросема ҳастед, – дар лаби чавонмард табассум гул мекард. – Хизмат бе ҳиммат намешавад. Шумо «хизмат»-ро кардед, акнун мо ҳам ба хотири «земляк» буданамон як ҳиммат кунем. Ҳамон нусхаи шиносномаатонро дода равед. Мо ҳамеша ба ҳамшаҳриҳои худ ёрӣ мекунем. Ин гувоҳнома ро бурда, модаратонро хурсанд кунед, – мамнун гувоҳномаи навро дароз кард. – Аз номи мо ягон кило шоколад ҳам баред.

Чавонзан изҳори миннатдорӣ намуду дар дил «бедавлат агар кишт кунад, об намеёбад, бодавлатро киштаву нокишта як хел» гуфтаанд. Шоколад баред мегӯяд. Аз кучо донад, ки бо пули қарз ба ин чо омадам ва дорупулии

модарҷонамро ба ӯ додам» гуфт ва гувоҳнома ро гирифта берун баромад. Рӯз торик шуда буд. Ҷавонзан аз паҳлуи базмгоҳи Кӯксарой ба роҳи калон фаромада, қад-қад роҳ, пиёда ба ҷониби истгоҳи Пайарик – чорроҳаи Даҳбед шитофт.

Дар истгоҳ танҳо мошинҳои сабуқрав меистоданд. Ронандаҳо бо овози баланд мусофиронро ҷеғ мезаданд: «Пайарик, Пайарик, Челак».

Сабуқравҳо роҳкироро 8000 сӯм мегуфтанд.

Дили ҷавонзанро гург тала мекард. «Ҳоли модарам ҷӣ шуд? Пешин ҷӣ хӯрданд? Аз дер кардани ман парешон мешаванд. Илоҳо, ягон ҳамсоя ба аёдат омада бошад...».

Бо умед аз ду-се ронандаи сабуқрав хоҳиш кард, ки то ба манзил расонанд.

– 2000 сӯм пулам ҳаст. То хона баред, пули боқимондаро медиҳам, – гуфт.

Азбаски хонаи ҷавонзан дар канортари шаҳраки Челак буд, ронандаҳо розӣ намешуданд.

Дар қадди роҳ истода, ба ҳар як мошин даст боло мекард. Ронандаҳо либосҳои кухнаву рангпарида, калӯшҳои чиркин, рӯймоли сабзи якранги ӯро дида, аз ҳамон талбандаҳое мепиндоштанд, ки дар назди чорроҳаҳо истода, аз ронандагон садақа мепурсиданд. Аз ин рӯ, наистода мегузаштанд...

Торафт ҳаво сард мешуд. Шамол авҷ мекард. Шохҳои урёни дарахтони канори роҳ зери шуои ҷароғҳои ду бари кӯча музтарибу бенур ба назар мерасиданд. Сардӣ ба ҷавонзан асар карда буд. Борхалтаи худро оғӯш карда, дар истгоҳ аз шамоли сард паноҳ ҷуст. Сар ба оинаи истгоҳ гузошта, ҷашм аз роҳ намеканд. Бо гузашти вақт гаштугузори одамон ва мошинҳо камтару эҳсоси яъсу навмедии дили ҷавонзан бештар мегардид...

Сабуқраве омада дар рӯ ба рӯи истгоҳ қарор гирифт. Аз он ҷавони қадбаланд фаромад. Ҷавонзан ӯро шинохта, сар ҳам кард. Ҷавонмард тарафи ягона мусофиркашоне қадам зад, ки дуртар аз истгоҳ меистод.

– Кучо меравед, ака? – пурсид ронанда.

– Челак.

– Гап не. Биёед, ду каси дигар гирем, меравем.

– Рафтем, ман пули се касро медихам, – гуфт чавони қадбаланд ва дар сабукрав нишаст.

Чавонзан боумед дар истгоҳ нишаста буд, ки агар мошин пур нашавад, ронанда ўро то ба манзил мебарад. Аммо сабукрав рафту бо худ охирин умеди дили чавонзанро ҳам бурд ва ў дар истгоҳ танҳо монд...

ТАЗОДИ ЗИНДАГӢ

Офтоб ғуруб мекард. Домани шафақ месўхт. Назди даромадгоҳи базмгоҳи «Садаф», ки дар маркази шаҳр чойгир буд, Саидбой даст пеши бар меҳмононро қабул мекард. Ў мучалгардони набераи калонии худ – Сайёрабонуро чашн мегирифт. Дар ду тарафи кўча мошинҳои гуногунтамғаву гуногунранг меафзуд. Меҳмонон пешу қафо, бо тухфаҳои гаронбаҳо вориди базмкада мешуданд. Тўй сар шуда буд. Аллакай як-ду меҳмони сархуш рақс ҳам мекарданд. Яке аз онҳо Саидбойро, ки ҳамроҳи завчааш – Настаринойтӣ меҳмононро «хуш омадед» мегуфт, ба давра мекашид. Саидбой бо ишораи «ҳозир» роҳи халосӣ мечуст. Дувумӣ рақсунон, аз киса панҷҳазорсўмиҳоро гирифта, болои соҳибтўй мепошид. Пулҳо шабеҳи кабўтарҳо дар фазо парвоз мекарданд ва ба поин фуруд меомаданд...

Пирамарди кўзапуште асобадаст ба сари кўча баромад. Зимистон, ки наздик аст, хост тарбуз харида хўрад. То соли дигар зинда аст ё не, Худо медонад. Ду-се рўз интизори нафақааш буд, вале аз он дараке наёфта маҷбур шуд, ки бо се ҳазор сўми пасандозаш ба кўча барояд. Пирамард оҳиста-оҳиста роҳ мегашт, қадамҳояш ноустувору ларзон буданд. Бо азоб ба сари кўча расид. Фурўшанда чавони зардинарўй, дар ҳоле ки харбуза меҳўрд, аз пирамард пурсид:

– Тарбуз мехоҳед, бобо?

- Ҳа, писарам.
- Чандто? – оби шоридаи харбузаро аз лабу лунчаш бо пушти даст пок кард фурӯшанда.
- Якто. Чанд пул аст? – пирамард ноаён оби даҳон фурӯ бурд.
- Аз панҷ ҳазор сар мешавад то даҳ ҳазор. Ўҳу-ӯҳу-ӯҳу! – яқинан шарбати харбуза ҷавонро гулугир карда буд.
- Эҳе, чаро ин қадар нархаш гарон?
- Ҳозир чизи арзона худаш нест, бобо. Баъд мавсими тарбуз гузашт. Ин тарафаш зимистон. Барои ҳамин... – гӯиё эзоҳ дод ҷавон ва атрофиёро ба тарбузхарӣ даъват кард.
- Яктояшро ба се ҳазор сӯм деҳ, – кисаҳояшро кофт пирамард.
- Шӯхӣ мекунед? – писханд зад ҷавон. – Худам чорҳазорӣ харидаам. Кадом аҳмақ ба зиёни кисаи худ мефурӯшад?
- Кори савоб мекунӣ, – пулро аз кисаи даруни пичаки фарсудааш гирифт пирамард. – Ба одам савоб ҳам даркор.
- Ин бозори хайру саховат не, бобочон. Мо ҳам бо умед, як сӯм ёбем, якамон ду шавад гуфта, кор мекунем. Дар як рӯз ба чор-панҷ нафар, ба гуфти шумо, савоб кунем, банкрот мешавем-ку, – оҳанги гуфтори ҷавон мазохомез буд.
- Набошад, якто тарбузро ду тақсим карда нисфашро деҳ, – илтимос кард пирамард.
- Чӣ? – ҷавон қоҳ-қоҳ зада хандид. – Тасф кардед-чӣ, бобо. Нисфи дигарро чӣ мекунам? Ба гову хар медиҳам магар?
- Хонаат мебарӣ...
- Не, бобочон, намешавад. Майлаш, тарбузи панҷҳазориро ба чор ҳазор сӯм медиҳам. Лекин ба се ҳазор сӯм наметавонам. Рост меомад, ба чону дил меодам. Чор ҳазор диҳеду боз як дуо ҳам кунед, ана мешавад ин тарбуз моли шумо – тарбузи хурдакаки ноҳамвореро ба даст гирифт ҷавон.

– Се ҳазор сӯм пулам ҳаст охир, – дар зери лаб ғурунгид пирамард ва ноумед баргашт...

Офтоб нопадид шуд. Базми мучалгардон дар авҷ буд. Дар дастархони тӯёна ғайр аз тухми анқову чони одам дигар ҳама хӯрданӣ ба назар мерасид. Пешхизматҳо баробари холӣ шудани як табакча, ба чояш зуд дигарашро мегузоштан. Санъаткору раққосаҳо навбат мепоиданд. Ҳамкасбу ҳамсояву ҳамсабақу ҳамтабақҳо, хешу бегона – ҳама мерақсиданд, механдиданд, меболиданд... Саидбою Настаринойтӣ назди меҳмонон мерафтанд ва ҳар замон ба раққосаҳо ҳамроҳ шуда рақс мекарданд. Санъаткоре бо дархости Саидбой – Сайёрабонуро ба рақс таклиф кард. Духтарак бо ишваю ноз, солорона ба сахна баромад. Ҳама дар атрофи духтарак чамъ омаданд. Меҳмонон аз чайби худ қабза-қабза пулро гирифта, болои сари духтарак мепошиданд. Бачаҳо дасту по зада, пул мечиданд... Духтарак бо сад ноз хиром мекард ва парвои пул надошт. Пулҳо амсоли парҳои гули қоқу, ки аз боди ногаҳонӣ парешон гардида дар фазо пар мекушоёд, пош мехӯрданд, парвоз мекарданд, мерақсиданд...

...пулҳои панҷҳазорӣ...

...пулҳои ҳазорӣ...

...Рӯз торик шуд. Чавоне танҳо дар мардикорбозор менишаст. Медонист, ки бевақтӣ касе ба суроғи мардикор намеояд. Вале, ба ҳар мошине, ки дар ин мавзеъ роҳравии худро суст мекард, бо умед нигоҳ меандоخت. Суханони завҷааш паси гӯшаш садо медоданд: «Дар хона як дона нон монд. Дар бозгашт се-чорто нон биёред». Хотири чавон парешон буд. Ӯ шарм мекард, ки бо дасти холӣ баргардад. Меандешид, ки чӣ гуна ин масъаларо ҳал намояд? Аз дӯкони ҳамсоя қарз гирад? Соҳибдӯкон намедихад, чунки қарзашон зиёд аст. Дигар мағозаҳо ба одами ношинос қарз намедиханд. Ӯ аз нобарории рӯз ва касодии кораш афсӯс мехӯрд. Ба тақдири бади хеш лаънат мехонд. Мошине намеистод ва ҳатто касе ба ӯ эътибор намедод. «Чӣ кор кунам? Бевақту бепул чӣ хел ба хона медароям? Агар занам пурсад, «Нон

наовардед? Ман аз ҳамсоя дуто қарз гирифтам, баргардондан даркор», чӣ ҷавоб медиҳам? Кош ҳазор сӯм мебуд, дусад сӯм насия карда, ду дона нон мегирифтам...» – аз дил мегузаронд ҷавон.

...Садои санъаткорон хонаҳои атрофро ба ларза меовард ва ҳаёхуйи меҳмонон базмгохро гӯиё метарконд. Духтари ягонаи Саидбой – Нигина обистан буд ва бо шиками таранг чунон арғушт мерафт, ки модаршӯяш дилкаф шуда, «ҳозир афтода ягон бало мешавад» гӯён гумон мебурд. Наварӯси дучон бошад, парвои дучонӣ надошт ва ба сабки мардона, боло-боло мечасту рақс мекард ва ҳар замон ду ангушташро дар даҳон гузошта ҳуштак мекашид. Дар ҳар гӯшаи базмгоҳ меҳмонон мерақсиданд, мечастанд, пулпошӣ мекарданд. Нигина аз ин давра ба он давра ва аз он ба давраи дигар мерафт. Шохдухтар аз ҳамён даста-даста пул гирифта, ба меҳмонҳо дароз мекард. Нафаре ноз кунад, бо абрувони гирифта дастак мезад ва ё ба ҳаво пош медод. Пули ҳамён тамом шавад, дарҳол аз борхалтаи духтараке, ки яқин хоҳарарӯсаш аст, як даста пул гирифта, дар ҳамён мегузошт. Он духтарак борхалтаро бо ду даст маҳкам дошта, соя барин аз қафои Нигина мегашт. Писари Саидбой, падари Сайёрабону – Ҳомид маст буд. Рафторҳои номутаносиби мардона менамуд. Монанди чинси латиф даст ба ҳар сӯ ёзондаву китфонашро чунбонида, чиллаву ноз мекард. Занҳоро ба рақс мекашид, оғӯш мекард, дастаи пулро ба синабандҳо тела медод, мебӯсид ва... Баъзеҳо аз ӯ худро дур мегирифтанд, гурӯҳе барои қабзаи пул дар атрофаш парвона мешуданд. Бонувони нишаста аз фурсат истифода бурда, борхалтаҳои худро оҳистаку ноаёнак аз нозу неъматҳои дастархон пур мекарданд. Пулҳо дар болои сари Саидбой, Настаринойтӣ, Ҳомид, Нигина ва Сайёрабону алвонҷ меҳӯрданд, бозӣ мекарданд, зери по мешуданд...

...пулҳои панҷазорӣ...

...пулҳои ҳазорӣ...

...пулҳои панҷсадӣ...

Поси шаб. Зане дар сари бистари духтарчаи бемораш нишаста буд. Лабони духтарак аз ғояти таби баланд кафида буданду рангаш парида ва чашмонаш фурӯрафта. Ҳарорати бемор баланд буду сулфа мезад ва садои баланди тӯйхона духтаракро нороҳат мекард. Зан ҳар замон докаро нам карда ба пешонии духтарча мегузошт. Модар медид, ки вазъи кӯдакро бо ин беҳ карда наметавонад, аз ҷой хеста, бори дигар қуттии доруҳоро дид. Дору набуд. Кисаҳои либосҳоро кофт, аз ҳар гӯшаи хона пул ҷустуҷӯ кард. Ғайр аз дусад сӯм дигар тине наёфт. «Ба 200 сӯм чӣ медихад? Ақаллан як дона ҳабдоруи простамол ва спирт мегирифтам, мерасид», аз дил гузаронд зан. Вай дар назди духтарча нишаст ва дастони ӯро масҳ кард. Духтарак базӯр нафас мекашид. Аз димоғаш нафас не ангор оташ мебаромад. Модар чора мечуст, фикр мекард, ашк мерехт... Бо ин ҳол, ба духтарча дил меод. Садои баланди савту мусиқӣ ва ҳаёҳуӣ базмгоҳ оромиро ҳалалдор мекард. Зан тоқат накарда аз ҷо бархест ва ба кафшкан рафта, палтову сарбандии калонашро гирифт. Калӯшҳояшро пӯшид ва оҳиста аз хона баромад. Тез-тез роҳ мегашт ва жарф-жарф нафас мекашид. Аз саросемагӣ ҷӯроб напӯшида буд, ки инро кӯча баромада фаҳмид. Дуртар аз сурхона омада ист кард. Дудила мешуд, ки чӣ кор кунад – равад ё наравад?! «Дигар илоҷам нест»-гуфт дар дил ва ба назди дари даромади базмгоҳ омаду нишаст, рӯймолашро аз сар кашида ба рӯи замин густурд...

Меҳмонон як-як, калавида-калавида берун мебаромаданд. Барояндагон торафт кам мешуданду ғалоғулаи тӯйхона паст. Онҳо аз назди зан бепарвою безътибор мегузаштанд, мисли ин ки ӯро намедиданд. Зан ба рӯмолчаи пешаш нигоҳ карда, сархам, чун санги сари роҳ меистод. Пойи меҳмонон канда шуд. Зан ноумед гашту гиря кард. Бесадо мегирист, ки танҳо китфонаш мечунбиданду чашмонаш ашк мерехтанд. Сипас, боз овози одамон баланд шуд. Пеш-пеш марди қоматбаланде Ҳомидро кашола карда баровард. Баъд Саидбой, Настаринойтӣ, Сайёрабону ва чанд заифи дигар берун омаданд. Аз қафо Нигинаи обистан писарчаеро кашола карда баромад. Вай аз дасти бача

маҳкам медошт. Кӯдак сӯйи зан нигоҳкунон гузашта рафт. Аммо зиёд дур нарафта, як он сари чо бозистод ва беихтиёр ба қафо гашт.

– Кучо?! – дод зад Нигина.

Бача назди талбанда омада, аз чайбаш панҷсад сӯм бароварду ба болои рӯмолча гузошт ва дубора ба тарафи модараш шитофт...

ПОДОШ

Субҳ медамид. Табиат наварӯсеро мемонд, ки гӯё либоси зарбофт пӯшидаву бо зебу зинат худро оро дода, ба сар тоҷи заррин гузошта бошад. Магар шаб борон боридааст, ки ҳавои фасли поиз накҳати хушero ба димоғ мезад ва ҳаво софу беғубор буд. Дар кӯча равуойи мошинҳо кам ба назар мерасид. Орзуи чорӯбкашон тезтар гузаштани фасли хазонрез буд. Қад-қадӣ шохроҳи Регистон се нафар – як мард, як зан ва духтараке ду аробаро пеш меронданд. Мард пеш-пеш ва зан аз қафои ӯ ҳаракат мекард. Духтарак ин сӯ он сӯ давида, аз партовдонҳои канори роҳу даруни чӯйбор зарфҳои оби маъданиро чамъ карда ба аробачаҳо меандохт. Мард, ки қадди баланд дошту миёнсол менамуд, бар тан жемпери кухнаи дарбехшуда пӯшида буд. Шими чинсиаш дар сари зону чок дошт, мӯзаҳои соқбаланде ба по карда буд. Зан бaсе лоғар ва лабонаш кафидаву ду рухсораш барҷаста метофт. Ӯ ланг-лангон қадам мепартофт. Ба сар сарбанди сурх баста, дар тан аз болои пирохани рангпаридаи сабзи майдагул куртаи мардона пӯшида буд. Андозаи пойафзолаш чунон калон буд, ки пойҳояш дар даруни онҳо гӯё рақс мекарданд. Сару тани духтараки фарбеҳи қадпаст булҷаб менамуд: дар пой кедии сафеди писарона дошту дар тан куртаву почомаи якранги дастдӯхт ва палтои сурхи кухнае; кокулонаш майдабофтаю чамолақдор буданд; ба сар зартоқӣ пӯшида буд, ки дар қафояш тӯри зард дошт. Ранги рухсори ҳар сеи онҳо аз таъсири гармову сармои рӯзгор чунон сиёҳ гашта буд, ки ба як дид

мегуфти, мазангонанд. Духтарак чолокона роҳ мерафт ва зери лаб сурудеро замзама мекард:

*Дунё гузарон, дунё гузарон,
Ин кори дунё гузарон,
Қӯш пир шавед, ёрони ҷавон,
Ман нағмасарои дили ошиқписарон...*

Аробачаи аввалӣ, ки мард хай мегуфт, нисбат ба қафой калонтар буд. Атрофи ҳар ду аробача аз борхалтаҳои фарсудаи даридаву дарбеҳшуда ва равғанин, ки чирки онҳо дар шуои офтоб чило медод, пур буд. Мард ҳар замон меистод ва ба қафо нигоҳ карда, бо маънои «зудтар роҳ равед», сар мечунбонд. Онҳо ба кӯчаи калоне ворид шуда дар назди партовгоҳе қарор гирифтанд. Духтарак дарҳол аз чайбаш калидеро дар овард ва дари хонаи хурдакаки назди партовгоҳро кушоду дохили хона шуд. Мард назди партовҳо рафта як-як борхалтаҳоро кушод. Занаш ҳам аз ақиб ғур-ғуркунон омад:

– Кадом сағира тамоми баклашкаҳоро чидааст. Ҳамин қадар роҳ гашта ақаллан як кило бор чамъ накардем, – гуфт ӯ бо рӯҳафтадагӣ.

– Чӣ? – баланд шуд садои мард.

– Худозадаҳоро мегӯям, нони моро нимта кардаанд. Илоҳо, аз Худо ёбанд, ноинсофҳо. Мисли ин ки нисфи шаб баромада чидаанд. Пештар тамоми борхалтаҳо пур мешуданд, вале чанд рӯз аст, ки як ё ду халта чамъ меояду халос. Имрӯз, ҳатто, як қанор нашуд. Ҳар касе чида бошад, насибаш накунад-а, насиб накунад...

Духтарак дар назди оинаи хурдаке, ки паҳлуи тиреза ба гулмех овезон буд, мӯ шона мезад.

Хонаи кӯчак таҷҳизоти зиёд надошт. Дар он ҷо як ҷевони ҷӯбин, дар паҳлуи он қуттии коғазине, ки вазифаи китобдонро адо мекард ва дар дарунаш чанд китобу дафтари як ҷузвдони кӯҳна ба назар мерасид. Тирезаи

ягонаи хона ба тарафи кӯча во мешуд. Аз он одамони ба партовгоҳ ояндаро назорат кардан мумкин буд. Дар девори паҳлуи дигари тиреза чанд меҳи либосовезиро зада буданд. Дар кунчи хона раҳти кӯрпаву кӯрпача ҷой дошт. Духтарак пас аз ба тартиб даровардани мӯҳояш аз ҷо хеста ҷой монд, дастархонро густурд, аз ҷевон табақчаи шакар ва як нони бўлка гирифтуну пора кард. Аз берун ҳанӯз ҳам садои зан ба гӯш мерасид, ки бо нороҳатӣ мегуфт:

– Бо ин аҳвол зиндагӣ намешавад, зимистонро чӣ тавр мегузаронем? Касе баклашкаҳои территорияи моро мечинад... Агар дида монам, доди ҳаромзодаро медиҳам. Илойимак, тешук карда барояд.

– Дадаҷон, бийҷон, ҷой тайёр.

– Ҳозир медароем, ҷони дада, – гуфт мард ва борхалтаҳоро ҷамъкунон рӯй ба зан овард: – Худо бандашро бо ризқ меофарад. Бисёр худата ғам нате, ҳамааш сара мешавад.

– Гӯр сара мешавад, – мегуфт зан дар ҳоле, ки вориди хона мешуд, – бало ҳам намешавад... – ӯ абру дарҳам кашида буд.

Мард сар ҷунбонда бесадо хандид.

– Худо хоҳад, имрӯз ё пагоҳ ҳамааш сара мешавад...

– Дадаҷон, ҷой сард шуд, биёед!

– Ҳозир рафсем, ширини дада, – падар дастонашро шушта хона даромад.

– Тезтар хӯр, боз аз мактаб қафо намонӣ! – ба сари духтар дод зад зан.

– Ҳа занак, бо дасти чап аз хоб хестӣ, чӣ бало. Аз пагоҳӣ алошақшақа барин шаққос мезанӣ?

Зан ҳарфе нагуфт. Духтар ба падараш нигариста табассум кард.

– Пага не, пагаӣи дигар рӯзи таваллуди ман, дувоздаҳсола мешавам, – гуфт духтарак пас аз сукути кӯтоҳ.

– Ӯ-хӯ, духтари ширинам мучал пур кардаасту ман беҳабар.

– Ваъдаатонро фаромӯш накардед?

– Чӣ хел ваъда? – бо таачҷуб ба духтар рӯй овард мард.

– Ин хел чизҳора дадоят зуд фаромӯш мекунанд, духтарам. Ту фарзанди одами бой набошӣ, ки мучалбароронат кунанд... – лукма партофт зан.

– Чӣ хел ваъда? Магар нагуфта будед, бо баҳои аъло хонӣ дар зодрӯзат гӯшвораи тилло мегирам?

– Ҳа, – ранги рӯйи мард тағйир ёфт, – ин ваъдаамро дар хотир дорам. Албатта, мувофиқи ваъда гӯшвора тухфа мекунам. Ваъда, ваъда аст, духтари дада.

Духтар бо хушҳолӣ дастонашро бар гардани падар ҳалқа намуд ва аз рӯйи ӯ бӯсид. Пас аз омин гуфтан, тағйири либос кард ва чузвдонашро гирифта, хайрухуш карду баромада рафт.

– Духтарро чаро умедвор мекунед? – эътирозомез гуфт зан. – Умедворӣ бад аст.

– Чаро умедвор кардаам? Албатта, гирифта медихам.

– Аз кучо мегиред? Барои хӯрдан аранг нон меёбему гӯшвораи тилло мегирифтаанд.

– Ношукр нашав, занак, ҳамааш хуб мешавад, – аз ҷой бархост мард.

– Кучо?

– Бозори Сиёб меравам.

Ҳаво метафсид. Рӯз аз нисф гузашта буд, ки мард бо ду борхалтаи пур аз зарфҳои пластикӣ баргашт. Дар як гӯша борро ҳолӣ карда пеши партовҳо омад ва ба ҷудо кардани онҳо камар баст. Мӯйи сар ва риши сафеди дамидааш, ки равшанин гардида буданд, аз он гувоҳӣ медоданд, ки чанд вақт боз собунро надидаанд. Мард коғазҳоро дар як гӯша, пӯсту барги сабзавотро дар гӯшаи дигар ва зарфҳоро алоҳида ҷамъ мекард. Ҳамин вақт аз шуои нури офтоб чизе ба чашмаш тофт. Мард эътибор надода, корро давом дод. Боз он чиз ҷило дод. Мард ҳам шуда ба он зехн монд ва... ба чашмонаш бовар накард, гӯшворае буд! Аммо зуд ба он даст назад. Қомат рост карда ба атроф чашм давонд. Дар атроф сояи касе наменамад. Пасон гӯшвораро гирифт ба мисли заршиносон онро бо дандонҳояш санчид.

«Тиллои асил, – зери лаб пичирос зад мард, – афсӯс ки гӯшвора чуфт надорад. Вазнаш чӣ қадар бошад? Сабук нест, маълум ки тиллои қадим. Барои як чуфт гӯшвораи бачагона навод нарасад? Мерасад. Инро зудтар ба заргар барам, ки то зодрӯз гӯшвораи дигар созад», – бо ҳарос аз байни партовҳо баромада ба хона даромад ва чапон пӯшид.

– Кучо меравед? – пурсид зан, ки машғули зеҳбофӣ буд.

– Кӯча.

– Дар кӯча чӣ ҳаст?

– Кор дорам, зуд бармегардам.

Раҳораҳ ба Худо шукрона мегуфт. Хурсанд буд, ки акнун барои духтараш тухфаи ваъдагиро гирифта медиҳад. Ӯ ба дӯкони заргари сари кӯча рафт.

– Ассалому алайкум, писарам, – ба ҷавоне, ки машғули кор буд, рӯй овард.

– Ваалайкум ассалом! Хизмат, амак?

– Ман як гӯшвора овардам, – бозёфтро аз чайби худ бароварда дароз кард, – меҳоҳам аз ҳамин ду гӯшвораи хурдакак сознам.

– Ин аз гӯшвораҳои қадим будааст, – ҳар тарафашро аввал бо даст, баъдан бо лупа санчида гуфт заргар, – аз кучо гирифтед?

– Аз модарам мерос аст, – ҳарфи дурӯғ зад мард ва аз дил гузаронид: «зарур бошад, раво бошад», – афсӯс ки чуфташ гум шудааст.

– Фаҳмо. Баъд аз се рӯз хабар гиред, тайёр мешавад.

– Писарам, то пагоҳ сохта наметавонӣ? Пасфардо зодрӯзи духтарам аст. Ман ваъда додам, ки ба зодрӯзаш гӯшвораи тилло тухфа кунам.

– Ҳама кори заруриро монаму аз пайи ин кор шавам, ҳаққи ман баланд мешавад, амак.

– Гап не, чони амак. Музди корат чанд пул бошад, аз ҳисоби тиллои ҳамин гӯшвора бардор. Гӯшвораҳо хурдтар шаванд ҳам, ман розӣ.

– Пагоҳ омада баред.

Мард хурсандона ба манзилаш баргашт. Аз омади кор чун кӯдаке, ки соҳиби ҳадяи ачибе гаштааст, хурсанд буд...

Рӯзи дигар, сахари барвақт тухфаашро дар зери болини духтар гузошт ва берун баромада андармони кор шуд. Нозпарварди хона кӯрпахоро чамъ мекард, ки гӯшвораро дид ва аз шодӣ дод зада, бо пойи урён ба берун тохт. Модарро ваҳм фаро гирифт. Гумон кард, ки чигарбандаш дар хона каждум ё калламуш дидааст.

– Раҳмат, дадаҷон! Дадемба гардам! – хушҳолона падарашро оғӯш кард духтарак.

Зан намефаҳмид, ки чаро духтар ин қадар падарашро мебӯсаду изҳори ташаккур мекунад.

– Чӣ шуд? Чӣ гап?

– Дадем ба зодрӯзам гӯшвораи тилло ҳада карданд. Ана, бинед чӣ хел хушрӯ! – ду гӯшвораи хурдакакро ба модар нишон дод.

– Ҳазина ёфтед-чӣ? – зан бо ҳайрат ба мард рӯ овард.

– Аз Худо пурсидам, дод, – гуфт мард ва чашмонашро гурезонда машғули кор шуд. Духтар ба хона даромада зеварро ба гӯш андохт ва боз дартоз ба оғӯши падар омаду аз гунаҳояш бӯса бардошт. Аз забони ӯ сухани «раҳмат, дадаҷон» канда намешуд. Сипас, зуд либосҳои мактабравиро пӯшида чузвдон ба даст гирифт. Вай роҳ намегашт, мисли ин ки дар само парвоз мекард. Мард аз хурсандии духтараш шод буд.

Рӯз бегоҳ мешуд. Дар само селайи зоғҳои сиёҳ бо «қар-қар»-ашон гӯшро ба қомат меоварданд. Очаву бача ба кӯча рафта буданд. Дар хона ғайр аз «чиқ-чиқ»-и соат садои дигар ба гӯш намерасид. Мард саргарми тамошои суратҳои як маҷаллаи кӯҳна буд. Ҳамин вақт аз берун садои тақар-туқури чизе баланд шуд. «Ягон кас партов овардагист», андешид мард. Аммо боз садои ба ҳам хӯрдани чизе баландтар ба гӯш расид. Мард берун баромад. Дид, ки духтараке саросема, бо ҳарос партовҳоро ба ҳар тараф мепартояд.

– Ҳа духтарам, тинҷӣ? Ягон чиз гум кардӣ?

Духтарак ба мард нигоҳе карда хандид ва қад рост кард. Мард ўро шинохт. Вай духтари Содир ном шахси барўманди маҳалла буд. Ҳамон Содирбое, ки

ба кадом як корхона раҳбарӣ мекард. Онҳо дуртар аз партовгоҳ зиндагӣ доштанд. Содирбой ва завҷаи ӯро, ки аз одамони хоксору ҳалим буданд, мард хуб мешинохт ва чандин бор ба хонаи онҳо рафта буд. Онҳо доимо либосу пойпӯшҳои нимдошти худро напартофта ба хонаи ӯ оварда медоданд. Либоси мактабии духтарашро низ зани Содирбой оварда, «ба набераамон гирифтем, калон будааст, ба духтарчаи шумо муносиб, дар мактаб мепӯшад»- гуфта дода буд. Дар сохтани хонаи зисташон низ саҳми падари ҳамин духтар бузург аст...

– Ман гӯшвора мекобам, гӯшвораи тиллои модарамро, – бо ваъи парешон гуфт духтарак.

Мард дар дами дар шах шуд, гӯё ба симчӯби лаби роҳ табдил ёфт. Дигар ҳарфе ба гӯшаш намедаромад ва дилаш чун себи сармозада дар шоҳаи дастнорас ҷах баст.

– Чор рӯз пеш модарам гӯшвораи тиллои худро ба ман доданд, ки тоза кунам. Дар ошхона нишаста тоза мекардам, ки як пояш ба даруни сатили партов афтод. Онро мечустам, модарам маро чеғ зада кори дигаре фармуданд. Ҳамин тавр, гӯшвора аз хотирам баромад. Дирӯз додарам партовҳоро партофтааст. Имрӯз тасодуфан гӯшвора ба ёдам омад. Дарҳол сатилро дидам, холӣ. Зуд ба ин ҷо давидам. Кош чизи арзон мебуд, садқаи сар мегуфтем. Агар падару модарам боҳабар шаванд, бегумон, ҷазоямро медиҳанд, он аз момоям ба модарам мерос буд, – гуфт ва боз машғули партовқобӣ шуд духтарак.

Мард ӯро намешунид.

– Амак, – қад рост кард духтарак, – мошини партовкаш кай омада буд?

– ...

– Амак?

– Лаббай! Чӣ?.. Чӣ гуфтед?..

– Мошини партовкаш кай омада буд?

– Дирӯз, – мард мадори гапзанӣ надошт.

– Шумо гӯшвора надидед?

– Не-не... Надидам... Надидам духтарам... – худро ба хона зад мард.

Чехраи мард ранги бемореро мемонд, ки пас аз гирифтори маризии вазнине шудан аз бистари бемористон бадар рафтааст. «Ман чӣ кор кардам? Акнун чӣ мешавад? Бо кадом рӯ ба рӯйи соҳибони ин хонадон нигоҳ мекунам? Ман чӣ кардам? Эй Худочон, чӣ гуфтагӣ одам шудам? Ба подоши некиҳои онҳо чӣ гуна ҷавоб додам?». Мард ба дар така карда бо ду даст ду чаккаи сарашро маҳкам медошт. Фикр мекард, то илочи воқеаро ёбад, аммо чорае намедид. Худро чун марди мусофире, ки дар ошонаи ҳафтуми бинои бисёррошона танҳо зиндагӣ мекунад рӯзе поси шаб дар кӯча калиди хонаро гум кардааст ва илочи хонадароиро надорад, эҳсос мекард...

Рӯзҳо мегузаштанд. Мард мекӯшид, ки аз ин ҳодиса касе воқиф нагардад. Вучудастро ғаму ғусса ба худ ошён карда буд, ба қавле, ба хонаи дилаш ҷароғ ҳам афрӯзанд, равшан намешуд. Хоҳиши ба коре даст задан надошт, аз хона намебаромад. Хандаро фаромӯш карда, побанди андӯҳ менишаст. Чора мечуст, фикрхояшро аз ғалбери ақл мегузаронд, то ки на духтарашро ғамгин созад ва на ба амонати ҳамсоя хиёнат кунад, на сик сӯзаду на кабоб!

Рӯзе духтарак пас аз мактаб дар хона нишаста дарс мекарду мард он сӯтар аз ӯ, мисли ҳамеша, побанди хаёлот дар ҷойи худ дароз кашида буд.

– Дада, «роҳбар» ба забони русӣ чӣ мешавад? – пурсид духтар ва ҷавобе нашунида саволи худро такрор кард.

Мард чашм аз рӯйи хона намеканд. Гӯё чоку пораҳои гилемро бо нахи нигоҳ баҳя мезад. Духтар паҳлуи падар омада нишаст ва сар ба зони ӯ гузошт.

– Дадачон, ба шумо чӣ шуд?

– Ҳеч чиз нашудааст, азизам, – сари духтарро навозиш кард.

– Дурӯғ нагӯед...

– Дурӯғ нагуфтам. Ман дурӯғгӯ не, – хандаи маҳзуне кард мард, то аз вазъият бурун ояд.

– Аз рӯзи таваллудам инчониб шумо ғамгинед, чӣ шуд? Аз ман пинҳон накунед.

– Чизе нашудааст, ширини дада... Ҳамааш хуб...

– Ман духтарчаи хурди бесавод нестам, гӯшвораро ба қарз гирифта будед-а? Акнун қарзатонро канда наметавонед, ҳамту?

– Не-е, духтарам.

– Пас чӣ шуд, гӯед?! – чашм ба чашми падар дӯхтан меҳост духтар. Мард ба чашмони чигарбандаш, ки ашк ҳалқа зада буд, нигариста наметавонист. – Набошад, ман аз шумо меранҷам, бо шумо ногап мешавам.

Падар ноилоҷ тамоми воқеаро гуфт. Духтар пас аз шунидани нақли ӯ назди оина рафта гӯшвораҳоро кушода гирифт ва баргашту ба дасти падар дод.

– Дадаҷон, ман намехоҳам, ки шумо дар азоби вичдон монед. Барои ман гӯшвораи тилло он қадар муҳим нест. Бе зару зевар зистан мумкин, аммо бе обрӯ зистан маънӣ надорад. Мехоҳам, ки шумову бийиҷонам сиҳату саломат бошед, ҳеч гоҳ ғамгин нагардед, рӯйи ғамро набинед...

Падар лаҳзае аз гапҳои нури дидааш дар ҳайрат монд. Беихтиёр таҳи дили худро рӯшан ҳис кард. Духтараш бошад, бо табассум ӯро ба оғӯш кашиду бӯсид ва ашки чашмонашро бо остин тоза карду аз хона берун рафт.

Шомгоҳ аҳли оила дар сари дастархон чамъ буданд. Гаронии дили мард чун меғи поиз парешон шудаву чехрааш кушод буд. Таом меҳӯрданд, ки касе дарро кӯфт. Аҳли хона бо маъноии «дар бегоҳирӯзӣ кӣ бошад?» ба ҳам дида дӯхтанд...

***

Офтоби оламафрӯзи баҳманмоҳ бо нурҳои заррини худ дар шоҳаҳои дарахтон тор метанид ва мардумро аз оғози рӯзи нав мужда меод. Қад-қадди роҳи калони Регистон се нафар – як мард, як зан ва духтараке ду аробаро, ки атрофаш пури борхалта буд, пеш меронданд. Мард нимтанаи чармини сиёҳ

ба бар карда буд ва қомати занро хилъати сурхи хушдӯхте зеб меод.
Духтарак куртаву почомаи атлас пӯшида буд. Мӯяшро майда бофта,
каҷҷакҳояшро ба паси баногӯшаш гузаронида буд. Шуои офтоб дар
гӯшвораҳои тиллояш мунъакис мешуданд. Духтарак зери лаб сурудеро
замзама мекард:

*Гул мегузарад мавсими гул мегузарад,
Мо шиштаву корвон зи пул мегузарад.
Ин сол гузарад, соли дигар боз ояд,
То соли дигар умри ҷавон мегузарад...*

«МЕРОСИ ЧАМОЛ»

*Набошад ҳаме неку бад пойдор,
Ҳамон бех, ки некӣ бувад ёдгор.*

Ба таъйиди ин байти Ҳаким Абулқосим Фирдавсӣ, китоби «Гули санг» аз ҳазинаи пасандозшудаи сандуқи хайрияи «Мероси Чамол» ба таъб расид. Пас аз он ки инсонии соҳибкор ва олиҳиммату дурандеш Чамоли Орзумурод (Халелов) аз олам чашм мепӯшад, аҳли оилаи ӯ бо сарвари фарзандони некухислат ва вафодораш – Хайём ва Қалол камари ҳиммат баста, ба хотири зинда ва ҷовидон ниғаҳ доштани рӯҳи падари бузургвори худ сандуқи хайрияи хусусии «Мероси Чамол»-ро таъсис медиҳанд. Ҳар сол аз ҳисоби ин сандуқ амалҳои хайру эҳсон анҷом меёбад ва нишастҳои ёдбуд доир мегардад. Аз ҷумла, дасти ёрӣ дароз кардан ба хонаводаҳои камбизоат, баргузор намудани бозиҳои миллӣ, ба мисли куштӣ, пойга, футболу волейбол, ҳиммат гузоштан дар корҳои ободонӣ ва навсозии рустоҳои кӯҳистони Нурато ба расм даромадааст.

Инак, дастоварди имсолаи фарзандони саховатманд китоби пурмуҳтавое гардид, ки хонандаи азиз дар даст дорад. Бе шак, чӣ чизе нодиртару хуштар аз сухан бошад, ба хусус, агар сухан каломи ноб аст, агар сухан нафосату бадеият дорад, агар сухан шаҳдест, ки лаззати бепоён ба қалбҳову ҷонҳо ато мекунад! Гирдиҳам овардани осори пурарзиши бадеӣ, намунаҳои бориз аз ашъору асарҳои насрии адибони шинохтаи кӯҳистони Нурато хидмату туҳфаи волоест, ки на танҳо сокинони деҳоти кӯҳпоя, ҳамчунин тамоми мардуми тоҷик ба он комёб гаштанд. Ин китоб барои хурду калон, аз донишомӯзи мактабӣ гирифта то донишҷӯю донишмандони донишгоҳу фарҳангистонҳо ба сифати манбаи боарзиши адабию бадеӣ ва рӯшангарӣ хидмат хоҳад кард.

Албатта, пурсише ба миён меояд, ки Ҷамоли Орзумурод чӣ касе буд? Ӯ чӣ гуна инсоне буд, ки мо ҳоло ёди ӯро пос медорем ва аз сандуқи меҳромези «Мероси Ҷамол» баҳраманд мешавем? Ҷо дорад дар ин ҷо мақолаи муаллими равшанзамир, сарвари гузарҳои Эҷ Узоқ Давлатзодаро, ки бо номи «Инсони сахиву меҳрубон буд» дар рӯзномаи «Овози тоҷик» ба ҷоп расидааст, бознашр намоем.

ИНСОНИ САХИВУ МЕҲРУБОН БУД

*То тавонӣ ба ҷаҳон хидмати муҳтоҷон кун,
Ба даме ё дираме, ё қаламе, ё қадаме.*

(Саъдӣ)

Меҳрубон будан, бар замми ин, саховату мурувват пеша кардан аз накутарин хислатҳои инсон аст. Ба хусус, инсоне, ки мақому манзалати худро дар байни мардум пайдо мекунад, пайваста шарикӣ шодию ғам ва осоишу ранҷи одамон аст. Ин пешхате барои аҳли сахиву ғамгусор бошад, ки ӯро саодатманду сарватманд мекунад ва наметавонад аз додани ороишу ишқ, меҳрубонию вафо ба дигарон худро ниғаҳ дорад...

Ҷамоли Орзумурод ҳанӯз аз айёми донишҷӯӣ, ки шабона таҳсили илм мекарду рӯзҳо кор, шиори зиндагиро барои худ ба маънии боло пазируфта буд. Он солҳо аз дӯстони мо, ки канори ҳам дар донишгоҳҳои Душанбешаҳр дониш меомӯхтем, касе набуд, ки аз ёриҳои ӯ бархурдор нашуда бошад. Доимо ҳавои моро дошт, аз маҳалли даромаду дастмояҳои худ китобу дафтар меҳарид, ба тамошои филмҳо мебард, ҷойҳои диданиро нишон меод ва дар сурати бепул мондан ҳар яки мо деҳотиён аз ӯ қарз мегирифтем.

Ҷамоли Орзумурод пас аз итмоми донишгоҳ ба зодгоҳ баргашт. Ба унвони ҳисобдор дар паҳлуи сарҳисобдори хоҷагии ҷамоавии «Нурато»-и ноҳияи Нурато Мустафо Раҳимов ба кор сар кард. Солҳое буд, ки асрори касби

нозуку пурмасъулият ва раванди кордориро аз устодони худ Мустафоака ва қаҳрамони кор Зайниддини Амониддин омӯхт. Чамол ҳарчи бештар таҷриба андӯхт, хурду рези кори хоҷагидориро азхуд намуд ва билохира, ба вазифаи раиси ҳисобдории хоҷагии ҷамоавии «Нурато», ки яке аз бузургтарин муассисаҳои чорводории вилояти Навоӣ буд ва дар фароҳам овардани пашму пӯсти марғуби қарокӯлӣ ва гӯшти босифат дар кишвар маъруф аст, баргузида шуд. Дар идома, бо мудирони дигар – Фазлиддин Аҳмадов, Ҳазрат Қурбонов ҳамкорӣ кард.

Ҷамоли Орзумурод гузашта аз кори давлатӣ ба соҳибкорӣ шуғл варзиду бо даст додани имконоти рифоҳу худкифӣ ба амалӣ кардани нияту орзуҳои қаъри дилаш пардохт. Аз маркази хоҷагӣ – шаҳраки Авлиё гирифта то деҳоти Эҷу Собу Синтаб ва нишемангоҳҳои саҳроӣ дар пеши назари ӯ чун муқаддасгоҳи азиз ҷилва намуданд ва ҳар ёрию ҳиммате, ки аз дасташ омад, дарег надошт. Ҳамчун соҳибкор ба маъракаи мардумӣ хайру эҳсон кард, дар ҷашнҳои харчи дастурхонҳои идонаро ба уҳда гирифт, пайваста ба мактабу боғчаҳои бачагона ҳадаю тухфаҳои бешумор тақдим намуд, сари солмандону беморонро сила кард...

Нақле омадааст, ки рӯзе Ҳазрати Мусо бинни Умрон суол мекунад: «Худоё, агар ту инсон будӣ чӣ ибодатеро анҷом меодӣ?». Худованд ваҳӣ мефармояд: «Эй Мусо, агар махлуқ будам, хидмат ба халқ мекардам...». Айнан ҳамин нукта улғуи зиндагии Ҷамоли Орзумурод буд! Бо ин одобу одати писандидаи худ дӯстдори мардум гардид ва чандин сол ба унвони намояндаи мардумӣ низ интихоб шуду корҳои судманд анҷом дод. Агар аз як сӯ дар кори пурфароҳи чорводорӣ саҳмгузор шуда, бо ҳамкории худ саршумори гӯсфандро замоне то панҷоҳ-шаст ҳазор расонида бошад, аз ҷониби дигар, ба дилу дидаи халқи худ роҳ ёфт, мунтазам дарду дархостҳои одамонро ба болоҳо расонд, алалхусус, мушкили деҳотиёро дар бахши обрасонӣ, роҳсозӣ, гузаронидани маросим ва мусобиқот осон намуд.

Чамоли Орзумурод ҳамчун инсони дарёдиле, бе муболиға, чони одам буд. Касе нест, ки аз ҳазлу шӯхихои намакини ӯ, аз зарофатгӯйиву мутоибаҳои дилкаши ӯ бархурдор нашуда бошад. Ӯ инсони шоду беғам, дидадаро ва маъракаорой буд. Орзу дошт ҳамаи мардум дар ниҳояти дӯстиву рафоқат ва меҳрубонӣ зиндагӣ кунанд, билхосса, дӯстии халқҳои таҳҷойӣ – тоҷику ӯзбеку қазоқро пайваста тараннуму тарғиб мекард. Агар дар хусуси оиладорӣ муҳаббати бепоёни ӯ ба хонаводааш ҳарф занем, вақт камӣ мекунад...

Ҳазор ҳайфу сад афсӯс, ки ин марди худогоҳ, як тан инсони ҳалиму дасткушод, марди заҳматпешаи дидадаро дар остонаи шастумин солгарди умри худ ба марги муфочо гирифтӣ шуд. Ӯ орзу дошт 6-уми январӣ соли 2019 бо аҳли диёри худ шастсолагиашро ҷашн гирад, як бори дигар садоқату муҳаббати худро ба халқи азизаш нишон диҳад. Аммо, 26-уми сентябри соли 2018 дар як тасодуми автомобилӣ риштаи ҳаёташ гусаст, ҳазору як орзуи некаш дар нимароҳ монд. Бо дили хаставу ғамгин танҳо дуо мекунем, ки Худованд ин инсони начибро дар бихишти барин ҷой диҳад.

Поёни сухан

Марқади инсони зиндаёд Чамоли Орзумурод дар оромгоҳи деҳаи Эҷ, дар хокҷойи авлоди «Қозӣ-тоҳирӣ» қарор дорад. Ин гӯшаи хомӯшон зиёратгоҳи хосу ом, маҳалли дуою сачдаи хурду калон аст. Ба лавҳи сари гӯри марди фақид, ки онро фарзандонаш насб кардаанд, ин мисраъҳо ҳақ шудаанд:

*Аз мулки ҷаҳон рафт ба ҷаннат падари мо,
Бардошта шуд сояи лутфаи зи сари мо.
Афсурда намехост дили ҳамсару фарзанд,
Афсӯс, фалак кард нур аз ғам ҷигари мо.*

Ба ёди Ҷамоли хучастаном сари таъзим фуруд оварда, аз Худои азза ва чалла истидъо дорем рӯҳу равонаш шод ва чояш чаннат бод. Ба фарзандони накусират, ки рӯҳи ӯро зинда ниғаҳ дошта сандуқи хайру эҳсони «Мероси Ҷамол»-ро роҳандозӣ кардаанд ва барои чопу интишори китоби «Гули санг» низ ҳиммат гузоштаанд, изҳори сипос ва садоқати хешро аз номи тамоми хонандагон изҳор мекорем.

Мухаррир

МУНДАРИҶА

ШАРҶИ РҶЙИ ҚОР ОМАДАНИ КИТОБ
ДАР ҲОШИЯИ КИТОБИ «ГУЛИ САНГ»

БАҲРОМ ФИРҶЗ. ШАРҶИ ҲОЛ

ҲИКОЯҲО:

Ҳақиқати талх

Гӯштигирӣ

Китобҳои кӯхна

ШЕЪРҲО

РУБОИЁТ

ДУБАЙТИҲО

ҶОНИБЕК ҚУВНОҚ. ШАРҶИ ҲОЛ

ШЕЪРҲО

ҒАЗАЛҲО

МУХАММАСҲО

ДУБАЙТИҲО

РУБОИЁТ

БЕКНАЗАР ТҶЙНАЗАР. ШАРҶИ ҲОЛ

ҲИКОЯҲО:

Дар кӯчаҳои шаҳр

Восита

Бори дил

Маҳсӣ

ТАНЗҲО:

Нишолло

Ҳайфи институтҳои

Қаламфур

ПАЙМОН. ШАРҶИ ҲОЛ

ШЕЪРҲО

«ОБҶАҲИ ҒАЗАЛ»

«МАВҶҲО» (рубоиёт)

«ЧАҲОРДАРА» (дубайтиҳо)

АБДУЛЛО СУБҲОН. ШАРҲИ ҲОЛ

ШЕЪРҲО

ҒАЗАЛИЁТ

«ГАРДИ АНҶУМ» (дубайтиҳо)

РУБОИЁТ

ПАЙВАНДИ ГУЛМУРОДЗОДА. ШАРҲИ ҲОЛ

МАҚОЛАҲО:

Паёмгари фардо буду бигзашт

Мактаби Ҷонибек

Сароби илм

Шеваи омӯзиш

ҚИРОНШОҲ ШАРИФЗОДА. ШАРҲИ ҲОЛ

МАҚОЛАҲО:

Пайванди дилу дида

«Айнӣ пешвои маънавии тоҷикон аст»

Бозгӯйии суҳанҳои бикр

ПАЙҒОМ. ШАРҲИ ҲОЛ

ШЕЪРҲО

ДУБАЙТИҲО

ҲИКОЯҲО:

Боз омадам

Торикӣ

ЮНУСИ ИМОМНАЗАР. ШАРҲИ ҲОЛ

ҲИКОЯҲО:

Рафиқи мунофиқ

Якрав

Модарамро дигар наёфтам (лавҳа)

Орзуҳои нимароҳ (новелла)

ҲИКМАТ СУЛТОНЗОДА. ШАРҲИ ҲОЛ

ШЕЪРҲО

ҒАЗАЛИЁТ

СУХАНРЕЗА

ШАКАР САЙФӢ. ШАРҲИ ҲОЛ

ШЕЪРҲО

ҒАЗАЛИЁТ

ДУБАЙТИҲО

РУБОИЁТ

ЧАҲОРПОРАҲО

ҒАРИДУНИ ҒАРҲОДЗОД. ШАРҲИ ҲОЛ

ҲИКОЯҲО:

Кайфар

Чойпулӣ

Тазоди зиндагӣ

Подош

«МЕРОСИ ЧАМОЛ»

Инсонӣ сахиву меҳрубон буд

Поёни суҳан

Адабий-бадий нашр

ТОШ ГУЛИ

(шеърлар, ҳикоялар, мақолалар тўплами)

Тоҷик тилида

Мухаррир: Асадулло
Мусахҳих: Саодати Рӯзӣ
Саҳифаловчи: Иқболбек Исмоилзода

...

«TAMADDUN» нашриёти.

Тошкент шаҳри, Навоий кўчаси 30.

Лицензия рақами АИ № 247, 02.10.2013 й.

Босишга 2021 йил 25 майда рухсат этилди.

Бичими: 84x108 1/32 «Times New Roman»

гарнитурасида офсет босма усулида офсет қоғозида босилди.

16,38 шарт. б.т.16.3 ҳисоб нашр табоғи.

Адади 500 нусха. 60 -сон буюртма.

«TURON-MATBAA» МЧЖ босмаҳонасида чоп этилди.

Тошкент шаҳри, Талабалар 2.